

Universitätsbibliothek Wuppertal

Thukydides

für den Schulgebrauch erklärt

Buch I & II

Thucydides

Leipzig, 1882

Buch II

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-5076](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-5076)

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΕΥΓΓΡΑΦΗΣ Β.

Ἄρχεται δὲ ὁ πόλεμος ἐνθ' ἐνδε ἡδὴ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἑκατέροις ξυμμάχων, ἐν ᾧ οὔτε ἐπεμίνυντο ἔτι ἀκηρυκτεῖ παρ' ἀλλήλους καταστάντες τε ξυνεχῶς ἐπολέμουν· γέγραπται δὲ ἐξῆς ὡς ἕκαστα ἐγίνετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.

2. Τέσσαρα μὲν γὰρ καὶ δέκα ἔτη ἐνέμειναν αἱ τριακοντούτεις σπονδαί, αἱ ἐγένοντο μετ' Εὐβοίας ἄλωσιν· τῷ δὲ πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει, ἐπὶ Χρυσίδαο ἐν Ἀργεὶ τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ἰσρωμένης καὶ Αἰνησίου ἐφόρου ἐν Σπάρτῃ καὶ Πυθοδώρου ἔτι τέσσαρας μῆνας ἄρχοντος Ἀθηναίους, μετὰ τὴν ἐν Ποτιδαίᾳ μάχην μὴν ἕκτῳ καὶ ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων (ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν

II.

1. τῶν ἑκατέροις ξυμμάχων s. Curt. Gr. § 430. b. Anm. 2. Wie zu übersetzen? — ἀκηρυκτεῖ. s. 1, 146. — καταστάντες. zu 1, 49, 3. — ξυνεχῶς, nach Ullrichs Auffassung bis zum Frieden des Nikias (s. uns. Einl. S. XII); nach der gewöhnlichen bis zum Ende des ganzen Krieges. (vgl. Cl. Einl. S. XXXII ff.). — κατὰ θέρος καὶ χ. Rechnete Thuk. den Sommer u. Winter gleich lang, oder jenen zu 8, diesen zu 4 Monaten? Für das erste spricht 5, 20, 3 ἐξ ἡμισείας ἑκατέρου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντος — für das zweite 6, 21, 2 μὴνῶν οὐδὲ τεσσάρων τῶν χειμερινῶν (vgl. Plut. Perikl. 11), ferner 4, 117, 1. 118, 12. 5, 19, 1, wo der Monat Elaphebolion, der bei der Einteilung in zwei gleiche Hälften der letzte Wintermonat sein würde, u. 2, 31, 1. 3, 18, 3. 8, 108, 2, wo der Spätherbst, der den 21. Sept. anfang (τὸ φθινόπωρον oder μετόπωρον), zum Sommer gerechnet wird. Über die nichts entscheidende Stelle 5, 76, 1 s. dort. Aller Wahrscheinlichkeit nach ist das zweite anzunehmen

u. ἡμισείας a. a. O. nicht im strengen Sinne zu verstehen.

2. 1. γὰρ ist auf ἄρχεται (K. 1) zu beziehen. — τριακ. σπ. s. 1, 115, 1. — ἰσρωμένης. Die Argeier zählten die Jahre nach den Hera-Priesterinnen. — τέσσαρας Verbesserung von Kr. für δύο. Wenn nur noch 2 Monate von dem Amtsjahre des Pythodoros übrig waren, welches (nach Ideler) mit dem 5. Juli endigte, so fand der Angriff auf Plataia Anfang Mai statt, 80 Tage später fielen die Peloponnesier in Attika ein (19, 1), das wäre hiernach etwa den 24. Juli. Dazu paßt aber schon τοῦ σίτον ἀνμάζοντος nicht (die ἀκμή des Getreides ist der Zeitpunkt, wo es seine volle Ausbildung erreicht hat, also sich der Reife nähert), da bereits im Juni die Ernte begann. Ebenso wenig paßt dazu die Angabe, daß sie lange Zeit in Acharnai verweilten (19, 2) und überhaupt in Attika so lange, als sie Lebensmittel hatten (23, 3); denn vor der K. 28 erwähnten Sonnenfinsternis, von der wir wissen, daß sie auf den 8. August fiel, waren sie schon

βοιωταρχοῦντες Πυθάγγελός τε ὁ Φυλείδου καὶ Διέμπορος ὁ Ὀνητορίδου) ἐσῆλθον περὶ πρῶτον ὕπνον ξὺν ὅπλοις ἐς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὗσαν Ἀθηναίων ξυμμαχίδα. ἐπηγάγοντο δὲ 2 καὶ ἀνέφξαν τὰς πύλας Πλαταιῶν ἄνδρες Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, βουλόμενοι ἰδίας ἔνεκα δυνάμεως ἄνδρας τε τῶν πολιτῶν τοὺς σφίσιν ὑπεναντίους διαφθεῖραι καὶ τὴν πόλιν Θηβαίοις προσποιῆσαι. ἐπραξαν δὲ ταῦτα δι' Εὐρυμάχου τοῦ 3 Λεοντιάδου, ἀνδρὸς Θηβαίων δυνατωτάτου. προιδόντες γὰρ οἱ Θηβαῖοι ὅτι ἔσοιτο ὁ πόλεμος, ἐβούλοντο τὴν Πλάταιαν, αἰὲν σφίσι διάφορον οὖσαν, ἔτι ἐν εἰρήνῃ τε καὶ τοῦ πολέμου μήπω φανεροῦ καθεστῶτος προκαταλαβεῖν. ἥ καὶ ῥᾶν ἔλαθον 4 ἐσελθόντες, φυλακῆς οὐ προκαθεστηκυίας. θέμενοι δὲ ἐς τὴν ἄγορὰν τὰ ὅπλα τοῖς μὲν ἐπαγομένοις οὐκ ἐπέειπον ὥστ' εὐθύς ἔργον ἔχεσθαι καὶ ἰέναι ἐς τὰς οἰκίας τῶν ἐχθρῶν, γνώμην δὲ ἐποιοῦντο κηρύγμασί τε χρήσασθαι ἐπιτηδεύουσιν καὶ ἐς ξύμβασιν μᾶλλον καὶ φιλίαν τὴν πόλιν ἀγαγεῖν. καὶ ἀνείπεν ὁ κῆρυξ, εἰ τις βούλεται κατὰ τὰ πάτρια τῶν πάντων Βοιωτῶν ξυμμαχεῖν, τίθεσθαι παρ' αὐτοὺς τὰ ὅπλα, νομίζοντες σφίσι 5 ῥαδίως τούτῳ τῷ τρόπῳ προσχωρήσειν τὴν πόλιν.

3. Οἱ δὲ Πλαταιῆς ὡς ἦσθοντο ἔνδον τε ὄντας τοὺς Θηβαίους καὶ ἐξαπιναιῶς κατειλημμένην τὴν πόλιν, καταδείσαντες καὶ νομίσαντες πολλῶ πλείους ἐσεληλυθέναι (οὐ γὰρ ἐώρων ἐν τῇ νυκτί), πρὸς ξύμβασιν ἐχώρησαν καὶ τοὺς λόγους δεξιόμενοι ἡσύχαζον, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐς οὐδένα οὐδὲν

wieder abgezogen (s. K. 32); ihr ganzer Aufenthalt in Attika hätte danach nur 8 bis 9 Tage gedauert. Endlich konnte der Anfang des Mai nicht durch ἄμα ἦρι ἀρχομένῳ bezeichnet werden. Alle diese Schwierigkeiten beseitigt auf die leichteste Art Krügers Konj. δ' (d. i. τέσσαρας) für δύο, wonach denn der Angriff auf Plataia zu Anf. des März stattfand, u. das sogleich erwähnte Treffen bei Potidaia (1, 62 f.) nicht im November, sondern im Sept. 432 war. — βοιωταρχοῦντες. zu 4, 91. — ξυμμαχίδα, schon seit 520; s. 3, 68, 5. Herod. 6, 108, 1. — περὶ πρῶτον ὕπνον ohne Art. als Bestimmung der Tageszeit, wie νυκτός, μέσον ἡμέρας, δειλὴς ὥρας.

3. ἥ καὶ ῥᾶν Anknüpfung wie 1, 11, 1. 25, 4 und sonst noch.

4. ἐπαγομένοις, nicht ἐπαγαγομένοις, um das Verhältniß als ein fortbestehendes zu bezeichnen, wie οἱ προιδόντες K. 5, 7. — παρ' αὐτοὺς zuerst Kr. statt παρ' αὐτούς, was ebenfalls zulässig. — νομίζοντες im Nom., weil das Vorangehende soviel war als ἀνείπον διὰ τοῦ κήρυκος. Der Herold tritt, wie an anderen Stellen die Gesandten, die Gesamtheit. Ähnlich der Nom. 6, 61, 5. Mehrere klammern καὶ bis ὅπλα als Parenthese ein, so daß sich νομίζοντες κτέ. an γνώμην ἐποιοῦντο κτέ. anschließt.

- 2 ἐνεωτέρειζον. πράσσοντες δέ πως ταῦτα κατενόησαν οὐ πολλοὺς τοὺς Θηβαίους ὄντας καὶ ἐνόμισαν ἐπιθέμενοι ῥαδίως κρατῆσαι· τῷ γὰρ πλήθει τῶν Πλαταιῶν οὐ βουλομένῳ ἦν τῶν
- 3 Ἀθηναίων ἀφίστασθαι. ἐδόκει οὖν ἐπιχειρητέα εἶναι καὶ ξυνελέγοντο διορύσσοντες τοὺς κοινούς τοίχους παρ' ἀλλήλους, ὅπως μὴ διὰ τῶν ὁδῶν φανεροὶ ᾤσιν ἰόντες, ἀμάξας τε ἄνευ τῶν ὑποζυγίων ἐς τὰς ὁδοὺς καθίστασαν, ἢ ἀντὶ τείχους ἢ καὶ τᾶλλα ἐξήρτων ἢ ἕκαστον ἐφαίνετο πρὸς τὰ παρόντα ξύμ-
- 4 φορον ἐσεσθαι. ἐπεὶ δὲ ὥς ἐκ τῶν δυνατῶν ἐτοῖμα ἦν, φυλάξαντες ἔτι νύκτα καὶ αὐτὸ τὸ περίορθρον ἐχώρουν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐπ' αὐτούς, ὅπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὔσι προσφέρωνται καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἴσου γίνωνται, ἀλλ' ἐν νυκτὶ φοβερώτεροι ὄντες ἥσους ᾤσι τῆς σφετέρως ἐμπειρίας τῆς κατὰ τὴν πόλιν. προσέβαλόν τε εὐθύς καὶ ἐς χεῖρας ἦσαν κατὰ τάχος.

4. Οἱ δ' ὥς ἐγνώσαν ἡπατημένοι, ξυνεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς καὶ τὰς προσβολὰς ἢ προσπίπτοιεν ἀπεωθοῦντο.
- 2 καὶ δις μὲν ἢ τρις ἀπεκρούσαντο, ἔπειτα πολλῷ θορόβῳ αὐτῶν τε προσβαλλόντων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκετῶν ἅμα ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κραυγῇ τε καὶ ἐλολυγῇ χρωμένων λίθοις τε καὶ κεράμῳ βαλλόντων, καὶ ὑετοῖ ἅμα διὰ νυκτὸς πολλοῦ ἐπιγενομένου, ἐφοβήθησαν καὶ τραπόμενοι ἔφυγον διὰ τῆς πόλεως, ἅπειροι μὲν ὄντες οἱ πλείους ἐν σκότῳ καὶ πηλῷ τῶν διόδων ἢ χρὴ σωθῆναι (καὶ γὰρ τελευτῶντος τοῦ μηνὸς τὰ γινόμενα

3. 1. ἐνεωτέρειζον, sc. οἱ Θηβαῖοι. Wegen der Bedeutung zu 1, 132, 5.

2. κρατῆσαι. Die Hs. κρατῆσαι, was Cl. zu verteidigen sucht. S. Textausg. praef. p. V sq. — πῶς, irgend wie, lehnt nähere Angaben ab. vgl. zu κατὰ τι ἄπορον 1, 136, 2. — οὐ βουλομένῳ ἦν. s. 1, 35, 2. 8, 92, 6. Auch ohne Negat.: 4, 80, 2. 85, 4. Ebenso προσδεχομένῳ ἦν 6, 46, 2. Die Entstehung der Phrase zeigt 2, 60, 1 προσδεχομένῳ μοι τὰ τῆς ὁργῆς ὑμῶν ἐς ἐμὲ γέγνηται. 4, 28, 5 ἀσμένους ἐγίνετο.

3. ἦ. Als Subj. denke man: dies, das so entstandene Bollwerk.

4. ὥς ἐκ τῶν δ., nach Möglichkeit. Über ὥς zu 3, 113, 6.

— ἐτοῖμα ἦν. s. 56, 1 u. zu 1, 7. — ἐκ τοῦ ἴσου γ. zu 1, 143, 4. Das jedesmalige Subj. zeigt der Zusammenhang. — φοβερώτεροι, furchtsamer. zu 1, 36, 1. — προσέβαλον, Cl. behält das Imperf. bei.

4. 1. προσπίπτοιεν, sc. οἱ Πλαταιῆς.

2. προσβαλλόντων, doch wohl, auch wegen ἔπειτα, von einem neuen Angriff zu verstehn und nicht von dem schon K. 3. 4 erwähnten. Einige Ausg. lesen mit einer Handschrift προσβαλλόντων. — κεράμῳ. Der Singul. kollektiv, auch 3, 74, 1. 4, 48, 2. vgl. πλὴνθος 4, 90, 2. κύμα 3, 89, 4 u. a. vgl. Krüg. 44, 1, 1. — τελευτῶντος τ. μ. Zu Ende des Monats war kein Mondschein. —

ἦν), ἐμπεύρους δὲ ἔχοντες τοὺς διώκοντας τοῦ μὴ ἐκφεύγειν, ὥστε διεφθείροντο πολλοί. τῶν δὲ Πλαταιῶν τις τὰς πύλας ἣ 3 ἐσῆλθον καὶ αἵπερ ἀνεφωγμένοι μόναι, ἐκλήσε στυρακίῳ ἀκοντίου ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν, ὥστε μὴδὲ ταύτη ἔτι ἐξοδὸν εἶναι. διωκόμενοι τε κατὰ τὴν πόλιν οἱ μὲν τινες 4 αὐτῶν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες ἔρριψαν ἐς τὸ ἔξω σφᾶς αὐτοὺς καὶ διεφθάρησαν οἱ πλείους, οἱ δὲ κατὰ πύλας ἐρήμους γυναικὸς δούσης πέλεκυν λαθόντες καὶ διακόψαντες τὸν μοχλὸν ἐξῆλθον οὐ πολλοί (αἰσθησὶς γὰρ ταχεῖα ἐπεγένετο), ἄλλοι δὲ ἄλλη τῆς πόλεως σποράδην ἀπώλλυντο. τὸ δὲ πλεῖστον καὶ ὅσον μάλιστα 5 ἦν ξυνεστραμμένον ἐσπίπτουσιν ἐς οἶκημα μέγα, ὃ ἦν τοῦ τείχους καὶ αἱ πλησίον θύραι ἀνεφωγμένοι ἔτυχον αὐτοῦ, οἰόμενοι πύλας τὰς θύρας τοῦ οἰκήματος εἶναι καὶ ἀντικρυς δίοδον ἐς τὸ ἔξω. ὄρῶντες δὲ οἱ Πλαταιῆς αὐτοὺς ἀπειλημένους ἐβου- 6 λεύοντο εἴτε κατακαύσωσιν ὥσπερ ἔχουσιν, ἐμπρήσαντες τὸ οἶκημα, εἴτε τι ἄλλο χρήσονται. τέλος δὲ οὗτοί τε καὶ ὅσοι 7 ἄλλοι τῶν Θηβαίων περιῆσαν κατὰ τὴν πόλιν πλανώμενοι,

τοῦ μὴ ἐκφεύγειν, damit sie nicht entflöhen, kann nur mit διώκοντας verbunden werden. Allerdings erscheint dieser Zusatz etwas matt, ja überflüssig, weshalb ihn van Herwerden streicht; nicht besser ist er, wenn man mit Kr. erklärt: „so daß s. nicht entfliehen konnten“; aber den Genet. mit Dukas und Cl. von ἐμπεύρους abhängen zu lassen würde nur angeben, wenn ἐκφεύγειν heißen könnte „entkommen lassen“, was unmöglich ist. Sollte ἔαν ausgefallen sein? Schoene (Rhein. Mus. 1867 S. 139) vermutet οὐ ἦν statt τοῦ μὴ. St. schreibt de coni. τοῦ μὴ ἐκφεύγειν coll. διαφρεῖν 7, 32, 1.

3. τῶν δὲ scheint auch mir jetzt passender als τῶν τε. Die Hs. sind geteilt. — στυρακίῳ ἀκοντίου, das untere erzbeschlagene Ende eines Spießes. — ἀντὶ βαλάνου. „βάλανος“ hieß (von seiner Gestalt) der [hohle] eiserne Pflock, der durch den Querriegel (μοχλός) und das Thor hindurchging, sodass, wenn er eingesteckt war, der Riegel nicht zurückgeschoben und das

Thor nicht geöffnet werden konnte. Herausziehen war er nur durch ein eigens dazu eingerichtetes Instrument (βαλανάγρα od. κλεῖς). Indem nun der Plataier ein στυρακίον anstatt der βάλανος in den Riegel steckte, erschwerte er die Öffnung des Thores, da jetzt die βαλανάγρα nicht paßte.“ E. — χρησάμενος ἐς prägnanter Ausdruck. vgl. zu 1, 51, 3. 87, 2. Ebenso παρὰ: 4, 57, 4 παρὰ τοὺς ἄλλους καταδῆσαι.

5. ἦν τοῦ τείχους, zu der Mauer gehörte. vgl. 1, 134, 1. Also ein, wohl behufs der Verteidigung eingerichtetes, sich an die Mauer anlehnendes Gebäude; jedoch nicht „ein Gewölbe, das kasemattenartig in die Mauer hineingebaut war“ (wie früher Cl. vermutet hatte), da ein solches schwerlich 180 M. gefaßt haben würde und nicht hätte angezündet werden können, woran man ja nach § 6. dachte (Schoene a. a. O.). — καὶ — αὐτοῦ als Anschluss an ὃ ἦν. zu 72, 1.

6. ὥσπερ ἔχουσιν. zu 1, 134, 3.

ξυνέβησαν τοῖς Πλαταιεῦσι παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς καὶ τα
8 ὅπλα χρήσασθαι ὃ τι ἂν βούλωνται. οἱ μὲν δὴ ἐν τῇ Πλαταίᾳ
οὕτως ἐπεπράγεσαν.

5. Οἱ δὲ ἄλλοι Θηβαῖοι, οὓς ἔδει ἐτι τῆς νυκτὸς παραγε-
νέσθαι πανστρατιᾷ, εἴ τι ἄρα μὴ προχωροίη τοῖς ἐσεληλυθόσι,
τῆς ἀγγελίας ἅμα καθ' ἰδὼν αὐτοῖς ῥηθείσης περὶ τῶν γεγενη-
2 μένων ἐπεβοήθουν. ἀπέχει δ' ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους
ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ γενόμενον τῆς νυκτὸς ἐποίησε
βραδυτέρον αὐτοὺς ἐλθεῖν· ὁ γὰρ Ἀσωπὸς ποταμὸς ἐρρῶν
3 μέγας καὶ οὐ ῥαδίως διαβατὸς ἦν. πορευόμενοι τε ἐν ὑετῷ
καὶ τὸν ποταμὸν μόλις διαβάντες ὕστερον παρεγένοντο, ἤδη
τῶν ἀνδρῶν τῶν μὲν διεφθαρμένων, τῶν τὲ ζώντων ἐχομένων.
4 ὥς δ' ᾗσθοντο οἱ Θηβαῖοι τὸ γεγενημένον, ἐπεβούλευον τοῖς
ἔξω τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν (ἦσαν γὰρ καὶ ἄνθρωποι κατὰ
τοὺς ἀγροὺς καὶ κατασκευή, οἷα ἀπροσδοκίτου τοῦ κακοῦ ἐν
εἰρήνῃ γενομένου)· ἐβούλυντο γὰρ σφίσι, εἴ τινα λάβοιεν,
ὑπάρχειν ἀντὶ τῶν ἔνδον, ἦν ἄρα τύχῳσιν τινες ἐξωργημένοι.
5 καὶ οἱ μὲν ταῦτα διανοοῦντο· οἱ δὲ Πλαταιῆς ἐτι διαβουλευο-
μένων αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τοιοῦτόν τι ἔσεσθαι καὶ δέισαντες
περὶ τοῖς ἔξω κήρυκα ἐξέπειψαν παρὰ τοὺς Θηβαίους, λέγοντες
ὅτι οὔτε τὰ πεποιημένα ὁσίως δράσειαν ἐν σπονδαῖς σφῶν
πειραθέντες καταλαβεῖν τὴν πόλιν, τὰ τε ἔξω ἔλεγον αὐτοῖς μὴ
ἀδικεῖν· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτοὶ ἔφασαν αὐτῶν τοὺς ἀνδρας
ἀποκτενεῖν οὓς ἔχουσι ζῶντας· ἀναχωρησάντων δὲ πάλιν ἐκ
6 τῆς γῆς ἀποδώσειν αὐτοῖς τοὺς ἀνδρας. Θηβαῖοι μὲν ταῦτα
λέγουσι καὶ ἐπομόσαι φασὶν αὐτούς· Πλαταιῆς δ' οὐχ ὁμο-
λογοῦσι τοὺς ἀνδρας εὐθὺς ὑποσχέσθαι ἀποδώσειν, ἀλλὰ λόγων
πρῶτον γενομένων ἦν τι ξυμβαίνωσι, καὶ ἐπομόσαι οὐ φασιν.
7 ἐκ δ' οὖν τῆς γῆς ἀνεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι οὐδὲν ἀδικήσαντες·

7. χρήσασθαι etc. auf Gnade u. Ungnade.

5. 2. ἐρρῶν μέγας wie Xen. An. 6, 4, 4 ἄφθονος ῥέουσα u. ἄ. An. 5, 8, 20.

3. ζώντων ἐχομένων aus ζῶντες εἶχοντο, wie § 5 akt. ἔχουσι ζῶντας.

4. τῶν Πλαταιῶν hängt von τοῖς ab. — τοῦ vor κακοῦ ist nach Baumeisters Verm. zugefügt. —

ἐβούλυντο γὰρ, der Grund zu ἐπεβούλευον, während die Parenthese zur Erklärung von τοῖς ἔξω diene. — ὑπάρχειν, daß er als Pfand diene.

5. πειραθέντες aktiv, wie 33, 2. 6, 92, 4. passiv 6, 54, 3. — ἔλεγον αὐτοῖς ist pleonastisch und macht den Satz anakolutisch; doch würde, wenn es fehlte, die Deutlichkeit leiden. — εἰ δὲ μή, s. μὴ ἀδικοῦεν. zu 1, 28, 3.

οἱ δὲ Πλαταιῆς ἐπειδὴ τὰ ἐκ τῆς χώρας κατὰ τάχος ἐσεκομίσαντο, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας εὐθύς. ἦσαν δὲ ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν οἱ ληφθέντες, καὶ Εὐρύμαχος εἰς αὐτῶν ἦν, πρὸς ὃν ἔπραξαν οἱ προδιδόντες.

6. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἔς τε τὰς Ἀθήνας ἄγγελον ἔπεμπον καὶ τοῖς νεκροῖς ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν τοῖς Θηβαίοις, τὰ τ' ἐν τῇ πόλει καθίσταντο πρὸς τὰ παρόντα ἢ ἐδόκει αὐτοῖς. τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἡγγέλθη εὐθὺς τὰ περὶ τῶν Πλαταιῶν 2 γεγενημένα, καὶ Βοιωτῶν τε παραχορῆμα ξυνέλαβον ὅσοι ἦσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐς τὴν Πλάταιαν ἔπεμψαν κήρυκα, κελεύοντες εἰπεῖν μηδὲν νεώτερον ποιεῖν περὶ τῶν ἀνδρῶν οὓς ἔχουσι Θηβαίων, πρὶν ἂν τι καὶ αὐτοὶ βουλευσώσι περὶ αὐτῶν· οὐ 3 γὰρ ἡγγέλθη αὐτοῖς ὅτι τεθυνηκότες εἶεν. ἅμα γὰρ τῇ ἐσόδῳ γιγνομένη τῶν Θηβαίων ὁ πρῶτος ἄγγελος ἐξῆει, ὁ δὲ δεύτερος ἄρτι νενικημένων τε καὶ ξυνειλημμένων· καὶ τῶν ὕστερον οὐδὲν ἤδεσαν. οὕτω δὴ οὐκ εἰδότες οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστελλον· ὁ δὲ κῆρυξ ἀφικόμενος ἤρε τοὺς ἄνδρας διεφθαρμένους. καὶ 4 μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες ἐς Πλάταιαν σῖτόν τε ἐσῆγαγον καὶ φρουροὺς ἐγκατέλιπον, τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἀχρειοτάτους ξὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἐξεκόμισαν.

7. Γεγενημένου δὲ τοῦ ἐν Πλαταιαῖς ἔργου καὶ λελυμένων λαμπρῶς τῶν σπονδῶν οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο ὡς πολεμήσουντες, παρεσκευάζοντο δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν, πρεσβείας τε μέλλοντες πέμπειν παρὰ βασιλέα καὶ ἄλλοσε ἐς τοὺς βαρβάρους, εἴ ποθὲν τινα ὠφελίαν ἥλπιζον ἐκότεροι προσλήψεσθαι, πόλεις τε ξυμμαχίδας ποιοῦμενοι ὅσαι ἦσαν ἐκτὸς τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως. καὶ Λακεδαιμόνιοι μὲν πρὸς 2 ταῖς αὐτοῦ ὑπαρχούσαις ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας τοῖς τὰκείνων

7. ἀπέκτειναν. Abweichend Diod. 12, 42: die Theb. hätten die Gefangenen zurückerhalten.

6. 4. ἀχρειοτάτους. zu 1, 93, 6.

7. 1. Πλαταιαῖς. „Sic iterum c. 10, 1; alibi hoc nomen, si a controverso genitivo Πλαταιῶν [2, 78, 4]. 3, 21, 1. 36, 1 discesseris, Thucydidi singulare est.“ — ἄλλοσε ἐς τ. β. „Barbari a Persis distincti sunt Odrysae (c. 67) et fortasse populi Epiri et Macedoniae (cf. c. 80).“

P. — ἐαυτῶν gebraucht wie 2, 92, 4 und oft σφῶν. zu 1, 30, 3.

2. Λακεδαιμόνιοι — ἐπέταξαν. Fast alle Codd. Λακεδαιμονίοις — ἐπετάχθησαν. Bei wiederholter Betrachtung habe ich mich immer mehr überzeugt, daß die handschriftl. Lesart sprachlich u. sachlich nicht haltbar ist. Abgesehen von der großen Härte, Λακεδαιμονίοις für ὑπὸ Λακεδαιμονίων, trotz eines andern folg. Dativs, zu nehmen und αὐτοῦ proleptisch von

ἐλομένοις ναῦς ἐπέταξαν ποιεῖσθαι κατὰ μέγεθος τῶν πόλεων, ὥς ἐς τὸν πάντα ἀριθμὸν πεντακοσίων νεῶν ἐσομένων, καὶ ἀργύριον ῥητὸν ἐτοιμάζειν, τὰ τ' ἄλλα ἡσυχάζοντας καὶ Ἀθηναίους δεχομένους μᾶλλον ἢ νηὶ ἕως ἂν ταῦτα παρασκευασθῇ.
 3 Ἀθηναῖοι δὲ τήν τε ὑπάρχουσαν ξυμμαχίαν ἐξήταζον καὶ ἐς τὰ περὶ Πελοπόννησον μᾶλλον χωρία ἐπρεσβεύοντο, Κέρκυραν καὶ Κεφαλληνίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ Ζάκυνθον, ὁρῶντες, εἰ σφίσι φίλια ταῦτ' εἴη βεβαίως, πέριξ τὴν Πελοπόννησον καταπολεμήσοντες.

8. Ὀλίγον τε ἐπενόουν οὐδὲν ἀμφοτέροι, ἀλλ' ἔρρωντο ἐς τὸν πόλεμον οὐκ ἀπαικίως· ἀρχόμενοι γὰρ πάντες ὀξύτερον ἀντιλαμβάνονται, τότε δὲ καὶ νεότης πολλὴ μὲν οὔσα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, πολλὴ δ' ἐν ταῖς Ἀθήναις οὐκ ἀκουσίως ὑπὸ ἀπειρίας ἤπτετο τοῦ πολέμου, ἣ τε ἄλλη Ἑλλὰς πᾶσα μετέωρος

Italien und Sicilien zu erklären, wäre nach ἐπετάχθησαν, wovon nur die Bundesgenossen das Subj. sein könnten, der Akkus. ἡσυχάζοντας καὶ δεχομένους (statt des Nomin.) eine unerhörte Anomalie. Aber auch der sachliche Zusammenhang fordert unabweisl. den Gedanken, daß die Lak. (u. zwar müssen dieselben im Nom. stehn wie 1, 19) an solche Bundesgenossen, ὅσοι ἦσαν ἐκτὸς τῆς ἐαυτῶν δυνάμεως, nicht aber an alle eine Aufforderung zum Bau von Schiffen richten, so wie in § 3 auch bei den Athenern nur deren Bemühungen um neue Bundesgenossen speziell hervorgehoben werden. Ich habe daher die sectio caesarea gewagt (Λακεδαιμόνιοι haben übrigens einige Hdschr., darunter Vat.), obwohl ich die Entstehung des bösen Schadens nicht erklären kann. Diese wäre allerdings erklärlicher, wenn man Cobets (nov. lectt. p. 599 s.) Konj. Λακεδαιμόνιοι — ἐπετετάχσαν annähme; allein das Plusq. widerspricht dem Gange der Erzählung. Auch Classens Änderung νῆες statt ναῦς, welche St. aufgenommen hat, und Poppo's (2. ed. min.) Lesart ἐπετάχθη (mit einer Hdschr.), die Schütz Zeitschr. f. G. 1866. S. 47 billigt, genügt mir aus den ange-

fährten Gründen in keiner Weise. αὐτοῦ beziehe ich auf den Peloponnes, ὑπάρχουσας verstehe ich von den schon vorhandenen „Schiffen“, eine wegen des folg. ναῦς unbedenkliche Ergänzung; ἐξ Ἰτ. — ἐλομένοις steht für τοῖς ἐξ Ἰτ. καὶ Σικ. τὰκ. ἐλομένοις, wie πρὸς ἀνδρας πολυηρώς τοὺς ἀντιπολεμῶντας 7, 21, 3 für τοὺς πρὸς ἄ. τ. ἀντι. (Anderes der Art zu 1, 18, 1). τὰκείνων = τὰ ἐαυτῶν (wie 11, 6), i. e. τὰ τῶν Λακ. — πεντακοσίων. 200 erwarteten sie nach Diod. 12, 41 aus Italien u. Sicilien, also 300 von ihren Bundesgen. in Griechenland selbst. — Ἀθηναίους Obj. von δεχομ. — μᾶλλον ἢ, wenn sie nur mit einem Schiffe kämen. Auch 3, 71, 1 u. a.

3. φίλια — βεβαίως. s. 4, 20, 3 φίλους γενέσθαι βεβαίως.

8. 1. ὀλίγον τε ἐπενόουν οὐδέν (ähnl. „7, 59, 3. 87, 6. 8, 15, 2.“ Cl.) nachgeahmt von Chariton VII. p. 122, 19 Dorv., wo Cobet. nov. lectt. p. 372 statt den sinnlosen ἐπένθουν ἢ οὐδέν scharfsinnig das Richtige herstellt. — ὑπὸ ἀπειρίας vgl. 1, 80, 2 u. den Schol. zu beiden Stellen: γλυνὸς ἀπειρία πόλεμος. Pind. frgm. ed. Mommsen VII, 6. — μετέωρος, voll unruhiger Spannung.

ἦν ξυνιουσῶν τῶν πρώτων πόλεων. καὶ πολλὰ μὲν λόγια 2
 ἐλέγοντο, πολλὰ δὲ χρησμολόγοι ἦδον ἐν τε τοῖς μέλλουσι πολε-
 μήσειν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν. ἔτι δὲ Ἀῆλος ἐκινήθη 3
 ὀλίγον πρὸ τούτων, πρότερον οὐπω σεισθεῖσα, ἀφ' οὗ Ἑλληνες
 μέμνηται· ἐλέγτο δὲ καὶ ἐδόκει ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γενήσεσθαι
 σημεῖναι· εἴ τί τι ἄλλο τοιουτότροπον ξυνέβη γενέσθαι, πάντα
 ἀνεζητεῖτο. ἡ δὲ εὐνοια παρὰ πολὺ ἐποίει τῶν ἀνθρώπων 4
 μᾶλλον ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἄλλως τε καὶ προειπόντων ὅτι
 τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν. ἐρωτώ τε πᾶς καὶ ιδιώτης καὶ
 πόλις, εἴ τι δύναται καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ξυνεπιλαμβάνειν αὐτοῖς,
 ἐν τούτῳ τε κεκωλῦσθαι ἐδόκει ἐκάστῳ τὰ πράγματα ᾧ μὴ τις
 αὐτὸς παρέσται. οὕτως ἐν ὀργῇ εἶχον οἱ πλείους τοὺς Ἀθη- 5
 ναίους, οἱ μὲν τῆς ἀρχῆς ἀπολυθῆναι βουλόμενοι, οἱ δὲ μὴ
 ἀρχθῶσι φοβούμενοι.

9. Παρασκευῇ μὲν οὖν τοιαύτῃ καὶ γνώμῃ ὥρμητο.
 πόλεις δ' ἐκάτεροι τάσδ' ἔχοντες ξυμμάχους ἐς τὸν πόλεμον
 καθίσταντο. Λακεδαιμονίων μὲν οἷδε ξύμμαχοι. Πελοπον- 2
 νήσιοι μὲν οἱ ἐντὸς ἰσθμοῦ πάντες πλὴν Ἀργείων καὶ Ἀχαιῶν
 (τούτοις δ' ἐς ἀμφοτέρους φιλία ἦν· Πελληνῆς δὲ Ἀχαιῶν μόνοι
 ξυνεπολέμουν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ὕστερον καὶ ἅπαντες), ἔξω
 δὲ Πελοποννήσου Μεγαρῆς, Φωκῆς, Λοκροί, Βοιωτοί, Ἀμπρα-

2. ἐλέγοντο. Üb. d. Plur. zu 1, 126, 5. Mit λόγια scheinen Weisungen überhaupt, mit dem Folg. eigentliche Orakel (in Versen, ἦδον) bezeichnet zu sein. Sollte λόγια, wie Cl. will, beidemale zu πολλά verstanden werden, so müßte es, gerade wie νεότης § 1, voranstehn.

3. ὀλίγον — σεισθεῖσα. Also kannte Thuk. die Nachricht von einem kurz vor der Schlacht bei Marathon erfolgten Erdbeben auf Delos (Herod. 6, 98, 1) nicht. Umgekehrt hat Herodot. nach jener St., nichts von dem hier erwähnten gewußt. Dabei bleibt es aber auffallend, daß auch Herodot. jenes ältere Erdbeben als eine Vorherverkündigung des pelop. Krieges deutet; denn nur auf diesen kann man ἀπ' αὐτῶν τῶν κορυφαίων περὶ τῆς ἀρχῆς πολεμούντων (§ 3) beziehen. — σημεῖναι = σημεῖον

εἶναι s. 43, 3. 5, 20, 2. ἐπισημαίνειν 2, 49, 7. κωλύειν 1, 144, 2.

4. ἐποίει — ἐς, war wirksam in Bezug auf, für. Wegen ἐς s. 4, 81, 2 ἐπιθυμίαν ἐνεποίει — ἐς τοὺς Λακ. Der intrans. Gebrauch von ποιεῖν mit πρὸς τι nicht selten von Arzneimitteln, die gegen eine Krankheit wirksam sind (Steph. Thes. unt. d. W.). — τῶν ἀνθρ. gehört zu ἡ εὐνοια. — προειπόντων. sc. αὐτῶν. Der Gen. abs. häufig im Griech. auch dann, wenn das bezügl. Subst. oder Pron. in einem andern Casus, selbst im Subjekts-casus, in der Nähe steht. vgl. zu 83, 3.

5. ἐν ὀργῇ Konj. von Reiske, entsprechend dem sonstigen Gebrauche des Thuk. Cl. mit den Codd. ohne ἐν n. Anal. v. ὀργῇ φέρειν 1, 31, 1. u. a. Ausdr.

9. 2. Λοκροί, nur die opuntischen, worunter damals die epiknemidi-

- 3 κιῶται, Λευκάδιοι, Ἀνακτόριοι, τούτων ναυτικὸν παρείχοντο
Κορίνθιοι, Μεγαρῆς, Σικυώνιοι, Πελληνῆς, Ἠλείοι, Ἀμπρακιῶται,
Λευκάδιοι, ἱππέας δὲ Βοιωτοί, Φωκῆς, Λοκροί· αἱ δ' ἄλλαι
4 πόλεις πεζὸν παρείχον. αὕτη Λακεδαιμονίων ξυμμαχία· Ἀθη-
ναίων δὲ Χῖοι, Λέσβιοι, Πλαταιῆς, Μεσσήνιοι οἱ ἐν Ναυπάκτῳ,
Ἀκαρνάνων οἱ πλείους, Κερκυραῖοι, Ζακύνθιοι, καὶ ἄλλαι πόλεις
αἱ ὑποτελεῖς οὔσαι ἐν ἔθνεσι τοσοῖσδε, Καρία ἢ ἐπὶ θαλάσῃ,
Δωριῆς Κερσὶ πρόσοικοι, Ἰωνία, Ἑλλήσποντος, τὰ ἐπὶ Θράκης,
νῆσοι ὅσαι ἐντὸς Πελοποννήσου καὶ Κρήτης πρὸς ἥλιον
5 ἀνίσχοντα, πᾶσαι αἱ ἄλλαι [Κυκλάδες] πλὴν Μήλου καὶ Θήρας.
6 τούτων ναυτικὸν παρείχοντο Χῖοι, Λέσβιοι, Κερκυραῖοι, οἱ δ'
ἄλλοι πεζὸν καὶ χρήματα. ξυμμαχία μὲν αὕτη ἐκατέρων καὶ
παρασκευὴ ἐς τὸν πόλεμον ἦν.

10. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὰ ἐν Πλαταιαῖς εὐθὺς
περιήγγελλον κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἔξω ξυμμαχίαν
στρατιὰν παρασκευάζεσθαι ταῖς πόλεσι τὰ τε ἐπιτήδεια οἷα
εἰκὸς ἐπὶ ἔξοδον ἐκδημον ἔχειν, ὥς ἐσβαλοῦντες ἐς τὴν Ἀττικὴν.
2 ἐπειδὴ δὲ ἐκάστοις ἐτοῖμα γίνοντο κατὰ τὸν χρόνον τὸν εἰρη-
μένον, ξυνῆσαν τὰ δύο μέρη ἀπὸ πόλεως ἐκάστης ἐς τὸν ἰσθμὸν.
3 καὶ ἐπειδὴ πᾶν τὸ στρατεύμα ξυνειλεγμένον ἦν, Ἀρχίδαμος ὁ
βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ὅσπερ ἠγείτο τῆς ἐξόδου ταύτης,
ξυγκalέσας τοὺς στρατηγούς τῶν πόλεων πασῶν καὶ τοὺς
μάλιστα ἐν τέλει καὶ ἀξιολογωτάτους παρῆνει τοιαῦδε.

schen mitverstanden wurden; über die ozolischen 3, 95, 3.

4. οἱ πλείους, bloß Oiniadai nicht: 82 u. 102, 2. — Καρία. „Der Nom. πόλεις wirkt übergewichtlich über ἔθνεσι vor.“ K. — Κυκλάδες ist sachlich anstößig, weil außer den Inseln ὅσαι — ἀνίσχοντα nicht bloß die andern Kykladen, unter denen jedenfalls Euböia nicht mitbegriffen sein kann, sondern überhaupt alle im ägäischen Meer außer Melos u. Thera mit den Ath. verbündet waren (Nach P.). — πλὴν Μήλου καὶ Θήρας, weil sie Kolonien von Lakedaimon waren.

10. 1. οἷα εἰκὸς κτέ., wahrsch. auf 40 Tage. s. 57, 2.

2. ἐτοῖμα γίν. wie 3, 4. — τὰ δύο μέρη, zwei Drittel der waffenfähigen Mannschaft überhaupt;

denn daß ein Kontingent im voraus bestimmt gewesen, ein höchstes Maß, von dem dann nur die jedesmal nötige Quote angesagt zu werden brauchte, haben einige ohne Beleg angenommen. τὰ δύο μ. nehme ich nicht als Subj., sondern als Appos. des in ξυνῆσαν liegenden Subj. wegen 47, 2 Πελοποννήσιοι τὰ δύο μέρη ἐσβαλον (fielen ein, nicht etwa: warfen hinein) ἐς τὴν Ἀττικὴν.

3. παρῆνει τοιαῦδε Konj. von Sintenis für παρῆναι τοιάδ' ἔλεξεν, worin παρῆναι, nur auf ξυγκalέσας beziehbar, sehr müßig wäre und τοιαῦδε gegen den Gebrauch des Thuk. dem Vb. voranstünde. Nicht mit gewohntem Glück behandelt unsere St. Meineke. — Über Archidamos s. 1, 79, 2.

11. „Ἄνδρες Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν πολλὰς στρατείας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἔξω ἐποιήσαντο, καὶ αὐτῶν ἡμῶν οἱ πρεσβύτεροι οὐκ ἄπειροι πολέμων εἰσὶν· ὅμως δὲ τῇσδε οὐπω μείζονα παρασκευὴν ἔχοντες ἐξήλθομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πόλιν δυνατωτάτην νῦν ἐρχόμεθα, καὶ αὐτοὶ πλείστοι καὶ ἄριστοι στρατεύοντες. δίκαιον οὖν ἡμᾶς μήτε τῶν πατέρων χεῖρους φαίνεσθαι μήτε 2 ἡμῶν αὐτῶν τῆς δόξης ἐνδεεστερούς. ἡ γὰρ Ἑλλὰς πᾶσα τῇδε τῇ ἱσμῇ ἐπῆρται καὶ προσέχει τὴν γνώμην, εὖνοιαν ἔχουσα διὰ τὸ Ἀθηναίων ἐχθὸς πρᾶξαι ἡμᾶς ἃ ἐπινοοῖμεν. οὐκ οὐν χρεὶν 3 εἶ τῷ καὶ δοκοῦμεν πλήθει ἐπιέναι καὶ ἀσφάλεια πολλὴ εἶναι μὴ ἂν ἐλθεῖν τοὺς ἐναντίους ἡμῖν διὰ μάχης, τούτου ἕνεκα ἀμελεστερόν τι παρεσκευασμένους χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ πόλεως ἐκάστης ἡγεμόνα καὶ στρατιωτὴν τὸ καθ' αὐτὸν αἰεὶ προσδέχεσθαι ἐς κίνδυνόν τινα ἥξειν. ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων καὶ ἔξ 4 ὀλίγου τὰ πολλὰ καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίνονται· πολλάκις τε τὸ ἔλασσον πληθὸς δεδιὸς ἄμεινον ἡμύνετο τοὺς πλέονας διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκευάτους γενέσθαι. χρεὶν 5 δὲ αἰεὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ τῇ μὲν γνώμῃ θαρσαλέους στρατεύειν, τῷ δὲ ἔργῳ δεδιότας παρασκευάζεσθαι. οὕτω γὰρ πρὸς τε τὸ ἐπιέναι τοῖς ἐναντίοις εὐψυχότατοι ἂν εἴεν, πρὸς τε τὸ ἐπιχειρεῖσθαι ἀσφαλέστατοι. ἡμεῖς δὲ οὐδ' ἐπὶ ἀδύνατον ἀμύνεσθαι 6 οὕτω πᾶν ἐρχόμεθα, ἀλλὰ τοῖς πᾶσιν ἄριστα παρεσκευασμένην, ὥστε χρεὶν καὶ πάννυ ἐλπίζειν διὰ μάχης ἵεναι αὐτούς, εἰ μὴ καὶ

11. Eine kurze, der Sachlage angemessene Anrede, die den Ernst des Moments hervorhebt, vor Unterschätzung des Feindes warnt, Umsicht und pünktl. Ausführung der Befehle einschärft. vgl. die erste Rede des Arch. 1, 80 ff.

1. οὐπω μείζονα. „60 000 gravis armaturae militum fuisse testantur Plut. Per. 33 et Aristid. 2, p. 141; 100 000 hominum Androtio ap. schol. Soph. Oed. Col. 694“. P. — καὶ ἐπὶ — καὶ αὐτοί, et — et. dem Sinne nach = ὥσπερ ἐπὶ —, οὕτω καὶ αὐτοί.

2. τ. πατ. γ. φ. s. 1, 122, 3. — ἐπῆρται. Dieselbe Metapher wie in μετῴρος K. 8, 1. — εὖνοιαν ἔχουσα involviert ein εὐχομένη,

daher folgt d. Acc. c. Inf. vgl. ἐτοίμος mit dem Acc. c. Inf. 8, 9, 1.

3. εἶναι, sc. δοκεῖ. — ἐλθεῖν διὰ μάχης. zu 1, 40, 4. — ἀλλὰ, sc. χρεὶν. — τὸ καθ' αὐτόν könnte man als Subj. zu ἥξειν fassen (seine Abtheilung), doch wegen 60, 3. 87, 8 wird es wohl auch hier besser adverbial erklärt; seinerseits.

4. τὰ πολλὰ meistens. s. 1, 13, 1; 78, 2.

5. ἐπιχειρεῖσθαι, angegriffen werden. Im Akt. ἐπιχειρεῖν τι. s. zu 1, 126, 11. — Cl. hat παρεσκευάσθαι aufgenommen.

6. οὕτω verb. mit ἀδύνατον. Gestellt wie bei Sophokl. Trach. 747 ἄζηλον οὕτως ἔργον. — εἰ μὴ καὶ νῦν = εἰ καὶ νῦν μὴ. zu 1, 72, 2.

νῦν ὥρμηται ἐν ᾧ οὐπω πάρεσμεν, ἀλλ' ὅταν ἐν τῇ γῇ ὀρῶσιν
 7 ἡμᾶς δηοῦντάς τε καὶ τὰ κείνων φθείροντας. πᾶσι γὰρ ἐν τοῖς
 ὄμμασι καὶ ἐν τῷ παραντίκῳ ὁρᾶν πάσχοντάς τι ἄηθες ὀργὴν
 προσπίπτει, καὶ οἱ λογισμῷ ἐλάχιστα χρώμενοι θυμῷ πλείστα
 8 ἐς ἔργον καθίστανται. Ἀθηναίους δὲ καὶ πλέον τι τῶν ἄλλων
 εἰκὸς τοῦτο δρᾶσαι, οἷ ἄρχειν τε τῶν ἄλλων ἀξιούσι καὶ
 9 ἐπιόντες τὴν τῶν πέλας δηοῦν μᾶλλον ἢ τὴν ἑαυτῶν ὁρᾶν. ὥς
 οὖν ἐπὶ τῷ αὐτῇ πόλιν στρατεύοντες καὶ μεγίστην δόξαν
 οἰσόμενοι τοῖς τε προγόνοις καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπ' ἀμφοτέρω ἐκ
 τῶν ἀποβαινόντων, ἔπεσθ' ὅπῃ ἂν τις ἡγήται, κόσμον καὶ
 φυλακὴν περὶ παντὸς ποιούμενοι καὶ τὰ παραγγελλόμενα ὀξέως
 δεχόμενοι· κάλλιστον γὰρ τόδε καὶ ἀσφαλέστατον πολλοῦς
 ὄντας ἐν κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι.“

12. Τοσαῦτα εἰπὼν καὶ διαλύσας τὸν ξύλλογον ὁ Ἀρχίδα-
 μος Μελησίππον πρῶτον ἀποστέλλει ἐς τὰς Ἀθήνας τὸν Διακρίτου,
 ἄνδρα Σπαρτιάτην, εἰ τι ἄρα μᾶλλον ἐνδοῖεν οἱ Ἀθηναῖοι ὁρᾶν-
 2 τες ἤδη σφᾶς ἐν ὁδῷ ὄντας. οἱ δὲ οἱ προσεδέξαντο αὐτὸν ἐς
 τὴν πόλιν οὐδ' ἐπὶ τὸ κοινόν· ἦν γὰρ Περικλέους γνώμη
 πρότερον νενικηκυῖα κήρυκα καὶ πρεσβείαν μὴ προσδέχεσθαι
 Λακεδαιμονίων ἐξεστρατευμένων· ἀποπέμπουσιν οὖν αὐτὸν
 πρὶν ἀκοῦσαι καὶ ἐκέλευον ἐκτὸς ὄρων εἶναι αὐθημερόν, τό τε
 λοιπὸν ἀναχωρήσαντας ἐπὶ τὰ σφέτερα αὐτῶν, ἣν τι βούλωνται,
 πρεσβεύεσθαι. ξυμπέμπουσί τε τῷ Μελησίππῳ ἀγωγούς, ὅπως

— τὰ κείνων = τὰ ἑαυτῶν, wie K.
 7, 2. 4, 99.

7. πᾶσι κτ., denn alle befällt Zorn, vor ihren Augen und auf frischer That zu sehen, wie man leidet. ὁρᾶν πάσχων ich sehe, daß ich leide. Der Inf. kann nach πᾶσιν ὀργὴν προσπίπτει stehn, insofern dies ein πᾶσι δεινόν ἐστι involviert. vgl. zu § 2. Mit Kr. ἐν τοῖς ὄμμασι als Bestimmung von ὀργὴν προσπίπτει zu nehmen und ἐν τῷ ὁρᾶν πάσχοντας zu verbinden hindert wohl die Bedeutung von jenem; denn es kann schwerlich bedeuten beim Anblick, wobei überdies ein lästiger Pleonasm. herauskäme, noch auch vermittelst der Augen, durch die A. Noch weniger ist Classens Erkl.: „wenn sie etwas Ungewohn-

tes vor den Augen und im unmittelbaren Anschauen erdulden“ annehmbar, da dann statt des Akk. πάσχοντας, den er durch ganz ungleichartige Stellen schützen will, notwendig d. Dat. stehen müßte. — οἱ hält St. mit Usener für unecht. Auch mir scheint ohne den Artik. der Gedanke passender. — πλείστα am meisten statt am häufigsten. Es hat sich dem ἐλάχιστα assimiliert.

8. δρᾶσαι. Über den Ao. zu 1, 81, 6. — ὁρᾶν, sc. δηομένην.

9. ἐπ' ἀμφοτέρω, wie 1, 83, 3. δόξα ist voc. med. = εὐκλεία u. δύσκλεια.

12. 2. ἐπὶ τὸ κοινόν ist, genau genommen, in ἐς τὴν πόλιν schon mitenthalt. — ἀναχωρήσαντας hat den Hauptton. — ἀγωγοί „οἱ διάγον-

μηδενὶ ξυγγένηται. ὁ δὲ ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς ὁρίοις ἐγένετο καὶ 3
 ἐμελλε διαλύσεσθαι, τοσόνδε εἰπὼν ἐπορεύετο ὅτι „Ἦδε ἡ
 ἡμέρα τοῖς Ἑλλήσι μεγάλων κακῶν ἄρξει.“ ὥς δὲ ἀφίκετο ἐς 4
 τὸ στρατόπεδον καὶ ἔγνω ὁ Ἀρχίδαμος ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι οὐδέν
 πω ἐνδώσουσιν, οὔτω δὴ ἄρας τῷ στρατῷ προυχώρει ἐς τὴν
 γῆν αὐτῶν. Βοιωτοὶ δὲ μέρος μὲν τὸ σφέτερον καὶ τοὺς ἱππέας 5
 παρείχοντο Πελοποννησίοις ξυστρατεύειν, τοῖς δὲ λειπομένοις
 ἐς Πλάταιαν ἐλθόντες τὴν γῆν ἐδήουν.

13. Ἔτι δὲ τῶν Πελοποννησίων ξυλληγομένων τε ἐς τὸν
 ἰσθμὸν καὶ ἐν ὁδῷ ὄντων, πρὶν ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἀττικήν,
 Περικλῆς ὁ Ξανθίππου, στρατηγὸς ὢν Ἀθηναίων δέκατος αὐτός,
 ὥς ἔγνω τὴν ἐσβολὴν ἐσομένην, ὑποτοπήσας, ὅτι Ἀρχίδαμος
 αὐτῷ ξένος ὢν ἐτύγχανε, μὴ πολλάκις ἢ αὐτὸς ἰδίᾳ βουλόμενος
 χαρίζεσθαι τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ παραλίπη καὶ μὴ δηώσῃ, ἢ καὶ
 Λακεδαιμονίων κελυσάντων ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἑαυτοῦ γένηται
 τοῦτο, ὥσπερ καὶ τὰ ἄγῃ ἐλαύνειν προεῖπον ἔνεκα ἐκείνου,
 προηγόρευε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὅτι Ἀρχίδαμος μὲν
 οἱ ξένος εἴη, οὐ μέντοι ἐπὶ κακῷ γε τῆς πόλεως γένοιτο, τοὺς
 δ' ἀγροὺς τοὺς ἑαυτοῦ καὶ οἰκίας ἦν ἄρα μὴ δηώσωσιν οἱ
 πολέμιοι ὥσπερ καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ἀφίησιν αὐτὰ δημόσια εἶναι,
 καὶ μηδεμίαν οἱ ὑποψίαν κατὰ ταῦτα γίνεσθαι. παρῆγει δὲ 2
 καὶ περὶ τῶν παρόντων ἅπερ καὶ πρότερον, παρασκευάζεσθαι
 τε ἐς τὸν πόλεμον καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐσκομίζεσθαι, ἐς τε
 μάχην μὴ ἐπεξιέναι, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐσελθόντας φυλάσσειν, καὶ

τες καὶ κομίζοντες τοὺς διωκομένους
 ἔξω τῶν ὁρίων τῆς χώρας“. (Schol.
 Patm.).

3. Ἦδε — ἄρξει. Gewiss eine
 Anspielung auf diesen berühmt
 gewordenen Ausspruch ist Aristo-
 phanes Fried. 435 Σπένδοντες
 εὐχόμεσθα τὴν νῦν ἡμέραν Ἑλλη-
 σιν ἄρξει πᾶσι πολλὰν κἀγαθῶν.
 Andere darauf bez. St. s. b. Poppo.

13. 1. μὴ πολλάκις, dafs viel-
 leicht. μὴ nach ὑποτοπήσας, wie
 nach dem vbis timendi. Über πολ-
 λάκις Ko. § 131, 65. — μὴ δηώσῃ,
 man erwartet οὐ. Classens Erklä-
 rung dünkt uns nicht zutreffend.
 Die Stelle zu streichen, ist gar kein
 Grund. Ähnl. ist 3, 105, 4 von
 manchen Hdd. μὴ — μὴ über-
 liefert; cf. auch Xen. Mem. I, 2,

7, sowie Thuk. 8, 46, 3. In uns.
 Diss. haben wir darüber gesprochen.
 S. 107. — προηγόρευε κτῆ. Ausser dem
 achten Buche sind der Stellen nur
 wenige, wo anstatt der Rede selbst
 blofs ihr Inhalt referiert wird. Die
 Rede war angekündigt 1, 144, 2.
 — εἴη — ἀφίησιν — γίνεσθαι. Die
 Varietät der Modi erklärt sich
 leicht aus dem verschiedenen Sinne.
 Der Inf: es möge nicht ent-
 stehen. — οὐ — γίγνοιτο kann
 nur die Behauptung enthalten,
 dafs es nicht zum Schaden ge-
 reiche, nicht aber das Versprechen,
 „dafs es nicht — gereichen solle“
 (Cl.), welches m. E. durch οὐ —
 γενήσεται od. γενήσοιτο ausge-
 drückt sein müßte. — ὥσπερ καὶ
 τὰ τ. ἄ. Über καὶ zu 6, 68, 2.

τὴν πόλιν ἐσελθόντας φυλάσσειν
 καὶ τὰ τ. ἄ.

τὸ ναυτικόν, ἥπερ ἰσχύουσιν, ἐξαρτύνεσθαι, τὰ τε τῶν ξυμμάχων
 διὰ χειρὸς ἔχειν, λέγων τὴν ἰσχὺν αὐτοῖς ἀπὸ τούτων εἶναι τῶν
 χρημάτων τῆς προσόδου, τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πολέμου γνώμη καὶ
 3 χρημάτων περιουσία κρατεῖσθαι. θαρσεῖν τε ἐκέλευε προσίον-
 των μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρον κατ'
 ἑνιαυτὸν ἀπὸ τῶν ξυμμάχων τῇ πόλει ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου,
 ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου
 ἑξακισχιλίων ταλάντων (τὰ γὰρ πλεῖστα τριακοσίων ἀποδέοντα
 μύρια ἐγένετο, ἀφ' ὧν ἕξ τε τὰ προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως καὶ
 4 τὰλλα οἰκοδομήματα καὶ ἐς Ποτίδαιαν ἀπανηλώθη), χωρὶς δὲ
 χρυσίου ἀσήμου καὶ ἀργυρίου ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίους καὶ
 δημοσίοις καὶ ὅσα ἱερὰ σκεύη περὶ τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς
 5 αἰῶνας καὶ σκῆλα Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιοντότροπον, οὐκ ἐλάσ-
 σονος ἢ πεντακοσίων ταλάντων. ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων
 ἱερῶν προσετίθει χρήματα οὐκ ὀλίγα, οἷς χρήσεσθαι αὐτοὺς,
 καὶ ἦν πάνυ ἐξείργωνται πάντων, καὶ αὐτῆς τῆς θεοῦ τοῖς
 περικειμένοις χρυσίοις ἀπέφαινε δ' ἔχον τὸ ἄγαλμα τεσσαρά-

2. διὰ χειρὸς ἔχειν, in der Hand
 behalten, hier bildlich, wie unser:
 „die Zügel straff anziehen“; in der
 eigentl. Bedeutung 76, 4. — ἀπό
 verb. mit τῆς προσόδου. — τὰ
 πολλὰ — κρατεῖσθαι, die meisten
 Erfolge würden errungen.

3. ἑξακοσίων, siehe zu 1, 96, 2.
 Diese Vermehrung konnte leicht
 „durch Hinzukommen neuer Bun-
 desgen., durch Abkauf der Kriegs-
 pflichtigkeit und durch Unter-
 werfung früher selbständiger“ ent-
 standen sein. Böckh. Staatsh. 1. S.
 524 f. 2 A. — ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, im
 Durchschnitt. — φόρον ist
 Appos.: ἑξακόσια τάλαντα φόρος.
 — τῆς ἄλλης προσόδου. Die Quellen
 dieser „übrigen Einkünfte“ waren
 nach Böckh. a. a. O. S. 409:
 1) Gefälle (τέλη) von Domänen
 nebst Bergwerken, Zölle, Accise,
 einige Gewerbe- und Personen-
 steuern auf Fremde und von Skla-
 ven; 2) Straf gelder (τιμῆματα)
 nebst Gerichtsgeldern u. den Ein-
 künften von eingezogenen Gütern
 (δημιόπρατα); 3) ordentliche Staats-
 leistungen (λειτουργίαι ἐγκύκλιοι).

Nach Xen. Anab. 7, 1, 27 betrugen
 die Gesamteinkünfte Athens zu
 Anf. des Krieges nicht weniger als
 1000 Talente, also die aus den
 ebengenannten Quellen 400 T. —
 ἑξακισχιλίων τ. Diese waren an-
 gesammelt aus dem Tribute,
 größtenteils erst seit der Über-
 tragung der Bundeskasse von De-
 los nach Athen (Ol. 79, 4 oder
 etwas früher), wo dieselbe in dem
 Hinterhause (ὀπισθόδομος) des
 Parthenon aufbewahrt wurde (ἐν
 τῇ ἀκροπόλει). — τὰλλα οἰκοδ. da-
 zu gehörte d. Parthenon u. a. vgl.
 Plut. Perikl. 13. — ἐς Ποτίδαιαν
 70, 2. τὰ πλεῖστα ἢ 700 Talente.

4. σκῆλα Μηδικά, der silber-
 füßige Thron des Xerxes und der
 goldene Säbel des Mardonios.
 (Schol.) — οὐκ ἐλάσσονος, sc.
 ὑπάρχοντος aus dem obigen ὑπαρ-
 χόντων. Die Hs. haben vor ἢ ein
 konstruktionsloses ἦν, das Abresch
 zuerst als eingeschoben erkannte.

5. οὐκ ὀλίγα ohne Artik. zu 1,
 49, 5. — οἷς χρήσεσθαι. zu 1, 91,
 5. — αὐτῆς τ. θ., des von Pheidias
 gearbeiteten kolossalen Standbildes

πῶς δὲ αὐτοῖς διὰ τὸ ἀεὶ εἰσθάναι τοὺς πολλοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς διαιτᾶσθαι ἢ ἀνάστασις ἐγίγνετο.

15. Ξυνεβεβήκει δὲ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου ἐτέρων μᾶλλον Ἀθηναίοις τοῦτο. ἐπὶ γὰρ Κέκροπος καὶ τῶν πρώτων βασιλέων ἢ Ἀττικῇ ἐς Θησέα ἀεὶ κατὰ πόλεις ᾤκειτο φρυτανεῖα τε ἐχούσας καὶ ἄρχοντας, καὶ ὁπότε μὴ τι δείσειαν, οὐ ξυνῆσαν βουλευσόμενοι ὡς τὸν βασιλέα, ἀλλ' αὐτοὶ ἕκαστοι ἐπολιτεύοντο καὶ ἐβουλευόντο· καὶ τινες καὶ ἐπολέμησάν ποτε αὐτῶν, ὥσπερ
2 καὶ Ἐλευσίνιοι μετ' Εὐμόλπου πρὸς Ἐρεχθεῖα. ἐπειδὴ δὲ Θησεὺς ἐβασίλευσε, γενόμενος μετὰ τοῦ ξυνετοῦ καὶ δυνατὸς τὰ τε ἄλλα διεκόσμησε τὴν χώραν, καὶ καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ τε βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς ἐς τὴν νῦν πόλιν οὔσαν, ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον, ξυνώκισε πάντας, καὶ νεμομένους τὰ αὐτῶν ἑκάστους ἄπερ καὶ πρὸ τοῦ, ἠνάγκασε μᾶ πόλει ταύτῃ χρῆσθαι, ἢ ἀπάντων ἤδη ξυντελούντων ἐς αὐτὴν μεγάλη γενομένη παρεδόθη ὑπὸ Θησεῶς τοῖς ἔπειτα· καὶ ξυνοικία ἐξ ἐκείνου Ἀθηναῖοι ἐτι καὶ νῦν τῇ θεῷ ἑορτὴν δημο-
3 τελῇ ποιοῦσι. τὸ δὲ πρὸ τούτου ἡ ἀκρόπολις ἡ νῦν οὔσα πόλις ἦν καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον. τεκμή-
4 ριον δέ· τὰ γὰρ ἱερὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστί, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἴδρυται, τό τε τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τὸ Πύθιον καὶ τὸ τῆς Γῆς καὶ τὸ ἐν Αἰμναῖς Διονύσου, ᾧ τὰ ἀρχαιότερα Διονυσία τῇ δωδεκάτῃ ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπ'

15. Eine kurze archäologische Digression. S. uns. Einleit. S. XVII f.
Ξυνεβεβήκει 1. ἐτέρων = ἢ ἐτέροις. zu 1, 85, καὶ πρὸς Α. Α. Α. — τοῦτο, τὸ ἐν τοῖς ἀγροῖς διαιτᾶσθαι. — πόλεις, 12 an der Zahl. ἐχούσας habe ich jetzt nach Bloomfields Konj. mit Cl. u. St. geschrieben statt des hdschrftl. ἐχουσα, das eine etwas gezwungene Erklärung verlangt.
2. ἐβασίλευσε zu 1, 3, 2. — μετὰ τοῦ ξ., neben der Einsicht. — ἐς — οὔσαν verb. mit ξυνώκισε, nicht mit καταλύσας. Die Bedeutung von ξυνώκισε erhellt aus dem Folg. — μᾶ πόλει ταύτῃ χρ. s. 1, 58, 2 μίαν πόλιν ταύτην ἱσχυρὰν ποιεῖσθαι. — ξυντελούντων ἐς αὐ., in ihren Verband gehörten.
τεκμήριον δέ· τὰ γὰρ ἱερὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστί, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἴδρυται, τό τε τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τὸ Πύθιον καὶ τὸ τῆς Γῆς καὶ τὸ ἐν Αἰμναῖς Διονύσου, ᾧ τὰ ἀρχαιότερα Διονυσία τῇ δωδεκάτῃ ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπ'

Ξυνοικία, am 16. Hekatombaion (etwa Juli) im Anfang des Jahres. ^{alt. Fest auf Demeterfesten}
4. τεκμήριον δέ· τὰ γάρ. zu 1, 8, 1. — καὶ ἄλλ. θ., auch anderer Götter, nicht bloß der Pallas, welcher die Burg geweiht war (§ 2). Da diese Ergänzung nicht ohne Härte ist, so nehmen andere eine Lücke an. Herbst in Fleckeis. Jhrb. CXIX, 536 will τῶν ἄλλων θεῶν als bestimmten Terminus lesen. — ἐν Αἰμναῖς, „in den Sümpfen“, ein Platz am Ilissos. — τὰ ἀρχαιότερα Δ., gewöhnl. τὰ Ἀνθεστηρία genannt. Später waren noch andere dionysische Feste eingeführt worden. zu 5, 20, 1. — τῇ δωδεκάτῃ. Nur an diesem einen Tage des

Ἀθηναίων Ἴωνες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν. Ἰδρῡται δὲ καὶ ἄλλα
 ἱερὰ ταύτῃ ἀρχαῖα. καὶ τῇ κρήνῃ τῇ νῦν μὲν τῶν τυράννων 5
 οὕτω σκευασάντων Ἐννεακροῦν καλουμένην, τὸ δὲ πάλαι φανε-
 ρῶν τῶν πηγῶν οὐσῶν Καλλιρρόῃ ὠνομασμένην, ἐκεῖνοί τε
 ἐγγὺς οὕτῃ τὰ πλείστου ἄξια ἐχρῶντο, καὶ νῦν ἔτι ἀπὸ τοῦ
 ἀρχαίου πρό τε γαμικῶν καὶ ἐς ἄλλα τῶν ἱερῶν νομίζεται τῷ
 ὕδατι χρῆσθαι. καλεῖται δὲ διὰ τὴν παλαιὰν ταύτῃ κατοίκησιν 6
 καὶ ἡ ἀκρόπολις μέχρι τοῦδε ἔτι ὑπ' Ἀθηναίων πόλις.

16. Τῇ τε οὖν ἐπὶ πολὺ κατὰ τὴν χώραν ἀντονόμῳ οἰκήσει
 [μετεῖχον] οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπειδὴ ξυνοικήσθησαν, διὰ τὸ ἔθος
 ἐν τοῖς ἀγροῖς ὅμως οἱ πλείους τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ὕστερον
 μέχρι τοῦδε τοῦ πολέμου πανοικησίᾳ γενόμενοί τε καὶ οἰκήσαν-
 τες, οὐ ῥαδίως τὰς μεταναστάσεις ἐποιοῦντο, ἄλλως τε καὶ ἄρτι
 ἀνειληφότες τὰς κατασκευὰς μετὰ τὰ Μηδικὰ ἐβαρύνοντο δὲ 2
 καὶ χαλεπῶς ἔφερον οἰκίας τε καταλείποντες καὶ ἱερὰ ἃ διὰ
 παντὸς ἦν αὐτοῖς ἐκ τῆς κατὰ τὸ ἀρχαῖον πολιτείας πάτρια,
 δίαίταν τε μέλλοντες μεταβάλλειν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ πόλιν τὴν
 αὐτοῦ ἀπολείπων ἕκαστος.

Jahres war dieser alte Tempel ge-
 öffnet. Das ganze Fest dauerte
 3 Tage, vom 11. bis 13. Antheste-
 rion (etwa Februar). Cl. streicht
 mit Torstrik Rh. Mus. 31, S. 86
 das δωδ. als Glossem.

5. Ἐννεακροῦν, weil das Was-
 ser aus 9 Röhren floss. — πηγῶν.
 „πηγή ist die Quelle als Naturgabe;
 κρήνη d. künstl. gefasste Mündung
 der Quelle; daher ein Röhrenbrun-
 nen. S. Curtius üb. hellen. Wasser-
 bauten S. 23, A. 37.“ (Cl.) — ἐκεῖ-
 νοι (i. e. οἱ ἀρχαῖοι) Konj. von
 Bekker für ἐκεῖνη, was weder als
 Wiederaufnahme von τῇ κρήνῃ,
 noch als Adverb. passend zu er-
 klären ist. Doch als solches (illa
 regione) verteidigt es außer andern
 Huennekcs Quaest. Thuc. p. 19 sqq.

6. καλεῖται — πόλις, z. B. in den
 Vertragsurkunden 5, 18, 10, 23, 5,
 47, 11.

16. 1. μετεῖχον mit dem Dat. ist
 beispieillos, selbst die Bedeutung:
 sie nahmen Teil, nicht passend:
 Dobrees Konj. ἐπειδὴ wird durch
 den sonstigen Gebrauch von ἐπέχω

nicht empfohlen. Am liebsten ent-
 behrte man μετεῖχον ganz, sodaß
 der Dativ (wegen) den folg. Partic.
 parallel stände. Ich habe es
 daher mit andern eingeklammert.
 Aber mit denselben das epanalepti-
 sche δ' οὖν statt des handschr.
 τὲ οὖν zu schreiben und dann καὶ
 vor ἐπειδὴ als auch zu verstehen,
 hindert der, so viel ich sehe, klar
 vorliegende Gegensatz zwischen ἀν-
 τονόμῳ οἰκήσει und ἐπειδὴ ξυνοικ.
 Durch die Zusammenlegung verlo-
 ren sie ja eben die Selbststän-
 digkeit. — ἐν τοῖς ἀγροῖς verb.
 mit πανοικησίᾳ γενόμενοι, da sie
 sich — mit dem ganzen Haus-
 halt auf dem Lande befunden
 hatten.

2. καταλείποντες, wenngleich nur
 in einem Cod., ist der Angemes-
 senheit wegen unbedenklich dem κα-
 ταλιπόντες vorzuziehen, zumal nach-
 her ἀπολείπων folgt. Die Änderung
 ist paläographisch ganz unerheb-
 lich; viele Beispiele solcher Ver-
 wechselungen von εἰ und ι giebt
 Cobet nov. lectt. p. 330 sqq.

THUCYDIDIS I. 1. ἀναλαμβάνειν καὶ καταλείπειν 10
 καὶ καταλείπειν καὶ ἀναλαμβάνειν ἐκ τῆς πολιτείας καὶ ἀναλαμβάνειν
 καὶ καταλείπειν καὶ ἀναλαμβάνειν καὶ καταλείπειν οἱ δὲ ἄλλοι ποιοῦντες) 10
 καὶ ἀναλαμβάνειν

17. Ἐπειδὴ τε ἀφίκοντο ἐς τὸ ἄστυ, ὀλίγοις μὲν τισιν ὑπ-
 ἤρχον οἰκήσεις καὶ παρὰ φίλων τινὰς ἢ οἰκείων καταφυγῇ, οἱ
 δὲ πολλοὶ τὰ τε ἐρῆμα τῆς πόλεως ᾤκησαν καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ
 ἡρώα πάντα πλὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἐλευσινίου καὶ εἰ-
 τι ἄλλο βεβαίως κληστὸν ἦν· τὸ τε Πελασγικὸν καλούμενον τὸ
 ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν, ὃ καὶ ἐπάρατόν τε ἦν μὴ οἰκεῖν καὶ τι καὶ
 Πυθικοῦ μαντείου ἀκρότελεύτιον τοιόνδε διεκώλυε, λέγων ὥς
 „τὸ Πελασγικὸν ἄργον ἄμεινον“, ὅμως ὑπὸ τῆς παραχρῆμα
 2 ἀνάγκης ἐξοικήθη. καὶ μοι δοκεῖ τὸ μαντεῖον τοῦναντίον ξυμ-
 βῆναι ἢ προσεδέχοντο· οὐ γὰρ διὰ τὴν παράνομον ἐνοίκησιν
 αἱ ξυμφοραὶ γενέσθαι τῇ πόλει, ἀλλὰ διὰ τὸν πόλεμον ἢ ἀνάγκη
 τῆς οἰκήσεως, ὃν οὐκ ὀνομάζον τὸ μαντεῖον προῆδε μὴ ἐπ’
 3 ἀγαθῷ ποτε αὐτὸ κατοικισθῆσόμενον. κατεσκευάσαντο δὲ καὶ
 ἐν τοῖς πύργοις τῶν τειχῶν πολλοὶ καὶ ὥς ἕκαστός που ἐδύνατο·
 οὐ γὰρ ἐχώρησε ξυνελθόντας αὐτοὺς ἢ πόλις, ἀλλ’ ὕστερον
 δὴ τὰ τε μακρὰ τεῖχη ᾤκησαν κατανειμάμενοι καὶ τοῦ Πειραιῶς
 4 τὰ πολλά. ἅμα δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἤπτοντο, ξυμ-
 μάχους τε ἀγείροντες καὶ τῇ Πελοποννησῷ ἑκατὸν νεῶν ἐπί-
 5 πλουν ἐξαρτύοντες. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτῳ παρασκευῆς ἦσαν. 5θ

18. Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων προῖων ἀφίκετο
 τῆς Ἀττικῆς ἐς Οἰνόην πρῶτον, ἥπερ ἔμελλον ἐσβαλεῖν. καὶ ὥς
 ἐκαθέζοντο, προσβολὰς παρεσκευάζοντο τῷ τείχει ποιησόμενοι
 2 μηχαναῖς τε καὶ ἄλλῳ τρόπῳ· ἡ γὰρ Οἰνὴ οὐσα ἐν μεθορίοις
 τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐτετελίστο, καὶ αὐτῷ φρουρίῳ οἱ
 Ἀθηναῖοι ἐχρῶντο ὁπότε πόλεμος καταλάβοι. τὰς τε οὖν προσ-
 βολὰς ἡγύτρειζοντο καὶ ἄλλως ἐνδιέτριψαν χρόνον περὶ αὐτήν.

17. 1. τὸ Πελασγικὸν war ein an
 d. Nordwestabhang des Burghügels
 liegender Platz, der ehemals von
 einem den Aufgang zur Burg beherr-
 schenden Vorwerk (δ. ἐννεάπυλον
 Pel.) eingenommen war; seine Be-
 setzung mit Häusern war gewiss aus
 militärischen Gründen verboten;
 man denke an ähnliche Anordnungen
 im Rayon der jetzigen Festungen. S.
 darüber sowie über das Eleusinion
 Wachsmuth, d. St. Athen I. — μὴ
 „weil ἐπάρατον ein Verbot ent-
 hält.“ K. — ἄργον ἄμεινον, i. e.
 ἀμεινόν ἐστιν ἄργον ὃν ἡ ᾤκημένον.

2. γενέσθαι, sc. δοκοῦσι. vgl. 1, 25.

4. — μὴ. zu 1, 76, 1. — Thuk. hat nicht

τοῖν κ. τ. οὐκ οἰκισθῆναι ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ ἀπαγορεύειν τὸν οὐκ οἰκισθῆναι, ἀλλὰ ἀπαγορεύειν τὸν οὐκ οἰκισθῆναι, ἀλλὰ ἀπαγορεύειν τὸν οὐκ οἰκισθῆναι.

mehr den naiven Glauben des Herodot in Bezug auf Orakel: die Reflexion ist an dessen Stelle getreten, jedoch noch fern von jeder lukianischen Frivolität. vgl. die Urtheile 54, 2. 3. 5, 26, 3. 4. uns. Einl. S. XV.

4. τῶν πρὸς τ. π., die Vorbe-
 reitungen zum Kriege.

18. 1. τῆς Ἀττικῆς. Dieser in
 geographischen Angaben stereotype
 Gen. steht am häufigsten, doch nicht
 ohne Ausnahme, dem Namen der
 Stadt voran.

2. αὐτῷ im Genus mit φρουρίῳ
 statt mit Οἰνὴ übereinstimmend.
 So auch bekanntl. im Lat. — ἄλ-
 λως s. zu 1, 109, 3.

αίτιαν τε οὐκ ἐλαχίστην Ἀρχίδαμος ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ, δοκῶν 3
καὶ ἐν τῇ ξυναγωγῇ τοῦ πολέμου μαλακὸς εἶναι καὶ τοῖς Ἀθη-
ναίοις ἐπιτήδειος, οὐ παραινῶν προθύμως πολεμεῖν· ἐπειδὴ τε
ξυνελέγετο ὁ στρατός, ἥ τε ἐν τῷ ἰσθμῷ ἐπιμονὴ γενομένη καὶ
κατὰ τὴν ἄλλην πορείαν ἡ σχολαιότης διέβαλεν αὐτόν, μάλιστα
δὲ ἡ ἐν τῇ Οἰνότη ἐπίσχεσις. οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι ἐσεκομίζοντο ἐν 4
τῷ χρόνῳ τούτῳ, καὶ ἐδόκουν οἱ Πελοποννήσιοι ἐπελθόντες ἂν
διὰ τάχους πάντα ἔτι ἔξω καταλαβεῖν, εἰ μὴ διὰ τὴν ἐκείνου
μέλλησιν. ἐν τιαύτῃ μὲν ὁργῇ ὁ στρατὸς τὸν Ἀρχίδαμον ἐν 5
τῇ καθέδρᾳ εἶχεν. ὁ δὲ, προσδεχόμενος, ὡς λέγεται, τοὺς Ἀθη-
ναίους τῆς γῆς ἔτι ἀκεραίου οὔσης ἐνδῶσειν τι καὶ κατοκνήσειν
περιδεῖν αὐτὴν τμηθεῖσαν, ἀνεῖχεν.

19. Ἐπειδὴ μέντοι προσβαλόντες τῇ Οἰνότη καὶ πᾶσαν ἰδέαν
πειράσαντες οὐκ ἐδύναντο ἐλεῖν, οἱ τε Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἐπεκη-
ρυκεύοντο, οὕτω δὴ ὁρμήσαντες ἀπ' αὐτῆς μετὰ τὰ ἐν Πλαταίᾳ
ἐσελθόντων τῶν Θηβαίων γεγόμενα ἡμέρᾳ ὀγδοηκοστῇ μάλιστα,
τοῦ θέρους καὶ τοῦ σίτου ἀκμάζοντος, ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀττι-
κὴν· ἡγεῖτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμων, Λακεδαιμονίων βασι-
λεύς· καὶ καθεζόμενοι ἔτεμνον πρῶτον μὲν Ἐλευσίνα καὶ τὸ 2
Θριάσιον πεδίον, καὶ τροπὴν τινα τῶν Ἀθηναίων ἱππέων περὶ
τοὺς Ρεῖτους καλουμένους ἐποίησαντο. ἔπειτα προνχώρουν ἐν
δεξιᾷ ἔχοντες τὸ Αἰγάλεων ὄρος διὰ Κρωπειᾶς ἕως ἀφίκοντο ἐς
Ἀχαρνάς, ἡῶρον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς τῶν δῆμων καλουμένων.
καὶ καθεζόμενοι ἐς αὐτὸν στρατόπεδόν τε ἐποίησαντο χρόνον τε
πολὺν ἐμμεύναντες ἔτεμνον.

3. ξυναγωγῇ. Cl. vergl. Isokr. 4, 84 οἶμαι καὶ τὸν πόλεμον θεῶν τινα συνάγειν und das homer. συναίγειν Ἀργεῖα, ἔριδα Ἀργεῖος. — κατὰ τὴν ἄλλην π. dem Art. vorangestellt des Gegensatzes wegen. zu 1, 18, 1.

4. ἐσεκομίζοντο, sc. τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν. — εἰ μὴ διὰ, eine Formel des attischen Lebens, vollständig zu denken: wenn es nicht verhindert worden wäre wegen. Bei Thuk. nur an dieser Stelle. Ko. 88, 1, b.

5. ἀνεῖχεν, „hielt sich auf. s. 7, 48, 2. 8, 94, 2. Sonst in diesem Sinne ungewöhnlich.“ K.

19. 1. πᾶσαν ἰδέαν, in jeder Weise. Die Konstr. ist gleichsam

eine Fortbildung von πᾶσαν πείραν πειράσαντες, wie πόλεμον στρατεύειν von στρατείαν στρατεύειν u. a. zu 1, 3, 5. Zu πειράσαντες erg. αὐτῆς. — ἐσελθόντων τῶν Konj. v. Krüg. Die Hdschr. τῶν ἐσελθόντων, grammatisch unzulässig, wie es scheint. Cl. u. St. klammern τῶν ἔσ. Θηβ. als Glossem ein. — ἀκμάζοντος. zu K. 2, 1.

2. τῶν δῆμων καὶ. Ganz Attika war durch Kleisthenes (510 v. Ch.) in 174 an Gröfse sehr verschiedene δήμοι (Gau) eingeteilt. — ἐμμεύναντες. Der Aor. ist neben dem Impf. auffallend, und ich hatte deshalb früher aus drei geringern Hdschr. ἐμμεύοντες aufgenommen;

20. Γνώμη δὲ τοιαῦδε λέγεται τὸν Ἀρχίδαμον περὶ τε τὰς Ἀχαρνὰς ὡς ἐς μάχην ταξάμενον μῆναι καὶ ἐς τὸ πεδίον ἐκεῖνη
 2 τῇ ἐσβολῇ οὐ καταβῆναι· τοὺς γὰρ Ἀθηναίους ἴλπιζεν, ἀκμά-
 ζοντάς τε νεότητι πολλῇ καὶ παρεσκευασμένους ἐς πόλεμον ὡς
 οὐπω πρότερον, ἴσως ἂν ἐπεξελθεῖν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἂν περι-
 3 ιδεῖν τμηθῆναι. ἐπειδὴ οὖν αὐτῷ ἐς Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θριάσιον
 πεδίον οὐκ ἀπήντησαν, πείραν ἐποιεῖτο περὶ τὰς Ἀχαρνὰς καθ-
 4 ἡμενος εἰ ἐπεξίσιν· ἅμα μὲν γὰρ αὐτῷ ὁ χῶρος ἐπιτήδειος
 ἐφαίνετο ἐνστρατοπεδεῦσαι, ἅμα δὲ καὶ οἱ Ἀχαρνῆς μέγα μέρος
 ὄντες τῆς πόλεως (τρισχίλιοι γὰρ ὀπλῖται ἐγένοντο) οὐ περι-
 ὄψεσθαι ἐδόκουν τὰ σφέτερα διαφθαρέντα, ἀλλ' ὀρμήσειν καὶ
 τοὺς πάντας ἐς μάχην· εἴ τε καὶ μὴ ἐπεξέλθοιεν ἐκεῖνη τῇ
 ἐσβολῇ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀδεέστερον ἤδη ἐς τὸ ὕστερον τὸ πεδίον
 τεμεῖν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν χωρήσεσθαι· τοὺς γὰρ Ἀχαρ-
 νεάς ἐστερημένους τῶν σφετέρων οὐχ ὁμοίως προθύμους ἔσεσθαι
 ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων κινδυνεύειν, στάσιν δὲ ἐνέσεσθαι τῇ γνώμῃ.
 5 τοιαύτη μὲν διανοία ὁ Ἀρχίδαμος περὶ τὰς Ἀχαρνὰς ἦν.

21. Ἀθηναῖοι δὲ μέγροι μὲν οὗ περὶ Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θρι-
 άσιον πεδίον ὁ στρατὸς ἦν, καὶ τινα ἐλπίδα εἶχον ἐς τὸ ἐργυ-
 τέρω αὐτοὺς μὴ προΐεναι, μεμνημένοι καὶ Πλειστοόνακτα τὸν
 Πανσανίου, Λακεδαιμονίων βασιλέα, ὅτε ἐσβαλὼν τῆς Ἀττικῆς
 ἐς Ἐλευσίνα καὶ Θριῶξε στρατῷ Πελοποννησίων πρὸ τοῦδε τοῦ

allein „da 4, 109, 5 ebenfalls τὴν
 χώραν ἐμμεῖνας τῷ στρατῷ ἐδῆον
 gelesen wird, so wird man doch
 eher annehmen, daß das ἐμμεῖναι
 an beiden Stellen ein Festsetzen
 bedeutet, von dem aus die Ver-
 wüstungen unternommen werden.
 Anders stehen freilich die Partt.
 ἐμμεῖναντες 2, 23, 3. 3, 1, 2. 8, 31, 4.“
 Cl. Natürl. muß dann πολὺν χρό-
 νον mit ἔτεμον verbunden wer-
 den, ebenfalls im Widerspruch mit
 den letztgenannten Stellen.

20. 1. ἐκεῖνη τῇ ἐσβ. Über den
 Dat. zu 1, 44, 1.

2. τμηθῆναι. zu 1, 35, 4. dagegen
 2, 18, 5. in diesem K. § 4.

4. τρισχίλιοι. Trotz der Bemerkung
 μέγα μέρος ὄντες τῆς πόλ. hält Müller-Strübing, Arist. S. 639 f.
 die Zahl von 3000 Hopl. für Achar-
 nai zu hoch und schlägt daher 300

(T für Γ) vor. Classen u. Prof.
 A. Schöne (Bursians Jahresber. Bd.
 III. S. 861) erklären gleichfalls 3000
 für falsch, nehmen aber auch 300
 nicht ohne weiteres für recht an.
 Emil Szántó, Untersuchungen über
 das att. Bürgerrecht. Wien 1881.
 S. 34 f. hält an der Zahl 3000 fest,
 vermutet aber, daß diese „nicht
 alle Acharner waren, wenn sie auch
 vielleicht in deren Gemarkungen
 wohnten.“ — ὀρμήσειν transit., wie
 1, 87, 2. 127, 3. — ἐκεῖνη τ. ἐ. wohl
 wieder: bei jenem Einfalle, wie
 § 1, und nicht von ἐπεξέλθοιεν ab-
 hängig, wie einige meinten. — τε-
 μεῖν, sc. ἐδόκει (er glaubte), aus
 ἐδόκουν.

21. 1. καὶ τινα. Hier beginnt
 der Nachsatz. καί: auch, noch.
 — Πλειστοόνακτα — ὅτε. Die be-
 kannte Proleps. auch auf eine tem-

πολέμου τέσσαρσι καὶ δέκα ἔτεσιν ἀνεχώρησε πάλιν ἐς τὸ πλεῖον οὐκέτι προελθὼν (διὸ δὴ καὶ ἡ φυγὴ αὐτῷ ἐγένετο ἐκ Σπάρτης δόξαντι χρήμασι πεισθῆναι τὴν ἀναχώρησιν). ἐπειδὴ δὲ περὶ 2 Ἀχαρνὰς εἶδον τὸν στρατὸν ἐξήκοντα σταδίους τῆς πόλεως ἀπέχοντα, οὐκέτι ἀνασχετὸν ἐποιοῦντο, ἀλλ' αὐτοῖς, ὡς εἰκός, γῆς τεμνομένης ἐν τῷ ἐμφανεί, ὃ οὐπω ἐωράκεσαν οἱ γε νεώτεροι, οὐδ' οἱ πρεσβύτεροι πλὴν τὰ Μηδικὰ, δεινὸν ἐφάνετο καὶ ἐδόκει τοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα τῇ νεότητι ἐπεξιέναι καὶ μὴ περιορᾶν. κατὰ ξυστάσεις τε γιγνόμενοι ἐν πολλῇ ἔριδι ἦσαν, 3 οἱ μὲν κελεύοντες ἐξιέναι, οἱ δὲ τινες οὐκ ἔδωτες. χρησμολόγοι τε ἦδον χρησμούς παντοίους, ὧν ἀκροᾶσθαι ἕκαστος ὄργητο. οἱ τε Ἀχαρνῆς οἰόμενοι παρὰ σφίσιν αὐτοῖς οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν εἶναι Ἀθηναίων, ὡς αὐτῶν ἡ γῆ ἐτέμνετο, ἐνῆγον τὴν ἔξοδον μάλιστα. παντὶ τε τρόπῳ ἀνηρέθιστο ἡ πόλις καὶ τὸν Περικλέα ἐν ὄργῃ εἶχον καὶ ὧν παρήνεσε πρότερον ἐμμένητο οὐδέν, ἀλλ' ἐκάκιζον ὅτι στρατηγὸς ὧν οὐκ ἐπεξάγοι, αἰτιὸν τε σφίσιν ἐνόμιζον πάντων ὧν ἔπασχον.

22. Περικλῆς δὲ ὁρῶν μὲν αὐτοὺς πρὸς τὸ παρὸν χαλεπαίνοντας καὶ οὐ τὰ ἄριστα φρονοῦντας, πιστεύων δὲ ὀρθῶς γιννώσκειν περὶ τοῦ μὴ ἐπεξιέναι, ἐκκλησίαν τε οὐκ ἐποίει αὐτῶν οὐδὲ ξύλλογον οὐδένα, τοῦ μὴ ὀργῇ τι μᾶλλον ἢ γνώμῃ ξυνελθόντας ἐξαμαρτεῖν, τὴν τε πόλιν ἐφύλασσε καὶ δι' ἡσυχίας μάλιστα ὅσον ἐδύνατο εἶχεν. ἱππέας μέντοι ἐξέπεμπεν ἀεὶ τοῦ 2 μὴ προδορῶντας ἀπὸ τῆς στρατιᾶς ἐσπύπτοντας ἐς τοὺς ἀγροὺς τοὺς ἐγγὺς τῆς πόλεως κακουργεῖν· καὶ ἱππομαχίαι τις ἐνεγένετο βραχεῖα ἐν Φρυγίοις τῶν τε Ἀθηναίων τέλει ἐνὶ τῶν ἱππέων

porale Konj. übertragen, was seltener geschieht. ὅτε wie *quum* nach den *verbis memoriae*. — τὴν ἀναχ. Nur hier *πειθεσθαι* mit dem Akk. eines Subst., sonst mit dem eines neutralen Pron. Ganz so bei *δύνασθαι*. zu 1, 141, 1. Zur Sache 1, 114, 5, 16, 3.

2. γῆς τεμν., „da ihnen Land verwüstet wurde, wie 54, 1. 74, 1.“ K. — τὰ Μηδικὰ, Akk. der Zeit: in den Perserkriegen. vgl. zu 1, 2, 1.

3. κατὰ ξυστ. γιγν. zu 1, 139, 4. — ἕκαστος ὄργ. Vulg. ὡς ἔκ. ὄργ. Cl. hat ὡς nach den best.

Hdschr. mit Recht gestrichen. St. schreibt nach eigener Verm. εἰς ἕκαστος wegen 8, 89, 4. — ὀργᾶν im Akt. häufig (bei Thuk. 4, 108, 6. 8, 2, 2); das Med. sonst nicht bei Klassikern.

22. 1. τοῦ μὴ, damit nicht. περὶ mit τοῦ c. inf. nach γνώμην ἔχειν 55, 2. vgl. 5, 46, 1. 7, 49, 2. — 4, 59, 2. 62, 2. 8, 52. — 4, 63, 2. — 4, 84, 2. 7, 56, 2. — (6, 34, 4.) Zu τοῦ μὴ c. inf. s. 1, 4. — δι' ἡσυχίας — εἶχεν. vgl. διὰ χειρὸς ἔχειν 13, 2. δι' ὀργῆς ἔ. 37, 2. δι' αἰτίας ἔ. 60, 4. intrans. διὰ φυλακῆς ἔ. 2, 81, 4. 7, 8, 3.

καὶ Θεσσαλοῖς μετ' αὐτῶν πρὸς τοὺς Βοιωτῶν ἱππέας, ἐν ᾗ οὐκ ἔλασσον ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Θεσσαλοί, μέχρι οὐ προσβοηθησάντων τοῖς Βοιωτοῖς τῶν ὀπλιτῶν τροπὴ ἐγένετο αὐτῶν καὶ ἀπέθανον τῶν Θεσσαλῶν καὶ Ἀθηναίων οὐ πολλοί. ἀνεί-
 3 λοντο μέντοι αὐτοὺς ἀνθημερον ἀσπόνδους. καὶ οἱ Πελοποννήσιοι τροπαῖον τῇ ὕστεραίᾳ ἔστησαν. ἡ δὲ βοήθεια αὕτη τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸ παλαιὸν ξυμμαχικὸν ἐγένετο τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ἀφίκοντο παρ' αὐτοὺς Λαρισαῖοι, Φαρσάλιοι, [Παράσιοι,] Κρανώνιοι, Πυράσιοι, Γυρτώνιοι, Φεραῖοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ἐκ μὲν Λαρίσης Πολυμήδης καὶ Ἀριστόνους, ἀπὸ τῆς στάσεως ἐκάτερος, ἐκ δὲ Φαρσάλου Μένων. ἦσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων κατὰ πόλεις ἄρχοντες.

23. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ οὐκ ἐπεξῆσαν αὐτοῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐς μάχην, ἄραντες ἐκ τῶν Ἀχαρνῶν ἐδήουν τῶν δήμων τινὰς ἄλλους τῶν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Βριλησσοῦ ὄρους.
 2 ὄντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ γῇ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τὰς ἐκατὸν ναῦς περὶ Πελοπόννησον ὥσπερ παρεσκευάζοντο καὶ χιλλίους ὀπλίτας ἐπ' αὐτῶν καὶ τοξότας τετρακοσίους· ἐστρατήγει δὲ Καρκίνος τε ὁ Ξενοτίμου καὶ Πρωτέας ὁ Ἐπικλέους καὶ Σω-
 3 κράτης ὁ Ἀντιγένοῦς. καὶ οἱ μὲν ἄραντες τῇ παρασκευῇ ταύτῃ περιέπλεον, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι χρόνον ἐμμέναντες ἐν τῇ Ἀττικῇ ὅσους εἶχον τὰ ἐπιτήδεια ἀνεχώρησαν διὰ Βοιωτῶν, οὐχ ἥπερ ἐσέβαλον· παριόντες δὲ Ὠρωπὸν τὴν γῆν τὴν Γραικὴν καλουμένην, ἣν νέμονται Ὠρώπιοι Ἀθηναίων ὑπήκοοι, ἐδήω-

2. ἀσπόνδους. zu 1, 63, 3. Es war also keine eingestandene Niederlage. Vgl. zum Kap. Dion. Hal. *Θ. χαρ.* 18, 2.

3. τὸ — ξυμμαχικόν, das Bundesverhältnis. s. 1, 102, 4. 107, 7. — [Παράσιοι] wird mit Recht verdächtigt, da der Name sonst nirgends vorkommt. Es scheint eine Variante des folg. Πυράσιοι zu sein. St. schreibt Παγασαῖοι. — ἀπὸ — ἐκάτ., jeder von seiner Partei, infolge eines Kompromisses jedenfalls zwischen den Oligarchen und Demokraten. Die Sache erscheint doch so befremdlich, nicht, wenn wir an ähnl. Vorfälle bei jetzigen Wahlen denken. Was aber die Sprache betrifft, so kann ich Poppo's Mei-

nung, daß es ἐκατέρως heißen müsse, nicht teilen. Viell. aber hat Curtius Recht (*Gr. Gesch.* 3, 338, cit. von Cl.), wenn er beide Reiterführer für Männer der Opposition hält, was sich mit den Worten ganz wohl vereinigen läßt. Einem Glossem, wofür Cl. u. St. die Worte halten, sehen dieselben keineswegs ähnlich.

23. 2. ὥσπερ παρεσκ., welche sie (früher, wie wir sahen 17, 4) rüsteten, nur scheinbar für das Plusqpf. — Πρωτέας s. 1, 45, 2.

3. χρόνον κτέ. Üb. die Zeitdauer des Einfalls zu K. 2, 1. — Γραικὴν. Der alte Name v. Oropos war Γραια nach Aristot. bei Steph. Byz. Die Hdschr. Πειραικὴν.

σαν. ἀφικόμενοι δὲ ἐς Πελοπόννησον διελύθησαν κατὰ πόλεις ἕκαστοι.

24. Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι φυλακὰς κατέστησαντο κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὥσπερ δὴ ἐμελλον διὰ παντὸς τοῦ πολέμου φυλάξειν· καὶ χίλια τάλαντα ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει χρημάτων ἔδοξεν αὐτοῖς ἐξαίρετα ποιησαμένοις χωρὶς θέσθαι καὶ μὴ ἀναλοῦν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἄλλων πολεμεῖν· ἦν δέ τις εἶπη ἢ ἐπιψηφίσῃ κινεῖν τὰ χρήματα ταῦτα ἐς ἄλλο τι, ἦν μὴ οἱ πολέμοι νηίτη στρατῷ ἐπιπλέωσι τῇ πόλει καὶ δέη ἀμύνασθαι, θάνατον ζημίαν ἐπέθεντο. τριήρεις τε μετ' αὐτῶν 2 ἑκατὸν ἐξαίρετους ἐποίησαντο, κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον τὰς βελτίστας, καὶ τριηράρχους αὐταῖς, ὧν μὴ χρῆσθαι μηδεμιᾷ ἐς ἄλλο τι ἢ μετὰ τῶν χρημάτων περὶ τοῦ αὐτοῦ κινδύνου, ἦν δέη.

25. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ περὶ Πελοπόννησον Ἀθηναῖοι καὶ Κερκυραῖοι μετ' αὐτῶν, πεντήκοντα ναυσὶ προσβοηθηκότες, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἐκεῖ ξυμμάχων ἄλλα τε ἑκάκουν περιπλέοντες καὶ ἐς Μεθώνην τῆς Λακωνικῆς ἀποβάντες τῷ τείχει προσέβαλον, ὄντι ἀσθενεῖ καὶ ἀνθρώπων οὐκ ἐνόντων. ἔτυχε δὲ περὶ τοὺς χώρους τούτους Βρασίδης ὁ Τέλλιδος, 2 ἀνὴρ Σπαρτιάτης, φρουρὰν ἔχων, καὶ αἰσθόμενος ἐβοήθει τοῖς ἐν τῷ χωρίῳ μετὰ ὀπλιτῶν ἑκατόν. διαδραμὼν δὲ τὸ τῶν Ἀθηναίων στρατόπεδον, ἐσκεδασμένον κατὰ τὴν χώραν καὶ πρὸς τὸ τεῖχος τετραμμένον, ἐσπύπτει ἐν τὴν Μεθώνην καὶ ὀλίγους τινὰς ἐν τῇ ἐσδρομῇ ἀπολέσας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν τε πόλιν περιεποίησε καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ τολμήματος πρῶτον τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐπληρέθη ἐν Σπάρτῃ. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἄραντες παρ- 3 ἐπλεον, καὶ σχόντες τῆς Ἡλείας ἐς Φειὰν ἐδήουν τὴν γῆν ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ προσβοηθήσαντας τῶν ἐκ τῆς κολῆς Ἡλιδος τριακοσίους λογάδας καὶ τῶν αὐτόθεν ἐκ τῆς περιοικίδος Ἡλείων μάχῃ ἐκράτησαν. ἀνέμου δὲ κατιόντος μεγάλου χεимаζόμενοι ἐν 4

24. 1. φυλάξειν wie 13, 7.

2. κατὰ — βελτίστας. Aus der Gesamtheit der Trieren wurden jährl. die hundert besten ausgesucht, woraus indes keineswegs folgt, daß diese Reserveflotte alljährl. in ihrem ganzen Bestande wechselte. — χρῆσθαι. Üb. den Inf. zu 1, 91, 5. — περὶ — κινδύνου. zu 1, 75, 5.

25. 1. Μεθώνη eig. in Messenien. — ἀνθρώπων sc. πολλῶν (Schol.).

2. περιεποίησε, „Kausativ zu περιεῖναι“ Cl. rettete. — πρῶτον Konj. von v. Herwerden. Die Hs. πρῶτος. — ἐπληρέθη, wohl durch ein förmli. Dekret.

3. ἐκ τῆς περιοικ., wahrscheinlich aus dem pisatischen Elis, in welchem Phēia lag.

ἀλιμένω χωρίῳ, οἱ μὲν πολλοὶ ἐπέβησαν ἐπὶ τὰς ναῦς καὶ περι-
 ἐπλεον τὸν Ἰχθυὶν καλούμενον τὴν ἄκραν ἐς τὸν ἐν τῇ Φειᾷ
 λιμένα, οἱ δὲ Μεσσήνιοι ἐν τούτῳ καὶ ἄλλοι τινὲς οἱ οὐ δυνά-
 5 μνοι ἐπιβῆναι κατὰ γῆν χωρήσαντες τὴν Φειάν αἰρουῦσι. καὶ
 ὕστερον αἱ τε νῆες περιπλεύσασαι ἀναλαμβάνουσιν αὐτοὺς καὶ
 ἐξανάγονται ἐκλιπόντες Φειάν, καὶ τῶν Ἡλείων ἡ πολλὴ ἤδη
 στρατιὰ προσεβεβοηθήκει. παραπλεύσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ
 ἄλλα χωρία ἐδήουν.

26. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι τριά-
 κοντα ναῦς ἐξέπεμψαν περὶ τὴν Λοκρίδα καὶ Εὐβοίας ἅμα
 2 φυλακὴν. ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν Κλεόπομπος ὁ Κλεινίου. καὶ
 ἀποβάσεις ποιησάμενος τῆς τε παραθαλασσίῳ ἐστὶν ἃ ἐδήωσε
 καὶ Θρόνιον εἶλεν, ὁμήρους τε ἔλαβεν αὐτῶν, καὶ ἐν Ἀλόπῃ
 τοὺς βοηθήσαντας Λοκρῶν μάχῃ ἐκράτησεν.

27. Ἀνέστησαν δὲ καὶ Αἰγινῆτας τῷ αὐτῷ θέρει τούτῳ
 ἐξ Αἰγίνης Ἀθηναῖοι, αὐτοὺς τε καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας, ἐπι-
 καλέσαντες οὐχ ἥμιστά τοῦ πολέμου σφίσιν αἰτίους εἶναι· καὶ
 τὴν Αἰγιναν ἀσφαλέστερον ἐφαίνετο, τῇ Πελοποννήσῳ ἐπικει-
 μένην, αὐτῶν πέμψαντας ἐποίκους ἔχειν. καὶ ἐξέπεμψαν ὅστε-
 2 ρον οὐ πολλῷ ἐς αὐτὴν τοὺς οἰκήτορας. ἐκπεσοῦσι δὲ τοῖς
 Αἰγινῆταις οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔδοσαν Θυρέαν οἰκεῖν καὶ τὴν
 γῆν νέμεσθαι, κατὰ τε τὸ Ἀθηναίων διάφορον καὶ ὅτι σφῶν
 εὐεργετία ἦσαν ὑπὸ τὸν σεισμόν καὶ τῶν Εἰλωτῶν τὴν ἐπανάστα-
 σιν. ἡ δὲ Θυρεᾶτις γῇ μεθορία τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς
 ἐστὶν ἐπὶ θάλασσαν καθήκουσα. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐνταῦθα
 ὄκησαν, οἱ δ' ἐσπάρησαν κατὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

28. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους νουμηνία κατὰ σελήνην, ὥσπερ
 καὶ μόνον δοκεῖ εἶναι γίνεσθαι δυνατόν, ὁ ἥλιος ἐξέλιπε μετὰ
 μεσημβρίαν καὶ πάλιν ἀνεπληρώθη, γενόμενος μηνοειδὴς καὶ
 ἀστέρων τινῶν ἐκφανέντων.

29. Καὶ ἐν τῷ αὐτῷ θέρει Νυμφόδωρον τὸν Πύθεω,
 ἄνδρα Ἀβδηρίτην, οὗ εἶχε τὴν ἀδελφὴν Σιτάλκης, δυνάμενον

26. 1. Λοκρίδα, das opuntische.
 zu 9, 2. Κλεόπ. auch 58, 1.

27. 1. ἐπιναλέσαντες κτέ. vgl. 1,
 67, 2.

2. σφῶν. zu 1, 30, 3. — σεισμόν
 κτέ. 1, 101 f.

28. κατὰ σελήνην ist hinzuge-

fügt, um den wirklichen Neu-
 mond zu bezeichnen, der mit dem
 Kalender-Neumond nicht immer
 genau stimmte. Diese Sonnenfin-
 sternis war am 3. August 431. —
 μηνοειδής, mondsichelförmig.

29. 1. Πύθεω von Πύθης, ion.

παρ' αὐτῷ μέγα οἱ Ἀθηναῖοι, πρότερον πολέμιον νομίζοντες, πρόξενον ἐποίησαντο καὶ μετεπέμψαντο, βουλόμενοι Σιτάλκην σφίσι τὸν Τήρεω, Θρακῶν βασιλέα, ξύμμαχον γενέσθαι. ὁ δὲ 2 Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ πρῶτος Ὀδρυσαῖς τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλεῖον τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησε· πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκνην 3 τὴν Πανδίουος ἀπ' Ἀθηναίων σχόντι γυναῖκα προσήκει ὁ Τήρης οὗτος οὐδέν, οὐδὲ τῆς αὐτῆς Θράκης ἐγένοντο, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος νῦν καλουμένης γῆς ὁ Τηρεὺς ὦκει, τότε ὑπὸ Θρακῶν οἰκουμένης, καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἴττυν αἰ γυναῖκες ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἔπραξαν· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ἐν ἀηδόνας μνήμῃ Δαυλιάς ἢ Ἴριος ἐπωνόμασται. εἰκὸς δὲ καὶ τὸ κῆδος Πανδίονα ξυνάψασθαι τῆς θυγατρὸς διὰ τοσούτου ἐπ' ὠφελίᾳ τῇ πρὸς ἀλλήλους μᾶλλον ἢ διὰ πολλῶν ἡμερῶν ἐς Ὀδρυσᾶς ὁδοῦ. Τήρης δὲ οὔτε τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔχων βασιλεὺς τε πρῶτος ἐν κράτει Ὀδρυσῶν ἐγένετο. οὗ δὲ ὄντα 4 τὸν Σιτάλκην οἱ Ἀθηναῖοι ξύμμαχον ἐποίησαντο, βουλόμενοι σφίσι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ Περδίκαν ξυνεξελεῖν αὐτόν. ἐλθὼν τε ἐς τὰς Ἀθήνας ὁ Νυμφόδωρος τὴν τε τοῦ Σιτάλκου 5 ξυμμαχίαν ἐποίησε καὶ Σάδοκον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀθηναῖον,

Flexion. Ebenso Τήρεω. vgl. zu 1, 64, 2. — πρόξενον. Die Proxenoι sind in vieler Beziehung mit den jetzigen Konsuln (General-Konsuln) zu vergleichen, jedoch mit dem durchgreifenden Unterschiede, daß dieselben in der Regel Angehörige des Staates waren, in welchem sie fungierten, während es jetzt meist umgekehrt ist, und daß der Name bei den Griechen weit mehr ein Ehren- als ein Amtstitel war.

2. ἐπὶ πλεῖον τῆς ἄ. Θρ., über ein größeres Gebiet als das übrige Thrake, d. h. sodaß es mehr als die Hälfte von ganz Thrake umfaßte, also kein partit. Genitiv.

3. Τηρεῖ κτέ. Diese kurze mythologische Digression erscheint weniger als ein hors d'oeuvre, wenn man sie als gegen eine damals viel gehörte Behauptung gerichtet ansieht. — ὁ Τηρεὺς Appos. zu ὁ μὲν, s. 7, 86, 3. — τῆς θυγατρὸς verb. mit τὸ κῆδος. — διὰ τοσού-

του, in so großer, hier = in so kleiner Entfernung. διὰ häufig in dieser Bedeutung sowohl vom Raume als von der Zeit. — πολλῶν ἡμ. hängt von ὁδοῦ ab, nicht umgekehrt. — ἔχων — ἐγένετο. — Die Konstr. geht vom Part. in das Verb. fin. über. s. 47, 3, 7, 47, 2. Cl. u. St. jedoch schreiben mit Vat. οὐδέ und klammern τέ ein. — ἐν κράτει verb. mit βασιλεὺς, ein mächtiger König.

4. Περδίκαν. 1, 57 ff. 62. — ξυνεξελεῖν, mit überwältigen. Die meisten Codd. ξυνελεῖν, das jedoch in einer hier brauchbaren Bedeutung nicht sicher nachzuweisen ist. Gegen Cl. u. St., die die Vulg. wieder aufgenommen haben, s. Poppo (2. ed. min.). — αὐτόν ist Subjektsakk.

5. ἐποίησε mit ξυμμ., brachte zu stande, mit Ἀθ., machte ihn zum Athener, d. h. er verschaffte ihm das Ehrenbürgerrecht von

τὴν τε ἐπὶ Θωράκης πόλεμον ὑπεδέχετο καταλύσειν. πείσειν γὰρ Σιτάλκην πέμπειν στρατιὰν Θωρακίαν Ἀθηναίοις ἱππέων τε καὶ 6 πελταστῶν. ξυμβέβασε δὲ καὶ τὸν Περδίκκαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἐπείσειν ἀποδοῦναι· ξυνεστράτευσέ τ' εὐθὺς Περδίκκας ἐπὶ Χαλκιδέας μετ' Ἀθηναίων καὶ Φορμίωνος. οὕτω μὲν Σιτάλκης τε ὁ Τήρεω, Θωρακῶν βασιλεὺς, ξύμμαχος ἐγένετο Ἀθηναίοις καὶ Περδίκκας ὁ Ἀλεξάνδρου, Μακεδόνων βασιλεὺς.

30. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶν Ἀθηναῖοι ἔτι ὦντες περὶ Πελοπόννησον Σόλλιον τε Κορινθίων πόλισμα αἰρουῦσι καὶ παραδιδόασιν Παλαιρεῦσιν Ἀκαρνάνων μόνοις τὴν γῆν καὶ πόλιν νέμεσθαι· καὶ Ἄστακον, ἧς Εὐάρχος ἐτυράννει, λαβόντες κατὰ κράτος καὶ ἐξελάσαντες αὐτὸν τὸ χωρίον ἐς τὴν ξυμμαχίαν 2 προσεποιήσαντο. ἐπὶ τε Κεφαλληνίαν τὴν νῆσον πλεύσαντες προσηγάργοντο ἄνευ μάχης· κεῖται δὲ ἡ Κεφαλληνία κατὰ Ἀκαρνανίαν καὶ Λευκάδα τετράπολις οὖσα, Παλῆς, Κράνιοι, Σα- 3 μαῖοι, Προνναῖοι. ὕστερον δ' οὐ πολλῷ ἀνεχώρησαν αἱ νῆες ἐς τὰς Ἀθήνας.

31. Περὶ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ θέρους τούτου Ἀθηναῖοι πανδημεῖ, αὐτοὶ καὶ οἱ μέτοικοι, ἐσέβαλον ἐς τὴν Μεγαρίδα Περικλέους τοῦ Ξανθίππου στρατηγούντος. καὶ οἱ περὶ Πελο- 2 πόννησον Ἀθηναῖοι ἐν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶν (ἔτυχον γὰρ ἐν Αἰγίνῃ ὄντες ἐπ' οἶκον ἀνακομιζόμενοι) ὥς ἦσθοντο τοὺς ἐκ τῆς πόλεως πανστρατιᾷ ἐν Μεγάροις ὄντας, ἐπλευσαν παρ' αὐ- 2 τοὺς καὶ ξυνεμίχθησαν. στρατόπεδόν τε μέγιστον δὴ τοῦτο ἀθρόον Ἀθηναίων ἐγένετο, ἀκμαζούσης ἔτι τῆς πόλεως καὶ οὐπω νεοσηκνίας· μυρίων γὰρ ὀπλιτῶν οὐκ ἐλάσσους ἦσαν αὐτοὶ Ἀθηναῖοι, χωρὶς δὲ αὐτοῖς οἱ ἐν Ποτιδαίᾳ τρισχίλιοι ἦσαν, μέτοικοι δὲ ξυνεσέβαλον οὐκ ἐλάσσους τρισχιλίων ὀπι- 3 τῶν, χωρὶς δὲ ὁ ἄλλος ὅμιλος ψιλῶν οὐκ ὀλίγος. δηώσαντες δὲ τὰ πολλὰ τῆς γῆς ἀνεχώρησαν. ἐγένοντο τὲ καὶ ἄλλαι ὕστερον

Athen. — πέμπειν wenige Hs. Die übrigen πέμψειν. zu 1, 27, 2. St. auch hier πέμψαι.

6. Θέρμην. 1, 61, 2. — Φορμίωνος. 1, 64 f.

30. 2. προσηγάργοντο sc. αὐτήν. — Παλῆς κτέ. Üb. den Anschluss zu 9, 4.

31. 1. τὸ φθινόπωρον τοῦ θέρους. zu K. 1. — Über πανδημεῖ s. 1, 107, 5. πανστρατιᾷ fast gleich-

bedeutend. — ἐν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶν kann sich ohne Art. an οἱ — Ἀθ. anschließen, weil schon ein Bestimmungsstück eingeschoben ist. vgl. zu 1, 51, 4.

2. τρισχίλιοι. So stark war das dortige Heer gleich anfangs (1, 61, 4). Also hatte die erst 58, 2 erwähnte Rückkehr der 1600 Mann Verstärkung unter Phormion (1, 64, 2) schon früher stattgefunden.

ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ ἔτος ἕκαστον ἐσβολαὶ Ἀθηναίων ἐς τὴν Μεγαρίδα καὶ ἱππέων καὶ πανστρατιᾶ, μέχρι οὗ Νίσαια ἐάλω ὑπ' Ἀθηναίων.

32. Ἐτειχίσθη δὲ καὶ Ἀταλάντη ὑπ' Ἀθηναίων φρούριον τοῦ θέρους τούτου τελευτῶντος, ἢ ἐπὶ Λοκροῖς τοῖς Ὀπουντίοις νῆσος, ἐρήμη πρότερον οὖσα, τοῖ μὴ ληστὰς ἐκπλέοντας ἐξ Ὀποῦντος καὶ τῆς ἄλλης Λοκρίδος κακουργεῖν τὴν Εὐβοίαν. ταῦτα μὲν ἐν τῷ θέρει τούτῳ μετὰ τὴν τῶν Πελοποννησίων ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀναχώρησιν ἐγένετο.

33. Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου χειμῶνος Εὐαρχος ὁ Ἀκαρνάν, βουλόμενος ἐς τὴν Ἄστακον κατελθεῖν, πείθει Κορινθίους τεσσαράκοντα ναυσὶ καὶ πεντακοσίοις καὶ χιλίοις ὀπλίταις ἐάντων κατάργειν πλεύσαντας, καὶ αὐτὸς ἐπικούρους τινὰς προσεμισθώσατο. ἦρχον δὲ τῆς στρατιᾶς Εὐφαιμίδας τε ὁ Ἀριστωνύμου καὶ Τιμόξενος ὁ Τιμοκράτους καὶ Εὐμαχος ὁ Χρυσίδος καὶ 2 πλεύσαντες κατήγαγον. καὶ τῆς ἄλλης Ἀκαρνανίας τῆς περὶ θάλασσαν ἔστιν ἃ χωρία βουλόμενοι προσποιήσασθαι καὶ πειραθέντες, ὥς οὐκ ἐδύναντο, ἀπέπλεον ἐπ' οἶκον. σχόντες δ' ἐν 3 τῷ παράπλῳ ἐς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπόβασιν ποιησάμενοι ἐς τὴν Κρανίων γῆν, ἀπατηθέντες ὑπ' αὐτῶν ἐξ ὁμολογίας τινὸς ἄνδρος τε ἀποβάλλουσι σφῶν αὐτῶν, ἐπιθεμένων ἀπροσδοκῆτοις τῶν Κρανίων, καὶ βιαίτερον ἀναγαρόμενοι ἐκομίσθησαν ἐπ' οἶκον.

34. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι οἱ Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρῶμενοι δημοσίᾳ ταφὰς ἐποίησαντο τῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πρῶτον ἀποθανόντων τρόπῳ τοιῷδε. τὰ μὲν ὅσα προτίθενται 2

3. ἐσβολαί, jährl. zwei (4, 66, 1), zu denen nach Plut. Perikl. 30 die Feldherren jedes Jahres durch einen förmlichen Eid verpflichtet wurden. — Νίσαια ἐάλω, im J. 424. vgl. 4, 66 ff.

32. φρούριον, als Festung.

33. 1. Εὐαρχος. 30, 1.

2. πειραθέντες. zu K. 5, 5.

3. ἐξ ὁμολ. τ., mittels, infolge einer Übereinkunft, durch die sie sich scheinbar unterwarfen. — βιαίτερον, ziemlich heftig bedrängt. s. 3, 23, 4 und in demselben Sinne das Adj. 4, 31, 2. 5, 73, 4.

34. 1. ταφὰς ἐποίησαντο, sie

bestatteten. vgl. zu 1, 125, 1. Dagegen ταφὰς ποιεῖν, was Plat. Menex. 1 vom Senat, Plut. Perikl. 28 von Perikles gebraucht, heisst: eine Bestattung veranstalten, anordnen. vgl. τὴν ναυμαχίαν ποιεῖν und τὸν ἀγῶνα ποιεῖσθαι 2, 86, 6. 89, 8. Die schöne Sitte, die im Kriege Gefallenen von Staats wegen feierlich zu bestatten, war wahrsch. von Solon eingeführt (Diog. L. Sol. § 55). Später kam die Standrede hinzu (Thuk. 35, 1), ungewiss seit wann (Dionys. Archäol. 5, 17), die einer der angesehensten Männer zu halten hatte (hier § 6 u. Plat. Men. 1). — πρῶτον, während des

τῶν ἀπογενομένων πρότετα σκηνὴν ποιήσαντες, καὶ ἐπιφέρει
 3 τῷ αὐτοῦ ἕκαστος ἦν τι βούληται· ἐπειδὴν δὲ ἡ ἐκφορὰ ἦ,
 λάρνακας κυπαρισσίας ἄγουσιν ἄμαξαι φυλῆς ἑκάστης μίαν·
 ἔνεστι δὲ τὰ ὅσα ἡς ἕκαστος ἦν φυλῆς. μία δὲ κλίνη κενὴ
 4 φέρεται ἐστρωμένη τῶν ἀφανῶν, οἳ ἂν μὴ εὐρεθῶσιν ἐς ἀναί-
 ρεσιν. ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, καὶ
 γυναικες πάρεσιν αἱ προσήκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι.
 5 τιθέασιν οὖν ἐς τὸ δημόσιον σῆμα, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ καλλίστου
 προαστείου τῆς πόλεως, καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν
 πολέμων πλήν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι· ἐκεῖνων δὲ διαπρεπῆ τὴν
 6 ἀρετὴν κρίναντες αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν. ἐπειδὴν δὲ
 κρύψωσι γῇ, ἀνὴρ ἡρημένος ὑπὸ τῆς πόλεως ὅς ἂν γνώμῃ τε
 δοκῇ μὴ ἀξύνετος εἶναι καὶ ἀξιόματι προήκη, λέγει ἐπ' αὐτοῖς
 7 ἐπαινὸν τὸν πρόποντα· μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται. ὧδε μὲν
 θάπτουσι· καὶ διὰ παντὸς τοῦ πολέμου, ὅποτε ξυμβαίῃ αὐτοῖς,
 8 ἐρχῶντο τῷ νόμῳ. ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε Περικλῆς ὁ
 Ξανθίππου ἡρώδη λέγειν. καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προ-
 ελθὼν ἀπὸ τοῦ σήματος ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν πεποιημένον, ὅπως
 ἀκούοιτο ὡς ἐπὶ πλεῖστον τοῦ ὄμιλου, ἔλεγε τοιάδε.

35. „Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε εἰρηκότων ἤδη ἐπαινοῦσι

ersten Kriegsjahres, also bei Phrygia (22, 2), und wohl auch bei Rheitoi (19, 2), wo indes Gefallene nicht einmal ausdrücklich erwähnt werden, ferner auf der Seeexpedition und bei der Belagerung von Potidaia. St. schreibt mit Cobet *πρώτων*.

2. *πρότετα*, drei Tage lang vorher. — *ἦν τι β.*, z. B. Blumen, Spezereien u. dgl.

3. *τῶν ἀφανῶν* verb. mit *κλίνη*: für die Vermissten.

5. *προαστεῖον*. Dies ist der äußere Kerameikos, auch erwähnt 6, 57, 1. 58, 1. — *αἰεὶ*, seit dem J. 491 nach Pausan. 1, 29. — *πλήν γε κτέ.* Nach Herod. 9, 85 und Pausan. 9, 2, 4 waren auch die Opfer der Schlacht bei Plataiai auf dem Wahlplatze selbst bestattet. Diesen Widerspruch sucht Krüg. *Histor.-philol. Stud.* 1, S. 70–72 durch die Annahme zu heben, daß jene Schriftsteller ein bei Plataiai errichtetes Kenotaph für das wirkliche Begräbnis

gehalten. Classens Meinung, daß Thuk. die bei Plataiai Gefallenen darum nicht berücksichtigt habe, weil die Bestattung derselben auf dem dortigen Schlachtfelde als ein nationalhellenischer Akt, nicht als eine Anordnung der Ath. anzusehen sei, scheint mir nicht annehmbar, weil Thuk. dafür zu bestimmt den Ausnahmefall der Marathonkämpfer als den einzigen bezeichnet.

6. *μὴ ἀξύν.* Litotes.

8. *ἐλάμβανε*, eintrat. Häufiger so *καταλαμβάνειν*. — *πεποιημένον ὅπως ἀκ.* zu verbinden. — *ὡς ὄμιλον*, über einen möglichst großen Teil der Versammlung hin. — *ἔλεγε*. zu 1, 26, 1.

35. Diese Standrede weicht von dem Charakter der übrigen aus dieser Gattung uns erhaltenen (es sind Platons Menexenos, Lysias' und Demosthenes' *λόγος ἐπιτάφιος*, ein Bruchstück von Gorgias und eins von Hypereides) insofern we-

τὸν προσθέντα τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ἀγορεύεσθαι αὐτόν. ἐμοὶ δ' ἀρκούν ἂν ἐδόκει εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργα γενομένων ἔργα καὶ δηλοῦσθαι τὰς τιμὰς, οἷα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα ὁρᾷτε, καὶ μὴ ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετῶν κινδυνεύεσθαι εὖ τε καὶ χεῖρον εἰπόντι πιστευθῆναι. χαλεπὸν γὰρ τὸ μετρίως εἰπεῖν, ἐν ᾧ μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὃ τε γὰρ ξυνειδῶς καὶ εὖνους ἀκροατῆς τάχ' ἂν τι ἐνδεστέρωσ προσ ἃ βούλεται τε καὶ ἐπίσταται νομίσειε δηλοῦσθαι, ὃ τε ἄπειρος ἐστὶν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι, διὰ φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀκούοι. μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς

sentr. ab, als sie nicht vorwiegend panegyrisch ist, sondern theils in konkreten Zügen ein gründl. aufgefaßtes Bild des athen. Wesens vorführt, theils das den Ath. überhaupt und den Gefallenen insbesondere gespendete Lob ebenso geistvoll als gedankenreich motiviert. Sind es auch nicht die Worte des großen Perikles, die wir lesen (vgl. 1, 22, 1), so glauben wir doch „seines Geistes einen Hauch zu spüren.“

1. τὸν προσθέντα. Wer dies gewesen, war viell. dem Perikles selbst schon unbekannt. vgl. zu 34, 1. — ὡς καλόν, sc. ὅν. Matthiä Gramm. 568, A und Stallbaum zu der dort cit. St. Plat. Gorg. p. 495 C. — ἂν ἐδόκει scheint Krüg. mit Recht zu verbinden; statt εἰ μὴ folgt später (§ 3) ἐπειδὴ δὲ κτέ. Andere ziehen ἂν zum Infin. — ἀγαθῶν ist Prädik. von γενομένων. — ἔργα καὶ δηλοῦσθαι, näml. durch die Bestattung, ohne die Zuthat der Rede. — παρασκευασθέντα verb. als Neutr. mit οἷα. — καὶ μὴ κτέ. Wörtl.: und daß nicht in einem Manne Tugenden vieler gewagt (aufs Spiel gesetzt) werden, sowohl wenn er gut als wenn er minder gut gesprochen, geglaubt zu werden; d. h. und daß nicht der Glaube an die Tugenden vieler von der guten oder minder guten Rede eines einzigen abhängig gemacht werde, durch eine schlechte

also erschüttert werde. Am ähnlichsten ist die Konstr. des passiven κινδυνεύεσθαι 43, 5 οἷς ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται. Sonst hat Thuk. das Passiv nur unpersönl. — πιστευθῆναι ist epexegetisch hinzugefügt; vgl. zu 1, 23, 6. Anderen scheint es Glossen.

2. τὸ μετρίως εἰπεῖν, den rechten Ton im Reden zu treffen, facta dictis exaequare (Sal. Cat. 3, 2.). — ἐν ᾧ — βεβαιοῦται, in welchem Falle mit Mühe auch die feste Überzeugung von der Wahrheit (in dem Zuhörer) hervorgebracht wird. Wenn man den rechten Ton trifft, weder zu viel noch zu wenig lobt, also streng den Verdiensten angemessen redet, dann allenfalls, aber auch dann kaum, wird dem Zuhörer die Überzeugung von der Wahrheit des Gesagten fest beigebracht. ἐν ᾧ also = ἐν τῷ μετρίως εἰπεῖν. So gefaßt stimmt der Satz gut mit der nachfolg. erläuternden Ausführung. Übrigens vergl. über d. schwierige Stelle die abweichenden Auffassungen von Krahnert Progr. Posen 1855, Classen, Herbst Philol. 24, S. 711 ff., die, wie auch Krüger, ἐν ᾧ verstehen: in einem Falle, unter Umständen wo. — ἐνδεστέρος. zu 1, 130, 1. — πρὸς, gegen, in Vergleich zu. — μέχρι κτέ., Sallust. l. c.: ubi de magna virtute et gloria bonorum memores, quae sibi

ἕκαστος οἴηται ἱκανὸς εἶναι δοῦναι τι ὧν ἤκουσε· τῷ δ' ὑπερ-
 3 βάλλονται αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν. ἐπειδὴ δὲ
 τοῖς πάλαι οὕτως ἐδοκιμάσθη ταῦτα καλῶς ἔχειν, χρὴ καὶ ἐμὲ
 ἐπόμενον τῷ νόμῳ πειραῖσθαι ὑμῶν τῆς ἐκάστου βουλήσεώς τε
 καὶ δόξης τυχεῖν ὡς ἐπὶ πλείστον.

36. „Ἀρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων προῶτον· δίκαιον γὰρ
 αὐτοῖς καὶ πρόπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην τῆς
 μνήμης δίδοσθαι. τὴν γὰρ χώραν αἰεὶ οἱ αὐτοὶ οἰκοῦντες δια-
 2 δοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν
 3 παρέδοσαν. καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ
 πατέρες ἡμῶν· κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν
 4 ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. τὰ δὲ πλείω
 αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθ-
 εστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρ-
 4 εσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστίατην. ὧν
 ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς ἕκαστα ἐκτέθη, ἢ εἰ τι
 αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλλήνα πολέμιον ἐπιόντα
 προθύμως ἡμυνάμεθα, μακροηγορεῖν ἐν εἰδόσιν οὐ βουλόμενος,

quisque facilia factu putat, aequo animo accipit, supra ea, veluti ficta pro falsis ducit. — τῷ ὑπερβάλλονται αὐτῶν, dem Übermäfsigen, Aufserordentlichen davon. v. 1, 36, 1. — αὐτῶν, sc. ὧν ἤκουσε. — ὡς ἐπὶ πλείστον, so sehr als möglich.

36. 1. καὶ — δέ. zu 1, 132, 4. — αἰεὶ οἱ αὐτοί. zu 1, 2, 5. — διαδοχῇ τῶν ἐπιγ. Sinn: in unmittelbarer Aufeinanderfolge der Generationen.

2. οἱ πατέρες. Absichtl. eilt der Redner, nach einer sehr knappen Erwähnung der ältern Zeit, gleich zur Glanzperiode Athens, die in die nächste Vergangenheit und die Gegenwart fällt. — πρὸς οἷς ἐδέξαντο, fast nur Attika allein. — οὐκ ἀπόνως verb. mit κτησάμενοι.

3. τὰ δὲ πλείω αὐτῆς κτέ., die meisten Punkte (Teile) derselben (τῆς ἀρχῆς) haben wir selbst noch vermehrt (gesteigert), z. B. durch strafferes Anziehen der Zügel gegen die Bundesgen., Unterwerfung solcher, die früher

frei waren, wie Euböia und Samos, Vermehrung der Tribute u. s. w. Stahls (Rhein. Mus. 1866. S. 310) Erklärung (auch Cl.): „Das Weitere aufser derselben“, näml. die innere Kräftigung des Staates, scheint mir mit dem Wortlaut nicht vereinbar, wohl aber die Beziehung auf die innere Ausbildung und Befestigung der Hegemonie auch bei unserer Auffassung zulässig.

4. ὧν ist maskul. und umfaßt οἱ πατέρες ἡμῶν und αὐτοὶ ἡμεῖς (nicht aber, wie Herbst a. a. O. will, auch οἱ πρόγονοι, weil auf diese οἷς ἕκαστα ἐκτέθη nicht anwendbar ist). — πολέμιον. Die Hs. πόλεμον, was weniger wegen der kühnen Personifikation des Krieges (s. zu 1, 122, 1 u. Poppo u. Kr. zu uns. St.) als wegen des adjekt. Gebrauchs von Ἑλλήν bedenklich ist. Ich habe jetzt die von mehreren empfohlene Änderung aufgenommen. Cl. hält πόλεμον für eingeschoben; kaum wahrscheinlich. — μακροηγορεῖν ἐν εἰδόσιν. „Fast ste-

ἴδω· ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἦλθον ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἰμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῇ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὄμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι αὐτῶν ἑπακοῦσαι.

37. „Χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τινὶ ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται, μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους

reotype Formel bei solchen Ablehnungen. vgl. 1, 68, 3. 4, 59, 2. 6, 77, 1. Schwerlich konnte Perikles diesen Punkt so kurz ablehnen: aber Thuk. mußte es, weil er ihn schon 1, 73. 74. erwähnt hatte.“ Nach K. — ἀπὸ δὲ οἷας κτέ. Über die kunstvolle Gliederung dieser Rede Krahner a. a. O. u. Herbst. — ἦλθον ἐπ' αὐτά. So die Lesart der besten Hdschr. anstatt der bequemern Vulg. ἦλθομεν ἑ. α. Das Subj. sind demnach nur οἱ πατέρες ἡμῶν u. der Ausdruck bez. das Gelangen zur Hegemonie. — ξύμφορον Neutrum.

37. 1. παράδειγμα — ὄντες, als wenn vorangeg. wäre πολιτενόμεθα γὰρ οὐ ζηλοῦντες. — ὄνομα μὲν κτέ. Der Gedanke ist: Dem Namen nach heißt sie Demokratie: in der That aber ist es eine Aristokratie, jedoch nicht der Geburt, sondern des Verdienstes. Das Wort Aristokratie durfte Thuk. den Perikles nicht wirkll. aussprechen lassen bei der schon damals herrschenden Eifersucht des Demos auf seine Alleingeltung. — διὰ τὸ — οἰκεῖν. Man erklärt: quod non ad paucos, sed ad plures redacta administratur. Der intrans. Gebrauch von οἰκεῖν (etwa = διοικεῖσθαι) wird belegt durch ἡ πόλις (εὖ, σωφρόνως) οἰκεῖ. Noch gleichartiger ist Plat. Rep. 8, p. 547 C. πῶς οἰκήσει; sc. αὕτη ἡ πολιτεία. Am härtesten ist die Verbindung οἰκεῖν ἐς ὀλίγους. Unter den verglichenen Stellen: 8, 53, 3 ἐς ὀλίγους μᾶλλον τὰς ἀρχάς ποιήσομεν. 89, 2 τοῦ ἄγαν ἐς ὀλίγους ἐλθεῖν. 5, 81,

2 τὰ τ' ἐν Σικυνῶνι ἐς ὀλίγους μᾶλλον κατέστησαν. 8, 38, 3 τῆς ἄλλης πόλεως κατ' ἀνάγκην ἐς ὀλίγον κατεχομένης — unter diesen Stellen spricht nur die letzte allenfalls für οἰκεῖν ἐς ὀλίγους, was dann als prägnanter Ausdruck zu erklären ist für: οὕτως οἰκεῖν ὥστ' ἐς ὀλίγους ἦκειν = ὀλιγαρχικῶς οἰκεῖν, wofür sich der sonstige prägnante Gebrauch von ἐς anführen läßt (zu 1, 51, 3. 2, 4, 3). Dagegen sprechen die übrigen drei Stellen des Thuk. vielmehr für die freilich nur in vier schlechten Codd. befindliche Lesart ἦκειν, die auch durch Aristot. Polit. 2, 6 ἐς ὀλίγους ἦκειν ἢ χῶρα und Aristoph. Plut. 919 ἐς ἔμ' ἦκει τῆς πόλεως τὰ πράγματα empfohlen wird. — μέτεστι vorangestellt, obgleich es nicht beiden Gliedern gemeinschaftlich ist. zu 1, 16. — κατὰ μὲν κτέ. Sinn: Während hinsichtlich der Gesetze bei den Privatinteressen für alle Gleichheit stattfindet, erhält, in betreff des Ansehens, im Staatsleben jeder nach dem Kredit, den er besitzt, den Vorzug, nicht sowohl weil er aus einer bestimmten Klasse ist, sondern infolge seiner Tüchtigkeit. ἀπὸ μέρους ist gesagt mit einem Seitenblick auf Oligarchien (s. 6, 39, 1), wie in Sparta, wo ein bestimmter Teil der Bürger (die ὁμοῖοι) ἐς τὰ νοινὰ προτιμῶνται. Krahner a. a. O. S. 7 f. übersetzt μέτεστι — ἴσον: „was die Gesetze anlangt, so steht gegenüber den persönlichen Unterschieden der einzelnen allen das gleiche Recht zu.“ Nach seiner Auffassung

- πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὥς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμει, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεῖον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων δέ τι ἀγαθὸν δοῦναι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκώλυται.
- 2 ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν καὶ ἐς τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν καθ' ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων ὑποψίαν, οὐ δι' ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δοῦναι, ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηρὰς δὲ τῇ ὅψει ἀχθηδόνως προστιθέμενοι.
- 3 ἀνεπαχθῶς δὲ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες τὰ δημόσια διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν, τῶν τε αἰεὶ ἐν ἀρχῇ ὄντων ἀκροάσει καὶ τῶν νόμων, καὶ μάλιστα αὐτῶν ὅσοι τε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων κεῖνται καὶ ὅσοι ἄγραφοι ὄντες αἰσχύνην ὁμολογουμένην φέρουσι.

enthält nämlich der Satz μέτεστι — κεκώλυται eine Modifikation des im vorhergehenden (καὶ ὄνομα μὲν κτέ.) ausgesprochenen rein demokratischen Charakters der athen. Verfassung, und zwar wird diese Modifikation gesetzt „in die Verbindung zweier entgegengesetzter Verfassungsprinzipien: einerseits des eben rein demokratischen Prinzips der in ausnahmsloser Allgemeinheit geltenden Gleichheit vor dem Gesetz, andererseits des Prinzips der in ihrer Besonderheit berechtigten individuellen Persönlichkeit.“ — κατὰ πενίαν, ἔχων δέ = πένης μὲν ὢν, ἔχων δέ. — ἀξιώμ. ἀφ., durch Unscheinbarkeit des Ranges. vgl. Plat. Men. 8.

2. ἐς — ὑποψίαν, in der gegenseitigen Verdächtigung der täglichen Lebensweise, welche Verdächtigung der Redner eben leugnet, wie das Folg. zeigt. s. 3, 37, 2. 7, 69, 2. — δι' ὀργῆς ἔχοντες. zu 22, 1. — οὐδὲ ἀζημίους κτέ. Dem Zusammenhang am angemessensten scheint die Erklärung: noch vorwurfsvolle Mienen annehmend (eigentl.: Vorwürfe, Kränkungen in der Miene zeigend), die zwar nicht strafen (schaden), aber schmerzen, wie es die Spartaner in ihrem finstern Rigorismus thun. Vorwurf bedeutet

ἀχθηδὼν auch 4, 40, 2. Andere nehmen τῇ ὅψει zu λυπηρῶς, durch den Anblick empfindliche, und ἀχθηδόνως προστ. erklärt Krüg.: verdriessende Strafen uns zufügend.

3. τὰ δημόσια, in den öffentl. Angelegenheiten, nicht Obj. von παρανομοῦμεν. — δέος, sittliche Scheu. — αὐτῶν gen. part.: gegen diejenigen unter ihnen (den Gesetzen). — ἄγραφοι, die ewigen Naturgesetze, die im Herzen jedes einzelnen und im sittlichen Bewusstsein der Nation leben, ohne in Stein und Erz eingegraben zu sein. Bernhardt Griech. Litt. 1. S. 37 f. (2. A.): „Die Griechen beriefen sich auf die sittlichen Ideale, um die jeder wisse, auf die reinsten Bilder der Tugend und Scham, welche im Innersten des Gemütes thronen.“ — αἰσχύνην, Schande, näm. den Übertretern. Der tüchtige und ehrenhafte Sinn, wie er hier geschildert wird, war gewiss zur Zeit des Perikles noch in der Mehrzahl der Ath. lebendig. Dafs es bald anders wurde, davon finden wir im Verlaufe des vorliegenden Werkes reichliche Belege. Wohl absichtlich entrollte Thuk. hier, wo wir im Anfange des großen Krieges stehn, das Bild des echten, gesunden Athenerthums, damit die späteren Erschei-

38. „Καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μὲν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ' ἡμέραν ἢ τέρψιν τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει. ἐπεσέρχεται δὲ διὰ μέγεθος 2 τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῖ ἀγαθὰ γιγνόμενα καρποῦσθαι ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

39. „Διαφέρομεν δὲ καὶ ταῖς τῶν πολεμικῶν μελέταις τῶν ἐναντιῶν τοῖσδε. τὴν τε γὰρ πόλιν κοινὴν παρέχουμεν καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε ξενηλασίαις ἀπειργομέντινα ἢ μαθήματος ἢ θεάματος, ὃ μὴ κρυφθὲν ἂν τις τῶν πολεμίων ἰδὼν ὠφεληθεῖη, πιστεύοντες οὐ ταῖς παρασκευαῖς τὸ πλεόν καὶ ἀπάταις ἢ τῷ ἄφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐσύχῳ· καὶ ἐν ταῖς παιδείαις οἱ μὲν ἐπιπόνῳ ἀσκήσει εὐθύς νέοι ὄντες τὸ ἀνδρεῖον μετέρχονται, ἡμεῖς δὲ ἀνεμμένως διαιτώμενοι οὐδὲν ἥσσον ἐπὶ τοὺς ἰσοπαλεῖς κινδύνους χωροῦμεν. τεκμήριον δέ· οὔτε γὰρ Λακεδαιμόνιοι καθ' 2 ἑκάστους, μετὰ πάντων δ' ἐς τὴν γῆν ἡμῶν στρατεύουσι, τὴν τε τῶν πέλας αὐτοὶ ἐπελθόντες οὐ χαλεπῶς ἐν τῇ ἄλλοτρίᾳ τοὺς

nungen um so schärfer damit kontrastierten.

38. 1. τῇ γνώμῃ, dem Geiste. — διετησίαις, sonst: jährlich wiederkehrend, hier: das ganze Jahr hindurch dauernd, denn jenes wäre nichts den Ath. Eigentümliches, dagegen ein Ausdruck, der die in der That sehr große Zahl der ath. Feste (vgl. Xen. de rep. Ath. 3, 2; schol. u. Poll. 1, 57.) bezeichnet, ist ganz am Platze. — νομίζοντες mit d. Dat. zu 1, 77, 6. — καθ' — τέρψιν = ἢ καθ' ἡμέραν τέρψιν. zu 1, 18, 1.

39. 1. τοῖσδε, in folgenden Punkten. — ξενηλασ. s. 1, 144, 2. — ταῖς παρασκευαῖς, den künstlichen Anstalten, Plänen. Auf Kriegslisten legten die Spartaner einen großen Wert: 5, 9, 5. — ἐπιπόνῳ ἀσκήσει. Bekannt ist die abhärtende Erziehungsmethode der Spartaner. Vgl. Pol. VI, 48, 3.

2. τεκμήρ. 15, 4. — καθ' ἑκάστους. Hiermit umschreiben die Griechen das Adj. einzeln, *singuli*, und setzen es nicht nur für den Nom., sondern

auch für andere Kasus (1, 36, 3 τοῖς τε ξύμπασιν καὶ καθ' ἑκάστον coll. 5, 69, 1); ja es schließt sich sogar einer andern Präpos. an (2, 64, 3 πρὸς τε ξύμπαντας καὶ καθ' ἑκάστους: gegen alle zusammen und gegen die einzelnen). Und so wird hier mit Reiske zu erklären sein: nicht mit einzelnen Völkerschaften (Bundesgen.), sondern mit allen. Cl. versteht: „nicht vereinzelt, sondern mit allen vereint“, indem er sehr willkürlich statuiert, „es sei ungewöhnlich, doch durch den Zusammenhang gerechtfertigt, daß καθ' ἑκάστους hier auf das ganze Subjekt (Λακεδ.) in seiner Isolierung, nicht wie in der Regel, auf d. einzelnen Teile desselben sich beziehe.“ Andere, darunter St., billigen die Randesart einer alten Ausg. καθ' ἑαυτούς, die doch nur den Wert einer Konj. beanspruchen kann, und zu der auch μετὰ πάντων ohne ξυμμάχων keinen richtigen Gegensatz bildet. — αὐτοί, wir selbst, wir allein. —

περὶ τῶν οἰκείων ἀμυνομένους μαχόμενοι τὰ πλείω κρατοῦμεν.
 3 ἀθρόα τε τῇ δυνάμει ἡμῶν οὐδείς πω πολέμιος ἐνέτυχε διὰ τὴν
 τοῦ ναυτικοῦ τε ἅμα ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐν τῇ γῇ ἐπὶ πολλὰ
 ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν· ἦν δέ που μορῶ τιμὴ προσμῖξωσι,
 4 νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσθῆσθαι. καίτοι εἰ ῥαθυμῶς μᾶλλον
 ἢ πόνων μελέτη καὶ μὴ μετὰ νόμων τὸ πλεῖον ἢ τρόπων ἀνδρίας
 ἐθέλομεν κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν
 ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν, καὶ ἐς αὐτὰ ἐλθοῦσι μὴ ἀτολμοτέρους
 τῶν αἰεὶ μοχθοῦντων φαίνεσθαι, καὶ ἐν τε τούτοις τὴν πόλιν
 ἀξίαν εἶναι θαυμάζεσθαι καὶ ἔτι ἐν ἄλλοις.

40. „Φιλοκαλοῦμεν γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν
 ἄνευ μαλακίας· πλοῦτῳ τε ἔργον μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ
 χρώμεθα, καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινι αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ
 2 διαφεύγειν ἔργῳ αἰσχίον. ἐνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ

3. ἀθρόα τε, dafür jetzt Cl. mit Stahl δὲ und nach κρατοῦμεν Komma. — ἡμῶν αὐτῶν ἐπίπεμψιν aus ἡμῶν αὐτῶν (gen. part., sc. στρατιώτας) ἐπιπέμπουμεν.

4. ῥαθυμῶς. Die Bedeutung lehrt der Gegensatz und das obige ἀνείμηνος διατρώμενοι (§ 1). — μετὰ — ἀνδρίας. Ein kühner Ausdr. ist νόμων ἀνδρία, durch Gesetze und Bräuche ausgebildete Mannhaftigkeit (K.), hervorgerufen durch das natürl. τρόπων ἀνδρία. Jenes ist auf die Spart. gemünzt. — ἐθέλομεν. Die Codd. fast alle ἐθέλομεν. Aber es ist dem Zusammenhange und selbst dem Vortheile des Redners zuwider, das schon vorher als thatsächlich Ausgesprochene nun wieder in die Sphäre der bloßen Möglichkeit zu versetzen. (Auch Dion. Hal. π. τ. Θων. ἰδ. 12, 1: ἐθέλομεν und ἀτολμοτέροις.)

40. 1. μετ' εὐτελείας wohl im Gegensatz zum asiatischen Prunke. — ἄνευ μαλακίας, ein Beweis also, daß die Künste der Musen nicht entnerven, wie die Spart. glaubten. Sprachlich beachte man die strenge Symmetrie der Satztheile (ἰσοκαλία). — ἔργον καιρῷ, als Gelegenheit und Mittel zur That. — αἰσχίον.

Der Komp. ist nicht streng logisch gebraucht, weil von dem Vorangehenden (τὸ πένεσθαι ὁμολογεῖν) behauptet war, daß es nicht schimpflich (οὐκ αἰσχρόν) sei, Ganz so 8, 27, 3 οὐ γὰρ αἰσχρόν εἶναι Ἀθηναίους ναυτικῷ μετὰ καιροῦ ὑποχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὁτονοῦν τρόπον αἰσχίον ξυμβῆσεσθαι. Plat. Apol. p. 39 A. ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτ' ἢ χαλεπὸν, ὃ ἄνδρες, θάνατον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πολὺν χαλεπώτερον πονηρίαν. Der verneinte Satz enthält jedesmal etwas, das dem gewöhnl. Bewußtsein allerdings schimpflich (schwer) erschien, und mit Bezug darauf steht dann im advers. Satze der Komp. Hier also: nicht die Armut zu gestehen ist schimpflich, und wenn es dennoch vielen so scheint, so ist es doch schimpflicher, ihr nicht durch Thätigkeit zu entfliehen. In der That galt auch Armut nach der gewöhnl. Anschauung in Athen als ein Vorwurf. Bernhardt Gr. Litt. 1, S. 13. Willkür. und sprachwidrig erklären die meisten: sondern vielmehr das ist schimpflich.

2. ἐνι = ἐνεστι. — τοῖς αὐτοῖς κτέ. bezeichnet die eigentl. Staatsmänner, ἑτέροις κτέ. besser wäre

πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γινῶναι· μόνοι γὰρ τὸν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν, καὶ αὐτοὶ ἦτοι κρῖνομέν γε ἢ ἐνθυμούμεθα ὀρθῶς τὰ πράγματα, οὐ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις βλάβην ἡγνούμενοι, ἀλλὰ μὴ προδιδαχθῆναι μᾶλλον λόγῳ πρότερον ἢ ἐπὶ ᾧ δεῖ ἔργῳ ἐλθεῖν. διαφερόντως 3 γὰρ δὴ καὶ τότε ἔχομεν ὥστε τολμᾶν τε οἱ αὐτοὶ μάλιστα καὶ περὶ ὧν ἐπιχειρήσομεν ἐκλογίζεσθαι· ὁ τοῖς ἄλλοις — ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. κρᾶτιστοι δ' ἂν τὴν ψυχὴν δικαίως κριθεῖεν οἱ τὰ τε δεινὰ καὶ ἡδέα σαφέστατα γιννώσκοντες καὶ διὰ ταῦτα μὴ ἀποτρεπόμενοι ἐκ τῶν κινδύνων. καὶ τὰ ἐς ἀρετὴν ἡναντιώμεθα τοῖς πολλοῖς· οὐ γὰρ πάσχοντες 4 εὖ, ἀλλὰ δρῶντες κτώμεθα τοὺς φίλους. βεβαιότερος δὲ ὁ θράσας τὴν χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε

τοῖς ἔτ. (Schütz), die große Masse der Bürger, die, den Gewerben (πρὸς ἔργα) zugewendet, doch die Staatsangelegenheiten hinreichend kennen zu lernen und zu beurteilen imstande sind. Damit dieser Gedanke nicht mit der bekannten Thatsache, dafs damals in Athen fast alle Staatsämter nach dem Lose verteilt wurden, in Widerspruch tritt, mufs man unter ἑτέροις auch diejenigen mitbegriffen denken, welche zwar, wenn sie das Los traf, ein Staatsamt bekleideten, aber darum doch nicht als eigentl. Staatsmänner, wie etwa die anerkannten Redner galten. Anders Cl., der τοῖς αὐτοῖς prädikativ zu einem bei ἐνι zu ergänzenden ἡμῖν versteht u. dann ἔτερα statt ἑτέροις vermutet, beides ohne einleuchtenden Grund. ἔτερα auch St. — αὐτοί, wir selbst, d. h. das Volk im ganzen und grossen, wie es sich in der Volksversammlung ansieht; denn auf diese geht das nächste. — ἦτοι — πράγματα. Das Geringere ist κρῖνομεν (beurteilen), weshalb dazu γέ tritt; ἐνθυμούμεθα, wir erdenken, entwerfen, von den Rednern gemeint. Wegen ἦτοι — γε ἢ vgl. 6, 34, 2. 38, 2. 40, 1 (P.). Auch hier erklärt Cl. abweichend: „entweder bringen wir d. Sachen

zur Entscheidung, oder suchen über sie richtige Einsicht zu gewinnen“; jedenfalls kann aber letzteres nicht in ἐνθυμούμεθα liegen. s. 60, 6. 8, 68. 1. — ἀλλὰ κτέ. Man verstehe: ἀλλὰ μᾶλλον βλάβην ἡγνούμενοι.

3. ὁ — φέρει. Eine grammatisch nicht regelrechte, aber sehr ausdrucksvolle Wendung, indem zwei Sätze: ὁ τοῖς ἄλλοις ἄλλως ἔχει· ἀμαθία μὲν (γὰρ) θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, in einen zusammengezogen werden und an die Stelle des allgemeinen Prädik. gleich die Erklärung tritt. Ebenso 7, 80, 3 οἷον φιλεῖ καὶ πᾶσι στρατοπέδοις — φόβοι καὶ δέματα ἐγγίγνεσθαι. 4, 125, 1. ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ἀσφαλῶς ἐκπλήγνεσθαι. Ahnl. Aristoph. Frösche 1368 f. Etwas verschieden 3, 12, 1 ὁ τοῖς ἄλλοις μάλιστα εὐνοιαί πλῆσιν βεβαιοί, ἡμῖν τοῦτο ὁ φόβος ἐχρὸν παρεῖχε. — Cobet korr. aus Hesych. ἦντ. die ältere att. Form ἐνηντιώμεθα.

4. ἀρετὴν, Menschenfreundlichkeit, Edelmut. — βεβαιότερος, näml. als Freund, fast = πιστοτερος. — Vor ᾧ denke man τοῦτον. Der ganze Gedanke ist: Der die Wohlthat erwies, hält fester an der Freundschaft (als der sie empfing), sodafs er die ihm zu verdankende (Wohlthat) durch

σφῆξιν· ὁ δ' ἀντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδὼς οὐκ ἐς χάριν, ἀλλ'
 5 ἐς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων. καὶ μόνοι οὐ τοῦ ξυμφέ-
 ροντος μᾶλλον λογισμῷ ἢ τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ ἀδεῶς τινα
 ὠφελοῦμεν.

41. „Ἐυνελών τε λέγω τὴν τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος
 παίδευσιν εἶναι καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν
 ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλείστ' ἂν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστα
 2 ἂν εὐτραπέλως τὸ σῶμα αὐταρκὲς παρέχεσθαι. καὶ ὥς οὐ
 λόγων ἐν τῷ παρόντι κόμπος τάδε μᾶλλον ἢ ἔργων ἐστὶν
 ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ δύναμις τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ τῶνδε τῶν
 3 τρόπων ἐκτησάμεθα, σημαίνει. μόνη γὰρ τῶν νῦν ἀκοῆς
 κρείσσων ἐς πείραν ἔρχεται, καὶ μόνη οὔτε τῷ πολέμῳ ἐπελθόντι
 ἀγανάκτησιν ἔχει ὑφ' οἷον κακοπαθεῖ, οὔτε τῷ ὑπηκόῳ κατὰ-
 4 μεμψιν ὥς οὐχ ὑπ' ἀξίῳ ἄρχεται. μετὰ μεγάλων δὲ σημείων
 καὶ οὐ δὴ τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι τοῖς τε
 νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα καὶ οὐδὲν προσδεόμενοι
 οὔτε Ὀμήρου ἐπαινέτου οὔτε ὅστις ἔπεισι μὲν τὸ ἀντίκα τέρπει,
 τῶν δ' ἔργων τὴν ὑπόνοιαν ἢ ἀλήθεια βλάψει, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν
 θάλασσαν καὶ γῆν ἐσβατὸν τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες
 γενέσθαι, πανταχοῦ δὲ μνημεῖα κακῶν τε κἀγαθῶν αἰτῖα

(fortgesetztes) Wohlwollen gegen
 den, dem er sie erwiesen, bewahrt,
 d. h. ihr Vergessen verhindert. —
 τῆς ἀρετῆς ἀποδ., die Wohl-
 thätigkeit zurückgeben, vergel-
 ten wird.

5. τῆς ἐλευθερίας τῷ πιστῷ, mit
 dem Vertrauen, die Zuver-
 sicht, welche der Freiheit
 giebt. Als freie Männer spenden
 wir furchtlos (ἀδεῶς) unsere Hülfe,
 unbekümmert, ob wir etwa dadurch
 bei andern anstolsen.

41. 1. τῆς Ἑ. παιδευσιν, Grie-
 chenlands Bildungsstätte.
 Über ähnliche Ehrentitel Athens,
 πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον,
 πρυτανεῖον τῆς σοφίας, ἐστὶ τῆς
 Ἑλλάδος, und deren Berechtigung
 Bernhardt Gr. Litt. 1. S. 311. —
 καθ' ἕκαστον, jeder einzelne. s.
 39, 2. — ἂν hinter δοκεῖν gehört zu
 παρέχεσθαι und wird bei den näch-
 sten Superl. noch zweimal wieder-
 aufgenommen. vgl. zu 1, 36, 3. 2,

48, 3. — εἶδη, Lebensformen,
 Seiten des Wirkens.

3. ἀκοῆς — ἔρχεται = ἐς πείραν
 ἐρχομένη ἀκοῆς κρείσσων φαίνε-
 ται. Athen allein machte eine Aus-
 nahme von der allgemeinen Regel:
 τὰ διὰ πλείστον πάντες ἴσμεν
 θαυμαζόμενα καὶ τὰ πείραν ἦνι-
 στα τῆς δόξης δόντα 6, 11, 4. —
 ἀκοῆς κρείσσων = ὑπὲρ ἀκοῆν
 ἀνθρώπου Schol. wie 50, 1; u. 64,
 1 ἐλπίδος κρείσσων = ὑπὲρ ἐλπίδα
 u. bei and. Schriftstellern ähnlich.
 Dag. vgl. 1, 69, 4. — ἔχει, eigentl.
 enthält, durch den Zusammen-
 hang fast = παρέχει. s. 61, 2.

4. τῶν δὲ κατέ., während, wo-
 hingegen —. Ein selbständiger
 Satz wird dem relativen ange-
 schlossen, ohne die übrige Konstr.
 zu stören. zu 1, 122, 3. — τῶν
 ἔργων τὴν ὑπ., die Vorstellung
 von den Thaten, welche
 der Dichter erweckt hat. — κακῶν,
 nämlich gegen besiegte Feinde. (vgl.

ἐνγκατοικίσαντες. περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως, 5
δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτήν, μαχόμενοι ἐτελεύτησαν,
καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκὸς ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς
κάμνειν.

42. „Λιὸ δὴ καὶ ἐμήκνυα τὰ περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν
τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς
τῶνδε μὴδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ' οἷς
νῦν λέγω φανεράν σημείοις καθιστάς. καὶ εἴρηται αὐτῆς τὰ 2
μέγιστα· ἃ γὰρ τὴν πόλιν ὕμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε
ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἂν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἰσόρροπος
ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν
ἀνδρὸς ἀρετὴν πρώτη τε μνηνύουσα καὶ τελευταία βεβαιούσα ἡ
νῦν τῶνδε καταστροφὴ. καὶ γὰρ τοῖς τᾶλλα χεῖροσι δίκαιον 3
τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθε-
σθαι· ἀγαθῷ γὰρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν
ἢ ἐκ τῶν ιδίων ἐβλαψαν. τῶνδε δὲ οὔτε πλούτῳ τις τὴν ἔτι 4
ἀπόλυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλπιδι, ὥς κἂν
ἔτι διαφυγὼν αὐτὴν πλουτήσκειν, ἀναβολὴν τοῦ θεινοῦ ἐποιή-
σατο· τὴν δὲ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν αὐτῶν
λαβόντες καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβου-

§ 3) Swoboda, Thuk. Quellenstud. Innsbr. 1881 liest wieder das kraftlose καλῶν.

42. 1. In dem Lobe der Stadt ist auch das der im Kampfe für sie Gefallenen schon größtenteils enthalten. Ein geschickter Übergang. Zu εὐλογίαν denke τούτων aus ἐφ' οἷς.

2. πολλοῖς — ὥσπερ τῶνδε. Der Dat. ist grammatisch auf φανείη, der Genet. auf ὁ λόγος bezogen: Nicht bei vielen der Hellenen möchte, wie an diesen, der Ruf den Thaten entsprechend (sie nicht hinter sich zurücklassend) erscheinen. — πρώτη τε μνηνύουσα bei denen, die in ihrem frühern Leben weniger tüchtig waren; καὶ τελευταία βεβαιούσα bei denen, die schon vorher lobenswürdig lebten. Also τὲ — καὶ übers. teils — teils. Eine andere, doch sehr künstliche Erklärung giebt Krahnert a. a. O. S. 12 ff.

3. προτίθεσθαι, zu gute kom-

men zu lassen, eigentl. vorzuhalten, gleichsam als Deckmantel ihrer frühern Fehler. s. 3, 64, 4 ἐπὶ τῷ ἐκείνων κακῷ ἀνδραγαθίαν προύθεσθε. Ähnlich jetzt Cl. (2. u. 3. A.) nach Stahl, jedoch προτίθεσθαι als Passiv nehmend: „für die — muß — vorangestellt, d. h. als Hauptgewicht in die Wagschale gelegt werden.“

4. πλούτῳ, was die besten Codd. für πλούτον haben, verb. mit ἐμαλακίσθη. — πενίας ἐλπιδι, wegen der Hoffnung hinsichtl. der Armut, durch das Folg. erklärt. πενίας ist durch Anticipation zu ἐλπιδι konstruiert, anstatt erst für αὐτὴν einzutreten. s. 1, 138, 2 τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλπίδα ἦν ὑπετίθει αὐτῷ δουλώσειν. 1, 61, 1 ἡ ἀγγελία τῶν πόλεων ὅτι ἀφροσύνην. Dem vorigen Satzgliede ganz entsprechend würde dies gelautet haben: οὔτε πενία ἔτι διαφεύξεσθαι αὐτὴν ἐλπίσας κτέ. — λαβόντες, wie unser nehmen statt ansehen, wofür-

λήθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δὲ ἐφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δὲ περὶ τοῦ ἤδη ὀρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι· καὶ ἐαντῶν τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν μᾶλλον ἡγήσάμενοι ἢ τὸ ἐνδόντες σφῆζεσθαι, τὸ μὲν αἰσχρὸν τοῦ λόγου ἐφυγον, τὸ δ' ἔργον τῷ σώματι ὑπέμειναν, καὶ δι' ἐλαχίστου καιροῦ τύχης ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους ἀπηλλάγησαν.

43. „Καὶ οἷδε μὲν προσηκόντως τῇ πόλει τοιοῖδε ἐγέρνουντο· τοὺς δὲ λοιποὺς χρὴ ἀσφαλεστέραν μὲν εὖχεσθαι, ἀτολμοτέραν δὲ μηδὲν ἀξιοῦν τὴν ἐς τοὺς πολεμίους διάνοιαν ἔχειν, σκοποῦντας μὴ λόγῳ μόνῳ τὴν ὠφελίαν, ἣν ἂν τις πρὸς οὐδὲν χεῖρον αὐτοὺς ὑμᾶς εἰδότας μηχανῶναι, λέγων ὅσα ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἀγαθὰ ἔνεστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῆς πόλεως δύναμιν καθ' ἡμέραν ἔργῳ θεωμένους καὶ ἐραστὰς γιγνομένους αὐτῆς; καὶ ὅταν ὑμῖν μεγάλη δόξη εἶναι, ἐνθυμουμένους ὅτι τολμῶντες καὶ γινώσκοντες τὰ δέοντα καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αἰσχυρόμενοι ἄνδρες αὐτὰ ἐκτίσαντο, καὶ ὁπότε καὶ πείρα του σφαλεῖεν, οὐκ οὖν καὶ τὴν πόλιν γε τῆς σφετέρως ἀρετῆς ἀξιοῦντες στερίσκειν, κάλλιστον δὲ ἔρανον αὐτῇ προϊέ-

halten. — μετ' αὐτοῦ „τοῦ κινδύνου (Schol.). Der Gedanke: sie wollten nur mit Bestehung der Gefahr — jene Güter eringen, die sie zwar wünschten, aber nur unter der Bedingung, daß sie sich als tapfer gezeigt hätten.“ K. Cl. u. St. schreiben nach Poppo früherem, später von ihm selbst aufgegebenem Vorschlage ἀφίεσθαι, aufgeben. ἐφίεσθαι auch Dion. Hal. — τὸ ἀφανὲς τοῦ κατ., die Ungewißheit, ob sie siegen würden. — ἔργῳ ἐν der That. — περὶ τοῦ ἤδη ὀρ., wegen des bereits sichtbar Vorliegenden, d. i. des Kampfes. — σφίσιν αὐτοῖς verb. mit πεποιθέναι, auf sich selbst, ihre eigene Kraft, vertrauen. — ἐαντῶν, Konj. von Sauppe (und früher schon Dryander mit Beibehaltung von ἐν αὐτῷ), habe ich jetzt mit St. aufgenommen statt des hdschriftl. ἐν αὐτῷ, womit sich μᾶλλον ἡγήσάμενοι nicht vereinbaren läßt. — δι' ἐλαχ. καιροῦ τύχης, in dem kürzesten Entscheidungsmo-

mente. Horaz: horae momento aut cita mors venit aut victoria laeta. — ἅμα κτῆ., sie schieden ab vielmehr auf dem Höhepunkte der Hoffnung (s. § 6 μετὰ κοινῆς ἐλπίδος) als der Furcht.

43. 1. ἀσφαλεστέραν, gefahrloser, weniger unglückl. bei der Bethätigung; sc. τὴν διάνοιαν ἔχειν. Die Periode hat durch die Antithese einen kunstvoll stattlichen Gang, der durch die Änderung ἀσφαλεστερα gebrochen würde. — ἔργῳ θεωμένους Gegens. zu σκοποῦντας μὴ λόγῳ μόνῳ. „In der That anschauen“ heißt „sie in den That-sachen anschauen, in denen sie sich äußert“. Schon καθ' ἡμέραν θεωμένους spielt an auf den gleich folg. Vergleich mit zwei Liebenden. — τολμῶντες — αἰσχυρόμενοι, kühne — von Ehrgefühl be-seelte. Beide Verba absol. gebraucht. zu 1, 54, 2. — αὐτὰ dient zum Ersatz von τὴν τῆς πόλεως δύναμιν. — ἔρανον Liebesopfer,

μενοι. κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες ἰδίᾳ τὴν ἀγῆρων ἔπαινον 2
ἐλάβανον καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον, οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται
μᾶλλον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι ἀεὶ καὶ
λόγου καὶ ἔργου καιρῷ ἀείμνηστος καταλείπεται. ἀνδρῶν γὰρ 3
ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ
σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος
μνήμη παρ' ἐκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδicia-
ται. οὓς νῦν ὑμεῖς ζηλώσαντες καὶ τὸ εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον, 4
τὸ δὲ ἐλείθερον τὸ εὐψυχον κρῖναντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς
πολεμικοὺς κινδύνους. οὐ γὰρ οἱ κακοπραγοῦντες δικαιότερον 5
ἀφειδοῖεν ἂν τοῦ βίου, οἷς ἐλπίς οὐκ ἔστ' ἀγαθοῦ, ἀλλ' οἷς ἡ
ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν ἔτι κινδυνεύεται καὶ ἐν οἷς μάλιστα
μεγάλα τὰ διαφέροντα, ἣν τι πταισῶσιν. ἀλγεινότερα γὰρ 6
ἀνδρὶ γε φρόνημα ἔχοντι ἢ [ἐν τῷ] μετὰ τοῦ μαλακισθῆναι
κάκωσις ἢ ὁ μετὰ θώμης καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἅμα γιγνόμενος
ἀναίσθητος θάνατος.

44. „Διόπερ καὶ τοὺς τῶνδε νῦν τοκέας, ὅσοι πάρεστε,
οὐκ ὀλοφύρομαι μᾶλλον ἢ παραμυθῆσομαι. ἐν πολυτρόποις
γὰρ ξυμφοραῖς ἐπίστανται τραφέντες, τὸ δ' εὐτυχές, οἱ ἂν τῆς

ihr Leben. Eigentl. ist ἔρανος ein
Beitrag, den die Mitglieder eines
zu gegenseitiger Unterstützung od.
auch zu gewinnbringenden Unter-
nehmungen gebildeten Vereins
zahlten. Letztere Beziehung wird
auch im Folg. festgehalten, „so
daß der ἀγῆρος ἔπαινος als der
den einzelnen Teilnehmern (ἰδίᾳ) zu-
fallende Gewinn erscheint, als λῆμμα,
weshalb ἐλάβανον gewählt ist“. Cl.

2. οὐ μᾶλλον ἀλλὰ s. zu 1, 83, 1.
— ἐν ᾧ, „an dem Orte, wo,
als Neutr.“ K. — παρὰ — καιρῷ.
παρὰ mit dem Dat. nicht persön-
licher Nomina scheint nur Dichter-
gebrauch zu sein: παρὰ δαυτὶ, παρ'
οἴνῳ. Doch darf es darum, zumal
in einer Rede des Thuk. nicht
ohne weiteres unstatthaft genannt
werden. vgl. zu 89, 9. Cl. meint,
der καιρός werde personifiziert:
„Ihr Nachruhm ist den festlichen
Veranlassungen anvertraut“. Ganz
von den übrigen abweichend er-
klärt Krüg.: παρὰ τῷ ἐντ. ἂ., bei
dem jedesmal darauf Kom-

menden; nur καιρῷ, für eine
Gelegenheit, sei von καταλεί-
πεται abhängig. Dabei wäre aber
παρὰ — ἀεὶ sehr müßig, und das
Ganze in der That dunkel genug
ausgedrückt.

3. σημαίνει. zu K. 8, 3. — τῆς —
ἔργον, mehr ihrer Gesinnung
als ihrer That. Auch wenn der
Erfolg ihrer Anstrengung gering
war (wie gerade bei den jetzt Ge-
feierten), lebt doch das Andenken
ihres Mutes fort. Cl. schwerlich
annehmbar: „die im Geiste (γνώμη),
nicht in äusseren Zeichen (ἔργον)
ihren Sitz hat“. — ἄγραφος, vgl. 37, 3.

4. τὸ εὐδαιμον und τὸ δὲ ἐλεύ-
θερον sind die Prädikate.

5. κινδυνεύεται. zu 35, 1.

6. [ἐν τῷ], das mehrere Codd.
nach μετὰ τοῦ stellen, scheint
Glossem von diesem zu sein. —
κάκωσις, Erniedrigung.

44. 1. τὸ δ' εὐτυχές, sc. ἐστίν.
Härter und unnötig ist es, ὅν, von
ἐπίστανται abhäng., zu ergänzen.
— οἱ ἂν nach τὸ δ' εὐτυχές, wie

εὐπρεπεστάτης λάχωσιν, ὥσπερ οἶδε μὲν νῦν, τελευτῆς, ὑμεῖς δὲ λύπης, καὶ οἷς ἐνευδαιμονῆσαι τε ὁ βίος ὁμοίως καὶ ἐντε-
 2 λευτῆσαι ξυνεμετρήθη. χαλεπὸν μὲν οὖν οἶδα πείθειν ὄν, ὦν καὶ πολλάκις ἔξετε ὑπομνήματα ἐν ἄλλων εὐτυχίαις, αἷς ποτε καὶ αὐτοὶ ἡγάλλεσθε· καὶ λύπη οὐχ ὦν ἂν τις μὴ πειρασά-
 3 μενος ἀγαθῶν στερίσκηται, ἀλλ' οὗ ἂν ἐθᾶς γενόμενος ἀφαιρεθῇ. καρτερεῖν δὲ χρὴ καὶ ἄλλων παίδων ἐλπίδι οἷς ἔτι ἡλικία τέκνω-
 σιν ποιεῖσθαι· ἰδίᾳ τε γὰρ τῶν οὐκ ὄντων λήθη οἱ ἐπιγιννό-
 μενοὶ τισιν ἔσονται, καὶ τῇ πόλει διχόθεν, ἕκ τε τοῦ μὴ ἐρη-
 μοῦσθαι καὶ ἀσφαλείᾳ, ξυνοίσει· οὐ γὰρ οἷόν τε ἴσον τι ἢ

6, 14 τὸ καλῶς ἄρξαι τοῦτ' εἶναι, ὅς ἂν τὴν πατρίδα ὠφελήσῃ ὥς πλείστα. 7, 68, 1. 2, 62, 4. 6, 16, 3, und so auch zu fassen 3, 45, 7. 4, 18, 4. — In kunstvoller Wortstellung ist diesem Satze ähnlich 5, 105, 1 τῆς ἀνθρωπείας τῶν μὲν ἐς τὸ θεῖον νομίσεως, τῶν δ' ἐς σφᾶς αὐτοὺς βουλῆσεως. 6, 69, 3. auch 2, 43, 1. etwas verschieden wegen der geänderten Präpos. 6, 76, 3. vgl. auch zu 2, 61, 4. — οἷς — ξυνεμετρήθη. Auffälliger Übergang aus dem Konj. in den Ind., vgl. 4, 92, 1. Der Sinn dieses Satzes ist wahrsch. dieser: denen ein ebenso glückl. Tod zu Teil wurde, als ihr Leben glückl. gewesen war. Dieser Sinn aber ist in eine schwer verständl. Form gehüllt: denn den Worten nach ist nichts anderes gesagt als: denen das Leben in Übereinstimmung gesetzt ward, darin auf gleiche Weise glücklich zu sein und zu enden (in diesem glückl. Leben). Das auffallende ἐντελευτῆσαι mag gebildet sein, um den zu frühen Tod, den Tod mitten im Laufe des Lebens zu bezeichnen. Der Schol. sagt bloß: τὸντέστιν ἐν εὐδαιμονίᾳ καὶ ζῆσαι καὶ τελευτῆσαι. Poppo möchte für ἐντελευτῆσαι entw. εὐτελευτῆσαι (was ein Cod. hat) oder εὐ τελευτῆσαι lesen, welches letztere St. aufgenommen hat. Krüg. vermutet etwa ἐναρσιστεῦσαι; Cl. ὥς für οἷς und für ἐντελ. etwa ἐναλγῆσαι, ἐλλυπηθῆναι — alles wenig wahrschein-

lich. Bei Cl. krit. Anm. siehe noch andere Heilungsversuche. Geistvoll, aber doch wohl zu gesucht ist die Erklärung Krahners, der annimmt, daß ἐνευδαιμονῆσαι seine Ergänzung in ἐντελευτῆσαι, wiederum ἐντελευτῆσαι in ἐνευδαιμονῆσαι habe, und demnach übersetzt: „und denen das Leben zu solchem Einklange abgemessen ward, daß sie in der Glückseligkeit ihr Ende und noch im Ende eine Glückseligkeit fanden“. Jerusalem in Ztschr. f. östr. Gymn. 32. Jahrg. 5. H. S. 334 vermutet, Thuk. denke hier an Kleobis und Biton.

2. ὦν, als wenn περὶ αὐτῶν vorgegangen wäre. s. 45, 2. 1, 140, 5. 4. 126, 2. 6, 68, 1. Man pflegt in solchen Fällen das Relat. durch ὅτι und das Demonstr. zu erklären, also hier: ὅτι αὐτῶν. — πειρασάμενος habe ich jetzt dem allerdings hdschriftl. besser bezeugten πειρασόμενος als das natürlichere vorgezogen. — ἀφαιρεθῇ nur geringere Hdschr., d. übrigen ἀφαιρεθείη u. so Cl., aber „beraubt werden möchte, könnte“ ist sinnwidrig.

3. τέκνωσιν sehr seltenes Subst., außer bei Späteren. — ἰδίᾳ τε γὰρ. Die Hs. ἰδίᾳ γὰρ τε, das dem sonstigen Sprachgebrauche widerstrebt. — ἀσφαλείᾳ, wegen der (dadurch bewirkten) Sicherheit. — ξυνοίσει. Subj. ist τὸ τέκνωσιν ποιεῖσθαι. — οὐ γὰρ οἷόν τε κτέ. s. 1, 91, 7.

δίκαιον βουλεύεσθαι οὐκ ἂν μὴ καὶ παῖδας ἐκ τοῦ ὁμοίου παρα-
βαλλόμενοι κινδυνεύωσιν. ὅσοι δ' αὖ παρηβήκατε, τὸν τε πλείονα ⁴
κέρδος οὐκ ἠτύχεῖτε βίον ἡγεῖσθε καὶ τόνδε βραχὺν ἔσεσθαι,
καὶ τῇ τῶνδε εὐκλείᾳ κοινφύζεσθε. τὸ γὰρ φιλότιμον ἀγῆρων
μόνον, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἀχρείᾳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν, ὥσπερ
τινὲς φασι, μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι.

45. „Παῖσι δ' αὖ ὅσοι τῶνδε πάρεστε ἢ ἀδελφοῖς ὁρῶ
μέγαν τὸν ἀγῶνα· τὸν γὰρ οὐκ ὄντα ἅπας εἴωθεν ἐπαινεῖν, καὶ
μόλις ἂν καθ' ὑπερβολὴν ἀρετῆς οὐχ ὁμοῖοι, ἀλλ' ὀλίγῳ χείρους
κριθεῖτε. φθόνος γὰρ τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ
ἐμποδὼν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται. εἰ δέ με δεῖ καὶ ²
γυναικεῖας τι ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν χηρείᾳ ἔσονται, μνησθῆναι,
βραχεῖα παραινέσει ἅπαν σημανῶ. τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης
φύσεως μὴ χείροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἢ δόξα καὶ ἥς ἂν ἐπ'
ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ ψόγου ἐν τοῖς ἄρσεσι κλέος ᾗ.

46. „Εἴρηται καὶ ἐμοὶ λόγῳ κατὰ τὸν νόμον ὅσα εἶχον
πρόσφορα, καὶ ἔργῳ οἱ θαπτόμενοι τὰ μὲν ἤδη κεκόσμηται,
τὰ δὲ αὐτῶν τοὺς παῖδας τὸ ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ ἢ πόλις μέχρι
ἥβης θρέψει, ὡφέλιμον στέφανον τοῖσδε τε καὶ τοῖς λειπομένοις

4. παραβ. 1, 133. — τὸν τε
πλείονα κτέ. Konstr. ἡγεῖσθε
(haltet) τὸν τε πλείονα βίον ὃν
ἠτύχεῖτε κέρδος (für einen Ge-
winn), καὶ (ἡγεῖσθε) τόνδε (das
noch übrige) βραχὺν ἔσεσθαι. —
τὸ κερδαίν. 3, 84, 2. — ὥσπερ
τινὲς φασιν, wer, ist unsicher;
Bloomf. denkt an Simonides bei
Plut. Mor. p. 781.

45. 1. τὸν ἀγῶνα, Wettkampf,
wie das Folg. zeigt. — καθ' ὑπερ-
βολήν, bei einem Übermalse.
— οὐχ — χείρους, zwar noch
nicht für gleich, aber doch
nicht für viel schlechter. —
φθόνος γὰρ κτέ., denn Neid (so-
wohl Beneiden als Beneidetwerden)
herrscht unter den Lebenden
gegenüber (im Verhältnis zu)
den mit ihnen Wetteifernden.
Nach Kr. Andere Erklärungen
sind: Neid trifft die Lebenden
wegen des Wetteifers; Neid
trifft die Lebenden von sei-

ten der (im Verhältnis zu
den) Wetteifernden. Steup u.
mit ihm Cl. erklären den Satz
τὸν γὰρ — ἐπαινεῖν u. τοῖς ζῶσι
für Glossesem, wie uns scheint, mit
Unrecht.

2. ὅσαι bezogen auf das in γυ-
ναικεῖας liegende τῶν γυναικῶν.
— τῆς — ὑπαρχούσης φύσεως ver-
steht Krahner wohl mit Recht als
die von Natur den Frauen zu Ge-
bote stehende Kraft im Dulden.
Gewöhnlich erklärt man es von der
schwachen Natur der Frauen.
— καὶ ἥς ἂν, d. h. καὶ μεγάλη ἢ
δόξα ταύτης, ἥς ἂν. — ἐπ' ἐλäch-
στον, am wenigsten. — κλέος,
Ruf, Gerede, voc. medium. —
wie δόξα 11, 9.

46. 1. Εἴρηται ist vorangestellt
als sollte es den beiden folg. Satz-
gliedern gemeinschaftl. sein. zu 1,
16. — τὸ ἀπὸ τοῦδε, von jetzt
an, wie ἐν τῷ πρὸ τοῦ u. a. —
μέχρι ἥβης, bis zum 18. Jahre. —

τῶν τοιῶνδε ἀγόνων προτιθεῖσα· ἄθλα γὰρ οἷς κεῖται ἀρετῆς
 2 μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσι. νῦν δὲ ἀποφυράμενοι ὃν προσήκει ἕκαστος ἀποχωρεῖτε.“

47. Τοιόσδε μὲν ὁ τάφος ἐγένετο ἐν τῷ χειμῶνι τούτῳ
 καὶ διελθόντος αὐτοῦ πρώτον ἔτος τοῦ πολέμου τοῦδε ἐτελεύτα.
 2 τοῦ δὲ θέρους εὐθύς ἀρχομένου Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι
 τὰ δύο μέρη ὥσπερ καὶ τὸ πρῶτον ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀττικὴν·
 ἤγειτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεὺς·
 3 καὶ καθεζόμενοι ἐδήουν τὴν γῆν. καὶ ὄντων αὐτῶν οὐ πολλὰς
 πω ἡμέρας ἐν τῇ Ἀττικῇ ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς
 Ἀθηναίοις, λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον πολλαχόσε ἐγκατασκήψαι
 καὶ περὶ Ἀῆμνον καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις, οὐ μέντοι τοσοῦτος γε
 λοιμὸς οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ ἐμνημονεύετο
 4 γενέσθαι. οὔτε γὰρ ἰατροὶ ἤρχοντο τὸ πρῶτον θεραπεύοντες
 ἀγνοοῖα, ἀλλ' αὐτοὶ μάλιστα ἐδηρῆσκον ὅσῳ καὶ μάλιστα προσῆσαν,
 οὔτε ἄλλη ἀνθρωπεῖα τέχνη οὐδεμία· ὅσα τε πρὸς ἰεροῖς ἰκέτευ-
 σαν ἢ μαντείοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀνωφελῆ
 ἦν, τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέστησαν ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικώμενοι.

48. Ἦρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας
 τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ καὶ ἐς Αἴγυπτον καὶ Λιβύην
 2 κατέβη καὶ ἐς τὴν βασιλέως γῆν τὴν πολλήν. ἐς δὲ τὴν Ἀθη-
 ναίων πόλιν ἐξαπινάως ἐνέπεσε, καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Πειραιεῖ
 ἦψατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ ἐλέχθη ὑπ' αὐτῶν ὡς οἱ Πελο-
 ποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκοιεν ἐς τὰ φρέατα· κοῖναι γὰρ

τῶν — ἀγόνων verb. mit στέφανον. — ἄθλα γὰρ κτέ. erklärt ἀφελίμον. — τοῖς δέ. Über δέ im Nachsatze zu 1, 11, 1.

47. 1. τοῦ πολέμου τοῦδε. Sonst steht in dieser Schlusformel der einzelnen Kriegsjahre der Dativ. zu 4, 116, 3.

2. τὰ δύο μέρη Appos. zu Πελ. καὶ οἱ ξ. zu 10, 2.

3. Es beginnt hier die klassische, von vielen Spätern nachgeahmte Schilderung der Pest. — λεγόμενον. Entweder steht das Neutr., als wenn τὸ νόσημα statt ἡ νόσος vorangeg. wäre (wie Hom. Od. M. 74 νεφέλη —, τό μὲν, sc. νέφος, und manches Ahnl.), oder es ist ganz allgemein zu denken: ein Ereignis, ein

Unglück, welches. zu 76, 1. 1, 122, 3. Andere erklären: indem gesagt wurde; aber ob λεγόμενον mit ἐξόν, εἰρημένον etc. in eine Reihe gestellt werden darf, ist sehr zweifelhaft, und dann wäre auch nicht ohne Härte noch αὐτήν zu ἐγκατασκήψαι zu ergänzen. — οὐ μέντοι κτέ. Übergang aus dem Partiz. in das Verb. fin. zu 29, 3. — οὕτως, in dem Grade.

4. τὸ — ἀγνοοῖα, indem sie sie anfangs mit Unkenntnis behandelten. Wer mit dem Schol. erklärt: aus Unkenntnis, muß annehmen, daß die Ärzte, nachdem sie die Natur der Krankheit erkannt, überhaupt aufgehört hätten sie zu behandeln, was weder

οὐπω ἴσαν αὐτόθι. ὕστερον δὲ καὶ ἐς τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκετο καὶ ἔδνησκον πολλῷ μᾶλλον ἤδη. λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ 3 ὡς ἕκαστος γιγνώσκει καὶ ἰατρὸς καὶ ἰδιώτης ἀφ' ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας ἄστινας νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἱκανὰς εἶναι δύναμιν ἐς τὴν μεταστῆσαι σχεῖν· ἐγὼ δὲ οἶόν τε ἐρίγνετο λέξω καὶ ἀφ' ὧν ἂν τις σκοπῶν, εἴ ποτε καὶ αὐθις ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἂν ἔχοι τι προειδὼς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα δηλώσω αὐτὸς τε νοσήσας καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας.

49. Τὸ μὲν γὰρ ἔτος, ὡς ὁμολογεῖτο ἐκ πάντων, μάλιστα δὴ ἐκεῖνο ἄνοσον ἐς τὰς ἄλλας ἀσθενείας ἐτύγχανεν ὄν· εἰ δέ τις καὶ προέκαμνέ τι, ἐς τοῦτο πάντα ἀπεκρίθη. τοὺς δ' ἄλλους 2 ἀπ' οὐδεμιᾶς προφάσεως, ἀλλ' ἐξαίφνης ὑγιεῖς ὄντας· πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθρήματα καὶ φλόγωσις ἐλάμβανε, καὶ τὰ ἐντός, ἣ τε φάρυγξ καὶ ἡ γλῶσσα, εὐθὺς αἱματώδη ἦν καὶ πνεῦμα ἄτοπον καὶ δυσῶδες ἠφίει· ἔπειτα ἐξ αὐτῶν πταρμὸς καὶ βράγχος ἐπερίγνετο, καὶ ἐν 3 οὐ πολλῷ χρόνῳ κατέβαινεν ἐς τὰ στήθη ὁ πόνος μετὰ βηχὸς ἰσχυροῦ· καὶ ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν στηρίζειεν, ἀνέστρεφε τε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσεις χολῆς πᾶσαι ὅσαι ὑπὸ ἰατρῶν ὀνομασμέναι εἰσὶν ἐπῆσαν, καὶ αὗται μετὰ ταλαιπωρίας μεγάλης. λόγξ 4 τε τοῖς πλείοσιν ἐνέπεσε κενή, σπασμὸν ἐνδιδοῦσα ἰσχυρόν, τοῖς

an sich glaublich, noch mit 51, 2 vereinbar ist.

48. 2. οὐπω. Wahrsch. erst 414 wurden durch Meton Quellbrunnen im Peiraieus angelegt. Üb. κρῆναι zu 15, 5. — φρέατα sind also —?

3. τοσαύτης μεταβολῆς, zu αἰτίας gehörig, ist in den Relativsatz gezogen. „Comparato autem loco 6, 20, 2 οὕτε δεομένης (πόλεις) μεταβολῆς, ἣ ἂν τις ἐς ῥᾶα μεταστάσιν χωροίη, ubi μεταβολή et μεταστάσις pariter ita distinguuntur, ut illa sit mutatio universa, haec rerum conversio, conversus status, hic quoque verbum e verbo sic exprimimus: et (dicat) eas causas tantae mutationis, quas putat esse idoneas, ut vim ad rerum conversionem efficiendam habuerint. Sunt haec paulo verbosius dicta, sed frustra tentata. De quali autem agatur μεταστάσει, ex 49, 1 liquet“. P. Einige halten δύναμιν — σχεῖν

für unecht. — ἂν — ἄν. Beides gehört zu ἔχοι. An Adverbia schließt sich die Partikel vorzugsweise an. s. 41, 1 u. a.

49. 1. ὁμολογεῖτο ἐκ πάντων gehört zusammen, wie zuerst Madvig sah. Früher setzte man allgemein das Komma nach ὁμολογεῖτο, so dafs man in ἐκ πάντων μάλιστα einen ganz ungewöhnl. Ausdruck hatte statt πάντων μάλιστα.

2. προφάσεως. zu 1, 23, 6.

3. καρδίαν, Magen. — ἀποκαθάρσεις, Entleerungen durch Erbrechen.

4. λόγξ — κενή, ein leeres Würgen, erfolglose Anstrengungen zum Erbrechen. — ἐνέπεσε die besten Codd. für ἐνέπιπτε. Der Ao. bezeichnet die blofse Thatsache, gleichviel ob sie sich öfter wiederholt oder nicht: § 1 ἀπεκρίθη (dafür 51, 1 ἐτελευτα). § 5.

- 5 μὲν μετὰ ταῦτα λωφήσαντα, τοῖς δὲ καὶ πολλῷ ὕστερον. καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀπομένῳ σῶμα οὐτ' ἄραν θερμοὺν ἦν οὔτε χλωρόν, ἀλλ' ὑπέρουθρον, πελιτυόν, φλυκταίναις μικραῖς καὶ ἔλκεσιν ἐξηνθηκός· τὰ δὲ ἐντὸς οὕτως ἐκάετο ὥστε μῆτε τῶν πάντων λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς μηδ' ἄλλο τι ἢ γυμνοὶ ἀνέχεσθαι, ἥδιστα τε ἂν ἐς ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτοὺς ῥίπτειν. καὶ πολλοὶ τοῦτο τῶν ἡμελημένων ἀνθρώπων καὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα, τῇ δίψῃ ἀπαύστῳ ξυνεχόμενοι· καὶ ἐν τῷ
- 6 ὁμοίῳ καθεισθήκει τό τε πλεόν καὶ ἔλασσον ποτόν. καὶ ἡ ἀπορία τοῦ μὴ ἡσυχάζειν καὶ ἡ ἀργυπνία ἐπέκειτο διὰ παντός. καὶ τὸ σῶμα, ὅσον περ χρόνον καὶ ἡ νόσος ἀκμάζει, οὐκ ἐμαραίνετο, ἀλλ' ἀντείχετο παρὰ δόξαν τῇ τάλαιπωρία, ὥστε ἡ διεφθείροντο οἱ πλείστοι ἐνάτατοι καὶ ἐβδομαῖοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς καύματος, ἔτι ἔχοντές τι δυνάμεως, ἢ εἰ διαφύγοιεν, ἐπικατιόντος τοῦ νοσήματος ἐς τὴν κοιλίαν καὶ ἐλκώσεώς τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐργιγνομένης καὶ διαρροίας ἅμα ἀκράτου ἐπιπιπτούσης, οἱ πολλοὶ
- 7 ὕστερον δι' αὐτὴν ἀσθενείᾳ ἀπεφθείροντο. διεξήκει γὰρ διὰ παντός τοῦ σώματος ἄνωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ἰδρυθὲν κακόν, καὶ εἴ τις ἐκ τῶν μεγίστων περιγένοιτο, τῶν γε

ἔδρασαν. § 8. ἡγνόησαν. — λωφήσαντα = ὅς ἐλώφησε. Die Verbindung mit μετὰ ταῦτα: nach diesem, wenn es nachgelassen hatte, gäbe, scheint mir, ein ungriechisches Kolorit.

5. τὸ — σῶμα. Konstr. τὸ μὲν ἔξωθεν σῶμα ἀπομένῳ (sc. αὐτοῦ). ἔξωθεν steht per attractionem für ἔξω wegen ἀπομένῳ. Die Einschließung des Partiz. auch 96, 1 τοὺς ὑπερβάντι Αἴμον Γέτας, wiewohl es dort ohne Beziehung zur übrigen Konstr. steht. Cl. verdächtigt σῶμα als Glossem. — μηδ' ἄλλο, ob zwar nur in wenigen Codd., erscheint passender als μῆτε ἄλλο. Es entsprechen sich μῆτε und τέ. — γυμνοὶ ἀνέχεσθαι, nackt aushalten, von Cl. genügend gerechtfertigt statt des von den meisten Hs. gebotenen γυμνόν, was die harte Ergänzung von τὸ σῶμα verlangte. Der Nomin. γυμνοὶ ist κατὰ σύνθεσιν gesetzt; der ganze Satz von ὥστε bis ῥίπτειν setzt eigentlich ein

vorausgegangenenes οἱ νοσοῦντες ἐκάοντο voraus. — τοῦτο — ἔδρασαν (von δράω) i. e. σφᾶς αὐτοὺς ἐρηψαν. Üb. d. Stellung von τοῦτο zu 1, 68, 1. — ἀπαύστῳ ohne Art. zu 1, 49, 5.

6. ἡ — ἡσυχάζειν, die Unmöglichkeit zu ruhen. s. Plat. Apol. p. 38 D. ἀπορία — τοῦ μὴ ἐθέλειν: aus Mangel der Geneigtheit (wo Stallb. willkürlich μὴ tilgt). s. zu 1, 76, 2. Hippokr. π. Iερ. v. in. κατὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ μὴ γινώσκειν. Thuk. 3, 75, 4 τῇ τοῦ μὴ ἐμπλεῖν ἀπιστίᾳ, bei der mißstrauischen Weigerung, mitzufahren. — τι δυνάμεως s. 1, 5, 1. 3, 44, 2. 4, 28, 5. 7, 69, 2.

7. Ist αὐτοῦ mit τῶν γε ἀκρωτ. zu verbinden (seiner Extremitäten) oder auf τοῦ κακοῦ zu beziehen? Für letzteres spricht die Stellung, und zwei Genet. dieser Art (einer des Subj., der andere des Obj.) sind nicht gerade selten. s. 89, 10 Πελοποννησίων τὴν ἐλ-

ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐτοῦ ἐπεσήμαινε· κατέσκηπτε γὰρ ἐς 8 αἰδοῖα καὶ ἐς ἄκρας χεῖρας καὶ πόδας, καὶ πολλοὶ στερισκόμενοι τούτων διέφευγον, εἰσὶ δ' οἱ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. τοὺς δὲ καὶ λήθη ἐλάμβανε παραντίκα ἀναστάντας τῶν πάντων ὁμοίως καὶ ἡγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους.

50. Γενόμενον γὰρ κρείσσον λόγου τὸ εἶδος τῆς νόσου τὰ τε ἄλλα χαλεπωτέως ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν προσέπιπτεν ἐκάστω καὶ ἐν τῷδε ἐδήλωσε μάλιστα ἄλλο τι ὃν ἢ τῶν ξυντρόφων τι· τὰ γὰρ ὄρνεα καὶ τετράποδα ὅσα ἀνθρώπων ἄπτεται πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων ἢ οὐ προσήει ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. τεκμήριον δέ τῶν μὲν τοιούτων ὀρνίθων ἐπί- 2 λειψις σαφῆς ἐγένετο, καὶ οὐχ ἑωρῶντο οὔτε ἄλλως οὔτε περὶ τοιοῦτον οὐδέν· οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἰσθησιν παρείχον τοῦ ἀποβαίνοντος διὰ τὸ ξυνδιαιτᾶσθαι.

51. Τὸ μὲν οὖν νόσημα, πολλὰ καὶ ἄλλα παραλιπόντι ἀτοπίας, ὡς ἐκάστω ἐτύγχανε τι διαφερόντως ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον γιγνόμενον, τοιοῦτον ἦν ἐπὶ πᾶν τὴν ιδέαν. καὶ ἄλλο παρ- 3 ελύπει κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οὐδὲν τῶν εἰωθότων· ὃ δὲ καὶ γένοιτο, ἐς τοῦτο ἐτελεύτα. ἔθνησκον δὲ οἱ μὲν ἀμελεία, οἱ δὲ 2 καὶ πάννυ θεραπευόμενοι. ἐν τε οὐδὲ ἐν κατέστη ἱαμα, ὡς εἰπεῖν, ὃ τι χρῆν προσφέρειντας ὠφελεῖν· τὸ γὰρ τῷ ξυννευγκόν ἄλλον τοῦτο ἐβλαπτε· σῶμά τε αὐταρκες ὃν οὐδὲν διεφάνη 3 πρὸς αὐτὸ ἰσχύος πέρι ἢ ἀσθενείας, ἀλλὰ πάντα ξυνήρει καὶ τὰ πάσῃ διαίτῃ θεραπευόμενα. δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τοῦ 4 κακοῦ ἢ τε ἀθυμία, ὅποτε τις αἰσθοῖτο κάμνων (πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ πολλῶ μᾶλλον προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ οὐκ ἀντεῖχον), καὶ ὅτι ἕτερος ἀφ' ἑτέρου 5 θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον· καὶ

πίδα τοῦ ναντικοῦ, 3, 12, 2. 7, 34, 6. — ἐπεσήμαινε. zu K. 8, 3.

50. 1. κρείσσον λόγον. vgl. 41, 3. — χαλεπωτέως. Über die Form zu 1, 130, 1. — ἢ κατὰ. zu 1, 37, 3.

2. τεκμήριον δέ „nur hier ohne folgendes γάρ.“ Cl. vgl. 1, 8, 1. — ἄλλως, sonst, überhaupt. Eine lokale Bedeutung des Wortes ist nicht nachzuweisen. — τοιοῦτον meint Leichname.

51. 1. παραλιπόντι, wenn man

beiseite läßt. zu 49, 5. — πρὸς ἕτερον, in Vergleich zu. — καὶ ἄλλο — ἐτελεύτα war dem Sinne nach schon 49, 1 gesagt.

2. ἐν οὐδὲ ἐν, auch nicht ein einziges. — χρῆν gehört mehr zu dem Begriffe προσφέρειν als zu ὠφελεῖν. s. 4, 34, 3 οὐκ ἔχοντες ἐλπίδα, καθ' ὃ τι χρῆν ἀμνημονεύοντες σωθῆναι.

4. ἀφ' ἑτέρου θεραπείας, infolge der Pflege eines andern.

5 τὸν πλείστον φθόρον τοῦτο ἐνεποίει. εἴτε γὰρ μὴ θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλλυντο ἐρῆμοι, καὶ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορία τοῦ θεραπεύσοντος· εἴτε προσίοιεν, διεφθείροντο, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετῆς τε μεταποιοούμενοι· αἰσχύνῃ γὰρ ἡφείδουν σφῶν αὐτῶν, ἐσιόντες παρὰ τοὺς φίλους, ἐπεὶ καὶ τὰς ὀλοφύρσεις τῶν ἀπογιννομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκείοι
6 ἐξέκαμνον, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ νικώμενοι. ἐπὶ πλεόν δὲ ὅμως οἱ διαπεφευγότες τὸν τε θνήσκοντα καὶ τὸν πονούμενον ὠκτιζοντο διὰ τὸ προσιδέναι τε καὶ αὐτοὶ ἤδη ἐν τῷ θαρσαλέῳ εἶναι· δις γὰρ τὸν αὐτόν, ὥστε καὶ κτείνειν, οὐκ ἐπελάμβανε. καὶ ἐμακαρίζοντό τε ὑπὸ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοὶ τῷ παραχρηῆμα περιχαρεῖ καὶ ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐλπίδος τι εἶχον κούφης μὲθ' ἂν ὑπ' ἄλλον νοσήματός ποτε ἔτι διαφθαρήναι.

52. Ἐπίεσε δ' αὐτοὺς μᾶλλον πρὸς τῷ ὑπάρχοντι πόνῳ καὶ ἡ ξυγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὸ ἄστυ, καὶ οὐχ ἥσσον τοῖς
2 ἐπελθόντας. οἰκιῶν γὰρ οὐχ ὑπαρχουσῶν, ἀλλ' ἐν καλύβαις πνιγγραῖς ἄρα ἔτους διαιτωμένων ὁ φθόρος ἐγίγνετο οἷδενὶ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλοις ἀποθνήσκοντες ἐκείντο καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκαλινδοῦντο καὶ περὶ τὰς κοῖνας ἀπάσας
3 ἡμιθνήτες τοῦ ὕδατος ἐπιθυμία. τὰ τε ἱερὰ ἐν οἷς ἐσκήνηντο νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτοῦ ἐναποθνησκόντων. ὑπερβιαζομένου γὰρ τοῦ κακοῦ οἱ ἄνθρωποι, οὐκ ἔχοντες ὅ τι γένωνται, ἐς
4 ὀλιγωρίαν ἐτράποντο καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως. νόμοι τε πάντες ξυνεταράχθησαν οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς, ἔθαπτον δὲ ὥς ἕκαστος ἐδύνατο. καὶ πολλοὶ ἐς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο σπάνει τῶν ἐπιτηδείων διὰ τὸ συχνοὺς ἤδη

5. τοῦ θεραπεύσοντος. In solchen Fällen „weist der Art. einer unbestimmten Person eine ihr eigens bestimmte Handlung zu“ (Kr. 50, 4, 3). Bei Thuk. noch 4, 78, 5 πρὶν τι πλεόν ξυστῆναι τὸ κολῦσον. 3, 83, 2. 6, 20, 4. 7, 85, 2. 8, 92, 2. — ἀρετῆς, wie 40, 4. — ὀλοφύρσεις, zu 1, 148, 5. — ἐξέκαμνον, aus Ermüdung unterliefen.

6. ὅμως, obgleich im allg. große Gleichgültigkeit eingetreten war. — διὰ τὸ προσιδέναι, „quod prius experti noverant hoc malum“. P.

52. 1. ἐν τῶν ἀγρῶν ohne Art. angeschlossen. zu 1, 18, 1. — οὐχ

ἥσσον = μᾶλλον, wie 1, 44, 1. 82, 4 u. a.

2. ὥρα ἔτους wird vorzugsweise vom Frühling und Sommer gebraucht. — νεκροὶ verb. mit ἐκείντο, sie lagen als Leichen.

3. τὰ τε ἱερὰ κτέ. zu 1, 126, 11. — ἱερῶν καὶ ὁσίων, gegen Religion und Sitte.

4. ἐς ἀναισχ. θήκας. Zufolge der Erklärung, die der nächste Satz giebt, kann θήκαι, eigentl. Gräber, hier nichts anderes als Arten der Bestattung bezeichnen, wie auch τάφος (Grab) für ταφή (Bestattung) gesagt wird. Die Scham-

προτεθνάναι σφίσιν· ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἄλλοτρίας φθάσαντες τοὺς νῆσαντας οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ καομένον ἄλλου ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν ἀπῆσαν.

53. Πρωτόν τε ἤρξε καὶ ἐς τὰλλα τῇ πόλει ἐπὶ πλέον ἀνομίας τὸ νόσημα. ῥᾶν γὰρ ἐτόλμα τις ἂ πρότερον ἀπεκρύπτετο μὴ καθ' ἡδονὴν ποιεῖν, ἀγχίστροφον τὴν μεταβολὴν ὀρῶντες τῶν τ' εὐδαιμόνων καὶ αἰφνιδίως θνησκόντων καὶ τῶν οὐδὲν πρότερον κεκτημένων, εὐθύς δὲ τὰκύνων ἐχόντων. ὥστε ταχεῖας τὰς ἐπανρώσεις καὶ πρὸς τὸ τερπνὸν ἤξιον 2 ποιεῖσθαι, ἐφήμερα τὰ τε σώματα καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως ἡγούμενοι. καὶ τὸ μὲν προσταλαιπωρεῖν τῷ δοῶντι καλῶ οὐδεις 3 πρόθυμος ἦν, ἄδηλον νομίζων εἰ πρὶν ἐπ' αὐτὸ ἐλθεῖν διαφθαρήσεται, ὃ τι δὲ ἤδη τε ἡδὺ καὶ πανταχόθεν τὸ ἐς αὐτὸ κερδαλέον, τοῦτο καὶ καλὸν καὶ χρήσιμον κατέστη. θεῶν δὲ φόβος 4 ἢ ἀνθρώπων νόμος οὐδεις ἀπείργε, τὸ μὲν κρίνοντας ἐν ὁμοίῳ καὶ σέβειν καὶ μὴ ἐκ τοῦ πάντας ὀρᾶν ἐν ἴσῳ ἀπολλυμένους, τῶν δὲ ἀμαρτημάτων οὐδεις ἐλπίζων μέχρι τοῦ δίκην γενέσθαι βιόους ἂν τὴν τιμωρίαν ἀντιδοῦναι, πολὺ δὲ μεῖζω τὴν ἡδὴ

losigkeit besteht in der Benutzung fremder Scheiterhaufen aus Mangel an dem nötigen Zubehör (σπάνει τῶν ἐπιτηδείων) zur Errichtung eigener. — φθάσαντες τοὺς νῆσαντας gehört nur zu οἱ μὲν — ὑφῆπτον, und sollte daher eigentl. nicht vorangestellt sein. zu 1, 16.

53. Wirkungen der Pest auf die Moralität.

1. ἀνομίας hängt von ἤρξε ab. — μὴ nach ἀπεκρύπτετο pleonastisch.

2. ἐπανρώσεις ganz seltenes Subst. — σώμ. καὶ χρ. s. zu 1, 85, 1.

3. τὸ προσταλαιπωρεῖν, sich abzumühen bei, wegen. So erklärt scheint das Verb. einen befriedigenden Sinn zu geben und passend mit dem Dativ konstruiert zu sein. Schütz in Ztschr. f. Gymn. v. 1881. 467 vgl. Aristoph. Lys. 765. Cl. u. St. haben jedoch προσταλαιπωρεῖν aus wenigen Hdschr. vorgezogen: „im voraus sich infolge von Tugendidealen Not zu-

zuziehen.“ Der Akk. τὸ προστ. hängt von πρόθυμος ἦν ab; vgl. 3, 67, 6 (ὧν (= τοῦτων ἃ) πρόθυμοι γεγενήμεθα. So wird auch wohl 3, 1, 1 τὸν ὄμιλον εἰργον τὸ μὴ κακουργεῖν von Krüg. richtig durch die Analogie εἰργεῖν τινα τι (Arist. Vesp. 334) erläutert. — εἰ, Lat. an, ob nicht. — τό vor ἐς „fehlt in einigen schlechten Handschr. Erklären kann man es: was irgend woher, durch welche Mittel es immer sein mochte, das dazu, zur Erlangung desselben, Förderliche war.“ K. St. de coni. τό τ' ἐς.

4. κρίνοντας, anakoluth. Nom., als wenn ἀπείργοντο vorherginge. Ebenso 3, 36, 2 ἔδοξεν αὐτοῖς — ἐπικαλοῦντες. 4, 23, 2. 5, 70. 6, 61, 5. 7, 42, 2. 70, 7. Etwas abweichend 4, 108, 4. 6, 24, 3. Auch beim Inf. 4, 52, 3. 7, 74, 1. 80, 1. Ähnlich anomal der Akk. 5, 79, 1. — καὶ μὴ, sc. σέβειν. — τῶν ἀμαρτ. verb. mit τὴν τιμωρίαν. — πολὺ δὲ κτέ. Aus οὐδεις ἐλπίζων ist hiezu das Gegenteil: πάντες ἐλπίζοντες =

κατεψηφισμένην σφῶν ἐπικρεμασθῆναι, ἣν πρὶν ἐμπεσεῖν εἰκὸς εἶναι τοῦ βίου τι ἀπολαῦσαι.

54. Τοιούτῳ μὲν πάθει οἱ Ἀθηναῖοι περιπεσόντες ἐπιέ-
 ζοντο, ἀνθρώπων τε ἔνδον θνησκόντων καὶ γῆς ἕξω θηουμένης.
 2 ἐν δὲ τῷ κακῷ, οἷα εἰκὸς, ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦδε τοῦ ἔπους,
 φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ἄδεσθαι, „ἥξει Δωρικὸς
 3 πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.“ ἐγένετο μὲν οὖν ἕρις τοῖς
 ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ἀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν,
 ἀλλὰ λιμόν, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰκότως λοιμὸν
 εἰρησθαι· οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς ἃ ἐπασχον τὴν μνήμην
 ἐποιοῦντο. ἦν δέ γε, οἶμαι, ποτὲ ἄλλος πόλεμος καταλάβῃ
 Δωρικὸς τοῦδε ὕστερος καὶ ξυμβῇ γενέσθαι λιμόν, κατὰ τὸ
 4 εἰκὸς οὕτως ἄσονται. μνήμη δὲ ἐγένετο καὶ τοῦ Λακεδαιμονίων
 χρηστηρίου τοῖς εἰδόσιν, ὅτε ἐπερωτῶσιν αὐτοῖς τὸν θεὸν εἰ
 χρηὴ πολεμεῖν ἀνεῖλε κατὰ κράτος πολεμουσὶ νίκην ἔσσεσθαι, καὶ
 5 αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι. περὶ μὲν οὖν τοῦ χρηστηρίου τὰ
 γιγνόμενα ἥκαζον ὁμοῖα εἶναι· ἐσβεβληκότων δὲ τῶν Πελο-
 ποννησίων ἡ νόσος ἤρξατο εὐθύς. καὶ ἐς μὲν Πελοπόννησον
 οὐκ ἐσῆλθεν, ὃ τι ἄξιον καὶ εἰπεῖν, ἐπενείματο δὲ Ἀθήνας μὲν
 μάλιστα, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τὰ πολυανθρωπότατα.
 6 ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν νόσον γεγόμενα.

55. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ ἔτεμον τὸ πεδίον, παρ-
 ῆλθον ἐς τὴν Πάραλον γῆν καλουμένην μέχρι Λαυρείου, οὗ τὰ
 ἀργύρεα μέταλλά ἐστιν Ἀθηναίοις. καὶ πρῶτον μὲν ἔτεμον
 ταύτην ἢ πρὸς Πελοπόννησον ὄρεα, ἔπειτα δὲ τὴν πρὸς Εὐβοίαν
 2 τε καὶ Ἄνδρον τετραμμένην. Περικλῆς δὲ στρατηγὸς ὢν καὶ

ἡγούμενοι zu entlehnen. — εἶναι.
 Üb. d. Inf. zu 1, 91, 5.

54. 1. γῆς θηουμ. 21, 2.
 2. φάσκοντες οἱ πρ. Über den
 Kasus zu 1, 49, 4.
 4. αὐτός. zu 1, 118, 3.
 5. ἥκαζον ὁμοῖα εἶναι. Sie hiel-
 ten die Pest für eine Sendung des
 Apollon, wie in der Ilias. ἥκαζον
 hat hier nur ein Cod., doch 6, 92,
 5 die besten. Die Vulg. beidemal
 εἰκαζον. — δέ nach ἐσβεβληκότων
 erklären einige als gleichbedeutend
 mit γάρ. Im Grunde hat es diese

Bedeutung nirgends, und hier um
 so weniger, da es sich auf μὲν οὖν
 bezieht.

55. 1. τὸ πεδίον, natürlich wel-
 che? — ταύτην ἢ — ὄρεα = τὴν
 ὄρῳσαν, entspr. dem folg. τὴν —
 τετραμμένην. Beides bezeichnet
 einen Teil des paralischen Lan-
 des und beruht auf derselben Auf-
 fassung wie τῆς γῆς ἡ ἀρίστη (1,
 2, 3). Wohl unnötig haben mehr-
 ere mit einigen guten Hs. ἡ ge-
 schrieben.

2. καὶ τότε mit Bezug auf 21, 3.

τότε περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐπεξιέναι τοὺς Ἀθηναίους τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχεν ὥσπερ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐσβολῇ.

56. Ἐτι δ' αὐτῶν ἐν τῷ πεδίῳ ὄντων, πρὶν ἐς τὴν παραλίαν γῆν ἐλθεῖν, ἑκατὸν νεῶν ἐπίπλουν τῇ Πελοποννήσῳ παρεσκευάζετο, καὶ ἐπειδὴ ἐτοῖμα ἦν, ἀνήγετο. ἦγε δ' ἐπὶ τῶν νεῶν 2 ὀπλίτας Ἀθηναίων τετρακισχιλίους καὶ ἱππέας τριακοσίους ἐν ναυσὶν ἱππαγωγοῖς πρῶτον τότε ἐκ τῶν παλαιῶν νεῶν ποιηθείσαις· ξυνεστρατεύοντο δὲ καὶ Χῖοι καὶ Λέσβιοι πεντήκοντα ναυσίν. ὅτε δὲ ἀνήγετο ἡ στρατιὰ αὕτη Ἀθηναίων, Πελοπον- 3 νησίους κατέλιπον τῆς Ἀττικῆς ὄντας ἐν τῇ παραλίᾳ. ἀφικό- 4 μενοι δὲ ἐς Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου ἔτεμον τῆς γῆς τὴν πολλήν, καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσβαλόντες ἐς ἐλπίδα μὲν ἦλθον τοῦ ἐλεῖν, οὐ μέντοι προεχώρησέ γε. ἀναγαρόμενοι δὲ ἐκ τῆς 5 Ἐπιδαύρου ἔτεμον τὴν τε Τροιζηνίδα γῆν καὶ τὴν Ἀλιαδα καὶ τὴν Ἐρμιονίδα· ἔστι δὲ πάντα ταῦτα ἐπιθαλάσσια τῆς Πελοποννήσου. ἄραντες δὲ ἀπ' αὐτῶν ἀφίκοντο ἐς Πρασιάς, τῆς 6 Λακωνικῆς πόλιςμα ἐπιθαλάσσιον, καὶ τῆς τε γῆς ἔτεμον καὶ αὐτὸ τὸ πόλιςμα εἶλον καὶ ἐπόρθησαν. ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησαν, τοὺς δὲ Πελοποννησίους οὐκέτι κατέλαβον ἐν τῇ Ἀττιπῇ ὄντας, ἀλλ' ἀνακεχωρηκότας.

57. Ὅσον δέ τε χρόνον οἱ Πελοποννηῖοι ἦσαν ἐν τῇ γῇ τῇ Ἀθηναίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσεν ἐπὶ τῶν νεῶν, ἡ νόσος ἐν τε τῇ στρατιᾷ τοὺς Ἀθηναίους ἐφθειρε καὶ ἐν τῇ πόλει, ὥστε καὶ ἐλέχθη τοὺς Πελοποννησίους δειδαντας τὸ νόσημα, ὥς ἐπυνθάνοντο τῶν αὐτομόλων ὅτι ἐν τῇ πόλει εἴη καὶ θά- 2 πτοντας ἅμα ἡσθάνοντο, θᾶσσον ἐκ τῆς γῆς ἐξελεθεῖν. τῇ δὲ 2 ἐσβολῇ ταύτῃ πλεῖστον τε χρόνον ἐνέμειναν καὶ τὴν γῆν πᾶσαν ἔτεμον· ἡμέρας γὰρ τεσσαράκοντα μάλιστα ἐν τῇ γῇ τῇ Ἀττικῇ ἐγίνοντο.

58. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους Ἄγνων ὁ Νικίου καὶ Κλεόπομ-

— περὶ τοῦ etc. γνώμην εἶχεν — ἐσβολῇ. 13, 2. 22, 1.

56. 1. ἐτοῖμα ἦν. zu 1, 7. — πρῶτον τότε, näml. in Athen; denn die Perser hatten sie schon früher; Herod. 6, 48. 7, 97.

2. Χῖοι καὶ Λέσβιοι als „ἑνὸς αὐτόνομοι. vgl. 1, 19⁴. Cl.

5. ἡ Ἀλιας s. zu 1, 105, 1.

6. τῆς γῆς ἐτ. s. 1, 30, 2.

THUCYDIDIS I. 1.

57. 1. δέ τε, sonst nicht leicht so neben einander gestellt, geben hier die besten Hs. Vulg. ὅσον δὲ χρόνον οἱ τε. — ἡσθάνοντο, wohl aus dem Rauch der Scheiterhaufen.

2. τῇ ἐσβολῇ. zu 1, 44, 1. — ἐνέμειναν, sc. ἐν τῇ γῇ. Bekk. u. Cl. mit zwei guten Hs. ἔμειναν.

58. 1. Ἄγνων 1, 117, 2. Κλεόπομπος 26, 2. — ἔτι πολιορκ. 1, 64.

ἡ ἔμοι χαλεπαίνετε ἢ ταῖς ξυμφοραῖς εἴκετε. ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι 2
πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ'
ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην.
κατῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης 3
τῆς πατρίδος οὐδὲν ἦσσαν ξυναπόλλυνται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυ-
χοῦσῃ πολλῷ μᾶλλον διασφάζεται. ὁπότε οὖν πόλις μὲν τὰς 4
ἰδίας ξυμφορὰς οἷα τε φέρειν, εἰς δὲ ἕκαστος τὰς ἐκείνης ἀδύ-
νατος, πῶς οὐ χορὴ πάντας ἀμύνειν αὐτῇ καὶ μὴ, ὃ νῦν ὑμεῖς
δραῖτε· ταῖς κατ' οἶκον κακοπραγίαις ἐκπεπληγμένοι τοῦ κοινοῦ
τῆς σωτηρίας ἀφίσσθε, καὶ ἐμὲ τε τὸν παραινέσαντα πολεμεῖν
καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς οἱ ξυνέγνωτε δι' αἰτίας ἔχετε. καίτοι ἐμοὶ 5
τοιούτῳ ἀνδρὶ ὀργίξεσθε, ὃς οὐθενὸς οἶμαι ἦσσαν εἶναι γνῶ-
ναὶ τε τὰ δέοντα καὶ ἐξημενεῦσαι ταῦτα, φιλόπολις τε καὶ χρημά-
των κρείσσων. ὃ τε γὰρ γνούς καὶ μὴ σαφῶς διδάξας ἐν ἴσῳ 6
καὶ εἰ μὴ ἐνεθυμήθη· ὃ τ' ἔχων ἀμφοτέρω, τῇ δὲ πόλει δύσνους,
οὐκ ἂν ὁμοίως τί οἰκείως φράζοι· προσόντος δὲ καὶ τοῦδε, χρη-
μασι δὲ νικωμένου, τὰ ξύμπαντα τούτου ἐνὸς ἂν πωλοῖτο. ὥστ' 7
εἰ μοι καὶ μέσως ἡγοῦμενοι μᾶλλον ἐτέρων προσεῖναι αὐτὰ πολε-
μεῖν ἐπέσιδητε, οὐκ ἂν εἰκότως νῦν τοῦ γε ἀδικεῖν αἰτίαν φε-
ροίμην.

61. „Καὶ γὰρ οἷς μὲν αἵρεσις γεγένηται τὰλλα εὐτυχοῦσι, πολλὴ ἄνοια πολευῆσαι· εἰ δ' ἀναγκαῖον ἦν ἢ εἴξαντας εὐθύς

2. πλείω verb. mit ὠφελεῖν.

3. καλῶς — ἑαυτὸν, der sich für seine Person wohl befindet. zu 11, 3.

4. ὁπότε, *quandoquidem*. — εἰς ἐν. 8, 89, 4. — μὴ, ὁ — δράτε. Aus diesem Indik. ist zu μὴ der Inf. δράν zu entnehmen. s. 6, 79, 1 ὅταν ὑπ' αἰλῶν (sc. ἀδικῶνται) καὶ μὴ αὐτοὶ ὥσπερ νῦν τοὺς πῆλας ἀδικῶσιν. vgl. 3, 64, 1. — ταῖς — ἀπέσθε schließt sich expegetisch an δράτε an, und zwar ohne Partikel, wie 6, 11, 5. 91, 4 und der Inf. 2, 77, 6. 5, 6, 3. Auch 3, 37, 2. 63, 2. 4, 10, 3 ist den Codd. zufolge diese asyndet. Anfügung anzunehmen. — τοῦ κοινοῦ τῆς σ. Konstr. τῆς σωτ. τοῦ κ. Ebenso 61, 4. — ἐννέγωντε, *mitbeschosset*. s. 7, 73, 2 und ἐννδι-ἐννγωτε 64, 1. Gewöhnlich bedeutet ἐννέγωνσκειν verzeihen. — δι' αἰτίας ἔχετε. zu 22, 1.

5. χορηγῶν καί τινας. vgl. 65, 8.
χορηγῶν ἀδωρότατος γενόμενος.
Die Stelle ist mehrfach angeführt
od. benutzt. *in Galii (Lappiniana) nihilum*

6. *ομοίως*, wie wenn er das Vaterland liebt. — *τοῦδε*, d. i. die Vaterlandsliebe, welcher Begriff aus dem Zusammenh. zu entnehmen ist. — *νικωμένον*. Ich halte es jetzt für besser, dies Partiz. auf *τοῦδε* (die Vaterlandsliebe) zu beziehen als es mit Kr. unter Ergänzung von *αὐτοῦ* als Mask. zu fassen. — *τοῦτον ἐνός*, näml. *χρημάτων*. — *πωλοῖτο* ist Passiv. Cobet nov. lectt. p. 701 verlangt: *νικώμενος* — *ἀπόδοιτο*, allerdings für die Konzinnität sehr erwünscht, was jedoch bei Thuk. kein entscheidendes Moment ist. — *ἑτέρων* = *ἡ ἑτέροις*. zu 1, 85, 1. — *αὐτά*, die genannten vier Eigenschaften.

61. 1. πολεμῆσαι. zu 1, 3, 2. *brucht*

Es sei vorausgesetzt, dass die in der 12. Auflage des
den Herrschaften zum Vorteil (gehört) der Pflanzung in der
günstigsten Lage sind. Es sei vorausgesetzt, dass die in der 12. Auflage des

τοῖς πέλας ὑπακοῦσαι ἢ κινδυνεύσαντας περιγενέσθαι, ὁ φυχὸν
 2 τὸν κίνδυνον τοῦ ὑποστάντος μεμπτότερος. καὶ ἐγὼ μὲν ὁ
 αὐτός εἰμι καὶ οὐκ ἐξίσταμαι· ὑμεῖς δὲ μεταβάλλετε, ἐπειδὴ
 ξυνέβη ὑμῖν πεισθῆναι μὲν ἀκεραλοῖς, μεταμέλειν δὲ κακουμέ-
 νοις, καὶ τὸν ἐμὸν λόγον ἐν τῷ ὑμετέρῳ ἀσθενεῖ τῆς γνώμης
 μὴ ὀρθὸν φαίνεσθαι, διότι τὸ μὲν λυποῦν ἔχει ἤδη τὴν αἰσθη-
 σιν ἐκάστω, τῆς δὲ ὠφελίας ἄπεστιν ἔτι ἢ δῆλωσις ἅπασι, καὶ
 3 ὑμῶν ἡ διάνοια ἐγκαρτερεῖν ἂ ἐγνώτε.† δουλοὶ γὰρ φρόνημα
 τὸ αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδόκητον καὶ τὸ πλείστω παραλόγῳ ξυμβαί-
 νον· ἢ ὑμῖν πρὸς τοῖς ἄλλοις οὐχ ἥμισυ καὶ κατὰ τὴν νόσον
 4 γεγνήται.† ὅμως δὲ πόλιν μεγάλην οἰκοῦντας καὶ ἐν ἡδεσιν
 ἀντιπάλοις αὐτῇ τεθραμμένους χρεῶν καὶ ξυμποραῖς ταῖς μερί-
 σταις ἐθέλειν ὑφίστασθαι καὶ τὴν ἀξίωσιν μὴ ἀφανίζειν (ἐν ἴσῳ
 γὰρ οἱ ἄνθρωποι δικαιοῦσι τῆς τε ὑπαρχούσης δόξης αἰτιᾶσθαι
 ὅστις μαλακία ἐλλείπει, καὶ τῆς μὴ προσηκούσης μισεῖν τὸν θρα-
 σύτητι ὀρεγόμενον), ἀπαλγῆσαντας δὲ τὰ ἴδια τοῦ κοινοῦ τῆς
 σωτηρίας ἀντιλαμβάνεσθαι.

62. „Τὸν δὲ πόνον τὸν κατὰ τὸν πόλεμον, μὴ γένηται τε
 πολλὸς καὶ οὐδὲν μᾶλλον περιγενώμεθα, ἀρκείτω μὲν ὑμῖν καὶ

2. ἐν τῷ ὑμετέρῳ ἀσθενεῖ. zu
 1, 37, 4. — ταπεινὴ ἐγν., zu nie-
 drig um zu beharren. zu 1, 50,
 5. — ἂ wohl für τοῦτοῖς ἂ mit Un-
 terlassung der Attrakt. (zu 1, 50,
 1); doch kommt auch ἐγκαρτερεῖν
 τι vor. λόγος, φρόνημα ἀπὸ τοῦ λόγου
 ὡς ἀπὸ τοῦ φρονέω. — φρόν. „schlägt den
 Hochsinn in Fesseln.“ Dö-
 derl. — οὐχ ἥκ. = μάλιστα.
 4. τῆς τε κτέ. Konstr. αἰτιᾶσθαι
 τε (τοῦτον) ὅστις μαλακία ἐλλείπει
 τῆς ὑπαρχούσης δόξης, καὶ μισεῖν
 τὸν θρασυτήτι ὀρεγόμενον τῆς μὴ
 προσηκούσης (δόξης). Die kunst-
 volle Wortstellung entspringt aus
 den Antithesen des Gedankens.
 zu 44, 1. — ἀπαλγῆσαντας, ver-
 schmerzend.
 62. 1. τὸν δὲ πόνον κτέ. Abr.
 erkl. schon richtig: τὸν πόνον ἀπ-
 ἐδείξα. Zu Grunde liegt: ὁ πόνος
 ὑποπτεύεται μὴ γένηται πολὺς.
 (aktiv: ὑποπτεύω τὸν πόνον μὴ).
 Das ἀρκείτω — ἐν οἷς ist nur gram-

matisch das Hauptglied des Satzes;
 logisch enthält es durchaus einen
 Nebengriff, ähnl. wie 1, 6, 3. 5
 οὐ πολλὸς χρόνος, οὐ πολλὰ ἔτη
 ἐπειδὴ. Durch αὐτόν wird τὸν πό-
 νον erneuert, sodass dieses den
 Schein eines absol. Akk. erhält.
 Aristoph. ran. 764. ed. Th. Kock
 u. Plat. Prot. 320. E. ed. H. Sauppe.
 — δοκεῖτε. Wegen der Stellung
 zu 1, 16. — ὑπάρχον — ἀρχήν. Ich
 konstruiere: ὑπ. ὑμ. ἐς τὴν ἀ. μεγέ-
 θους π., dafs es euch zu Ge-
 botesteht für eure Herrschaft
 rücksichtlich der Gröfse (derselben)
 d. h. um, was Gröfse, Um-
 fang betrifft, eure Macht zu be-
 haupten oder noch zu erweitern.
 ἐς τὴν ἀρχήν von μεγέθους ἀβ-
 hängen zu lassen, wie andere wollen,
 hindert m. E. die wegen ὑπάρχον
 ὑμῖν unmögliche Beziehung von
 μεγέθους πᾶσι auf ἐνδυνμηθῆναι.
 — οὐτ' ἐγὼ, sc. ἐνδυνμηθῆναι. —
 προσποίησιν, Aneignung, An-
 spruch. s. 6, 16, 5. κομπῶν, κτλ.

παρὰ τὸ εἶδος, οὐκ ἀπὸ τοῦ
 ἐν ὅσῳ συνίσταται μεγέθει μὴ τῷ

ἐκεῖνα ἐν οἷς ἄλλοτε πολλάκις γε δὴ ἀπέδειξα οὐκ ὀρθῶς αὐτὸν ὑποπτευόμενον, δηλώσω δὲ καὶ τόδε, ὃ μοι δοκεῖτε οὐτ' αὐτοὶ πώποτε ἐνθυμηθῆναι (ὑπάρχον ἰμῖν μερέθους πέρι ἐς τὴν ἀρχὴν) οὐτ' ἐγὼ ἐν τοῖς πρὶν λόγοις, οὐδ' ἂν νῦν ἐξησάμην κομπωδεστέραν ἔχοντι τὴν προσποίησιν, εἰ μὴ καταπεπληγμένους ὑμᾶς παρὰ τὸ εἰκὸς εἰδῶν. οἴεσθε μὲν γὰρ τῶν ξυμμάχων 2 μόνον ἄρχειν, ἐγὼ δὲ ἀποφαίνω δύο μερῶν τῶν ἐς χοῖσιν φανερωῶν, γῆς καὶ θαλάσσης, τοῦ ἐτέρου ὑμᾶς παντὸς κυριωτάτους ὄντας, ἐφ' ὅσον τε νῦν νέμεσθε καὶ ἦν ἐπὶ πλεον βουληθῆτε· καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις τῇ ὑπαρχούσῃ παρασκευῇ τοῦ ναυτικοῦ πλεοντας ὑμᾶς οὔτε βασιλεὺς κωλύσει οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔθνος τῶν ἐν τῷ παρόντι. ὥστε οὐ κατὰ τὴν τῶν οἰκίων καὶ τῆς γῆς 3 χρεῖαν, ὧν μεγάλων νομίζετε ἐστερηθῆναι, αὕτη ἡ δύναμις φαίνεται (οὐδ' εἰκὸς χαλεπῶς φέρειν αὐτῶν μᾶλλον ἢ οὐ κηπίον καὶ ἐγκαλλώπισμα πλούτου πρὸς ταύτην νομίσαντας ὀλιγορῆσαι, καὶ γνῶναι ἐλευθερίαν μὲν, ἣν ἀντιλαμβάνόμενοι αὐτῆς διασώσωμεν, ῥαδίως ταῦτα ἀναληψομένην, ἄλλων δ' ὑπακούσασσι καὶ τὰ προκεκτημένα φιλεῖν ἐλασσοῦσθαι, τῶν τε πατέρων μὴ χείρους κατ' ἀμφοτέρω φανῆναι, οὐ μετὰ πόνων καὶ οὐ παρ' ἄλλων δεξάμενοι κατέσχον τε καὶ προσέτι διασώσαντες παρέδοσαν ἡμῖν αἰτὰ (αἰσχίον δὲ ἔχοντας ἀφαιρεθῆναι ἢ κτωμένους ἀτυχῆσαι), ἰέναι δὲ τοῖς ἐχθροῖς ὁμοίως μὴ φρονήματι μόνον,

2. δύο — φανερῶν, von den beiden zur Benutzung, sich darbietenden Teilen, abhängig von τοῦ ἐτέρου. — ἄλλο. Ein König, als Vertreter eines ganzen Volkes, steht einem andern, nicht monarchisch regierten Volke gegenüber. Bei βασιλεὺς wird vor allen an den Perserkönig gedacht.

3. οὐ κατὰ, nicht vergleichbar mit, ungleich größer. — αὐτῶν, wegen dieser Besitztümer. Über den Gen. bei χαλεπῶς φέρειν (intrans.) zu 1, 77, 3. — μᾶλλον ἢ οὐ. Die Negat. wird nach μᾶλλον ἢ häufig pleonastisch gesetzt; bei Thuk. noch 3, 36, 4. Hermann Vig. p. 801. vgl. den Gebrauch d. Negation im Französ. bei Vergleichen nach affirm. Glied; umgekehrt οὐ μᾶλλον ἀλλὰ (st. ἢ), 43, 3 u. zu 1, 83, 1. —

Ein Wille auf ganz dinsten

κηπίον, ein Gärtchen, das zum ἐγκαλλ. Vergnügen dient, ein Luxusartikel. πλούτου — πρὸς ταύτην, (51, 1) in Ver-
gleich zu, gegenüber dieser, naml. τὴν δύναμιν. — καὶ γνῶναι κτέ. Hierzu ist aus οὐδ' εἰκὸς das positive εἰκὸς zu entnehmen. — προκεκτημένα. Die Codd. und Ausgg. schwanken zw. προκεκτημένα, προσκεκτ., προεκτ., προσεκτ. Am besten bezeugt ist προσεκτ., doch πρὸς läßt keine passende Deutung zu, und Thuk. gebraucht sonst überall κέκτημαι, nicht ἔκτεμαι. Passiv steht κέκτημαι auch 7, 70, 8 (vgl. ἐκτέθη 1, 123, 1. 2, 36, 4). — κατ' ἀμφοτέρω erklärt sich durch das Folg. — κατέσχον, errangen. — κτωμένους, beim Erwerben. — φρονήματι — καταφρονήματι, Assonanz und Wortspiel. *Abbildung des Worts, das die Assonanz bildet*

layungst

προγνόντες ἔς τε τὸ αὐτίκα μὴ αἰσχροὺν τῷ ἡδὴ προθύμῳ ἀμφοτέροισι κήσασθε, καὶ Λακεδαιμονίοις μήτε ἐπικηρυκεύεσθε μήτε ἐνδηλοὶ ἔσθε τοῖς παροῦσι πόνοις βαρυνόμενοι, ὥς οὔτινες πρὸς τὰς ξυμφορὰς γνώμῃ μὲν ἡκιστα λυποῦνται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσιν, οὗτοι καὶ πόλεων καὶ ιδιωτῶν κράτιστοί εἰσιν.“ +

65. Τοιαῦτα ὁ Περικλῆς λέγων ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀθηναίους τῆς τε ἐπ' αὐτὸν ὀργῆς παραλύειν καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν ἀπάγειν τὴν γνώμην. οἱ δὲ δημοσίᾳ μὲν τοῖς λόγοις ἀνεπέδοντο καὶ οὔτε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔτι ἐπεμπον ἔς τε τὸν πόλεμον μᾶλλον ὄρμητο, ἰδίᾳ δὲ τοῖς παθήμασιν ἐλυποῦντο, ὁ μὲν δῆμος ὅτι ἀπ' ἐλασσόνων ὀρμώμενος ἐστέρητο, καὶ τούτων, οἱ δὲ δυνατοὶ καλὰ κτήματα κατὰ τὴν χώραν οἰκοδομίαις τε καὶ πολυτελεσί κατασκευαῖς ἀπολωλεκότες, τὸ δὲ μέγιστον, πόλεμον ἀντ' εἰρήνης ἔχοντες. οὐ μέντοι πρότερόν γε οἱ ξύμπαντες ἐπαύσαντο ἐν ὀργῇ ἔχοντες αὐτὸν πρὶν ἐξημίωσαν χρήμασιν. ὕστερον δ' αὖθις οὐ πολλῶ, ὅπερ φιλεῖ Ὀμιλος ποιεῖν, στρατηγὸν εἵλοντο καὶ πάντα τὰ πράγματα ἐπέτρεψαν, αἷν μὲν περὶ τὰ οἰκεῖα ἕκαστος ἤλγει ἀμβλύτεροι ἡδὴ ὄντες, ὧν δὲ ἡ ξύμπασα πόλις προσεδεῖτο πλείστου ἄξιον νομίζοντες εἶναι. ὅσον τε γὰρ χρόνον προύστη τῆς πόλεως ἐν τῇ εἰρήνῃ, μετρίως ἐξηγεῖτο καὶ ἀσφαλῶς διεφύλαξεν αὐτὴν καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐκείνου μεγίστη, ἐπεὶ τε ὁ πόλεμος κατέστη, ὁ δὲ φαίνεται καὶ ἐν τούτῳ προγνοὺς τὴν δύναμιν ἐπεβίω δὲ δύο ἔτη καὶ μῆνας ἕξ· καὶ

ἡ δὲ γνώμη
ἐν τῇ γνώμῃ
ἐν τῇ γνώμῃ

Anordnung.—προγνόντες, vorbedacht. s. 65, 6 ἡ πρόνοια αὐτοῦ ἐς τὸν πόλεμον. ἐν τῇ γνώμῃ ἐν τῇ γνώμῃ

65. 1. ἐπειρᾶτο κτλ. Wiederholung von 59, 3. δημοσίᾳ ὑπὲρ πόλεως

ἀπὸ τῶν παρόντων
ἐν τῇ γνώμῃ

2. ἀπ' ἐλασσόνων, als die Vornehmen (οἱ δυνατοί). — οἰκοδομίαις und κατασκευαῖς mit καλὰ zu verbinden, wäre der Stellung wegen hart. Es ist wohl unser: in Gebäuden, eigentl.: durch Gebäude, d. h. durch die Zerstörung derselben. ἐν τῇ γνώμῃ

3. χρήμασιν. Die Angaben der Spätern über die Höhe des Betrages schwanken zw. 15 bis 80 Talenten.

4. ὧν ἤλγει. Die Konstr. ἀλγεῖν τινος ist nicht härter als χαλεπῶς φέρειν τινός (zu 1, 77, 3), mag sie immerhin nur bei Tragikern vorkommen. Die meisten

ἀπὸ τῶν παρόντων ἐν τῇ γνώμῃ

lösen ὧν auf τούτων ᾧ, glauben also den Gen. von ἀμβλύτεροι abhängig. Dadurch wird aber die Symmetrie mit dem folg. Satze gestört; ferner ist die Konstr. ἀμβλύς τινος viel unsicherer als ἀλγεῖν τινος, da τῆς γνώμης ἀμβλύνεσθαι (87, 3), womit man es verteidigt, wohl gar nicht zusammengehört. — ἡ ξύμπασα die Vulg., welche St. rechtfertigte, als den einzelnen, nicht dem Teil entgegenstehend.

5. Es folgt eine meisterhafte Charakteristik des Perikles, sehr passend dessen letzter Rede angeschlossen. Dafs dieselbe nachträglich eingelegt sei, sucht Ullrich Beitr. z. E. d. Th. S. 149 f. zu erweisen. — ὁ δὲ ἐν Nachsatze. zu 1, 11, 1. — τὴν δύναμιν, näml.

μετρίως ἀναμνησκόμενος

ἐπειδὴ ἀπέθανεν, ἐπὶ πλεον ἐτι ἐγνώσθη ἡ πρόνοια αὐτοῖς ἐς 6
τὸν πόλεμον. ὁ μὲν γὰρ ἡσυχάζοντάς τε καὶ τὸ ναυτικὸν θερά- 7
πύοντας καὶ ἀρχὴν μὴ ἐπικτωμένους ἐν τῷ πολέμῳ μηδὲ τῇ
πόλει κινδυνεύοντας ἔφη περιέσεσθαι· οἱ δὲ ταῦτά τε πάντα ἐς
τοῦναντίον ἐπραξαν καὶ ἄλλα ἔξω τοῦ πολέμου δοκοῦντα εἶναι
κατὰ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας καὶ ἰδια κέρδη κακῶς ἐς τε σφᾶς
αὐτοὺς καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπολίτευσαν, ἃ κατορθούμενα μὲν
τοῖς ἰδιώταις τιμὴ καὶ ὠφελία μᾶλλον ἦν, σφαλέντα δὲ τῇ πόλει
ἐς τὸν πόλεμον βλάβη καθίστατο. αἴτιον δ' ἦν ὅτι ἐκεῖνος μὲν 8
δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ, χρημάτων τε δια-
φανῶς ἀδωρότατος γενόμενος, κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως,
καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἤγε, διὰ τὸ μὴ κτώ-
μενος ἐξ οὗ προσηκόντων τὴν δύναμιν πρὸς ἡδονὴν τι λέγειν,
ἀλλ' ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργὴν τι ἀντειπεῖν. ὁπότε γοῦν
αἰσθοίτο τι αὐτοὺς παρὰ καιρὸν ὕβρει θαρσοῦντας, λέγων κατ-
ἐπλησεν ἐπὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ δεδιότας αὐτὸν ἀλόγως ἀντικαθίστη 9
πάλιν ἐπὶ τὸ θαρσεῖν. ἐρίγνετό τε λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ
δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή. οἱ δὲ ὕστερον ἴσοι αὐτοὶ
μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους ὄντες καὶ ὀρεγόμενοι τοῦ πρώτος ἕκαστος
γίγνεσθαι, ἐτράποντο καθ' ἡδονὰς τῷ δήμῳ καὶ τὰ πράγματα 10

τῆς πόλεως. Er erkannte voraus, daß die Macht des Staates groß genug sein werde, den Krieg glücklich durchzuführen. Dieser Gedanke stimmt zu dem §. 12. 13. Gesagten und steht auch in Einklang mit ἡ πρόνοια αὐτοῦ ἐς τὸν πόλεμον. Anders Cl.: „τοῦ πολέμου sc., die Bedeutung und Tragweite desselben.“

6. ἡ πρόνοια αὐτοῦ ἐς die besten Codd. Wegen des nicht wiederholten Art. zu 1, 18, 1.

7. τῇ πόλει κινδ., mit der Stadt Gefahr laufend, sie aufs Spiel setzend. s. 8, 45, 4 καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι κινδυνεύειν und öfter. — ἔξω τοῦ π., außerhalb des Krieges, des Kriegszweckes, liegend. Gemeint ist doch wohl vor allem der große Zug nach Sicilien, aber auch z. B. der Angriff auf Melos (5 gegen E.), der Zug nach Kreta (2., 85, 5). κατὰ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας

ἀλλὰ ἐπολιτεύσαντες αὐτοὺς ἐπὶ τῇ πόλει κινδ., mit der Stadt Gefahr laufend, sie aufs Spiel setzend. s. 8, 45, 4 καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι κινδυνεύειν und öfter. — ἔξω τοῦ π., außerhalb des Krieges, des Kriegszweckes, liegend. Gemeint ist doch wohl vor allem der große Zug nach Sicilien, aber auch z. B. der Angriff auf Melos (5 gegen E.), der Zug nach Kreta (2., 85, 5). κατὰ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας

8. χρημάτων ἀδωρότατος Plat. Symp. p. 197 D ἀδωρος δωμενείας (doch das Adj. in anderem Sinne gebrauchend). Thuk. 3, 58, 5 ἀτίμους γεῶν. Kr. 47, 26, 10. z. Sache s. 60, 5. — ἀλλ' ἔχων, sc. τὴν δύναμιν, sodaß auch dieses Satzglied noch von διὰ τὸ abhängt. So ist die ganze Periode symmetrischer gegliedert, als wenn man mit andern von ἔχων (weil er konnte) den letzten Infin. abhängen läßt. — ἐπ' ἀξιώσει, bei persönlicher Würde. — πρὸς ὀργήν, im Zorne, mit Heftigkeit. s. 3, 43, 5. ἔχων γὰρ τὴν δύναμιν

9. ἐπὶ τὸ c. inf. nur hier bei Thuk., 3, 42, 6 ist der Dativ richtig. s. zu 34, 1. — ὑπὸ zu 1, 130, 1.

10. ἐτράποντο ἐνδιδόναι eine ungewöhnl. Verbindung. Verschieden ist πρὸς τοὺς ἀνδρώπους ἐτράποντο φρονεῖν 1, 50, 1. — καθ' ἡδονὰς, nach dessen Belieben, Gelüsten. — καὶ τὰ πε. ἐ., so-

- 11 ἐνδιδόναι. ἔξ ὧν ἄλλα τε πολλά, ὥς ἐν μεγάλῃ πόλει καὶ ἀρχὴν ἐχούσῃ, ἡμαρτήθη καὶ ὁ ἐξ Σικελίαν πλοῦς, ὃς οὐ τοσοῦτον γνώμης ἀμάρτημα ἦν πρὸς οὓς ἐπῆσαν, ὅσον οἱ ἐκπέψαντες οὐ τὰ πρόσφορα τοῖς οἰχομένοις ἐπιγινώσκοντες, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας διαβολὰς περὶ τῆς τοῦ δήμου προστασίας τὰ τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀμβλύτερα ἐποιοῦν καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν πρῶτον
- 12 ἐν ἀλλήλοις ἐταράχθησαν. σφαλέντες δ' ἐν Σικελίᾳ ἄλλῃ τε παρασκευῇ καὶ τοῦ ναυτικοῦ τῷ πλείονι μορίῳ καὶ κατὰ τὴν πόλιν ἤδη ἐν στάσει ὄντες ὅμως δέκα μὲν ἔτη ἀντεῖχον τοῖς τε πρότερον ὑπάρχουσι πολεμίοις καὶ τοῖς ἀπὸ Σικελίας μετ' αὐτῶν καὶ τῶν ξυμμάχων ἐτι τοῖς πλείοσιν ἀφρονηκόσι, Κύρῳ τε ὅστερον βασιλέως παιδὶ προσγενομένῳ, ὃς παρεῖχε χρήματα Πελοποννησίοις ἐς τὸ ναυτικόν· καὶ οὐ πρότερον ἐνέδοσαν ἢ αὐτοὶ
- 13 ἐν σφίσι κατὰ τὰς ἰδίας διαφορὰς περιπεσόντες ἐσφάλησαν. τοσοῦτον τῷ Περικλεῖ ἐπερίσσευσε τότε ἀφ' ὧν αὐτὸς προέγνω καὶ πάνν ἂν ῥαδίως περιγενέσθαι τῶν Πελοποννησίων αὐτῶν τῷ πολέμῳ.

66. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τοῦ αὐτοῦ θέρους ἐστράτευσαν ναυὸν ἑκατὸν ἐς Ζάκυνθον τὴν νῆσον, ἣ

gar die Staatsgeschäfte preiszugeben, nicht bloß ihre Reden nach dessen Gefallen einzurichten.

11. ὥς limitativ. zu 3, 113, 6. — πρὸς οὓς = τούτων πρὸς οὓς, hinsichtlichl. derer, gegen welche. So ist jedenfalls auch 6, 31, 6 στρατιάς πρὸς οὓς ἐπῆσαν υπερβολῇ zu fassen. Sonst vgl. K. 40, 4 δι' εὐνοίας ὃ δέδωκε. 92, 5 τῆς τροπῆς, ἃς — ναὺς διέφθειραν. — κατὰ τὰς ἰδίας διαβολὰς steht dem ἀμβλύτερον ἐπιγινώσκοντες parallel, gleichsam *unter sich*, ἰδία ἀλλήλους διαβάλλοντες. — τὰς ἰδίας δ. angeschlossen. zu 1, 18, 1. — πρῶτον will sagen: dies waren die ersten innern Zerwürfnisse; die späteren deutet § 12 zu E. an. in *den Jahren des Peloponnesischen Krieges*.

12. δέκα Konj. v. Haacke. Die Codd. τρία, das sich nicht genügend verteidigen läßt, da die drei Jahre bis zur Einmischung des Kyros für sich zu rechnen unnatürlich wäre, besonders aber der

Anschluß von Κύρῳ τε κτ. an ἀντεῖχον eine Trennung nicht gestattet. — Κύρῳ κτ. zur Sache s. Xen. Hell. 1, 5, 3. — περιπεσόντες, sc. αὐταῖς: bei den persönlichen Zwistigkeiten, in welche sie geraten waren. Dies würde allerdings glatter durch αἰς περιέπεσον (Konj. von Drielsen) ausgedrückt sein. Doch s. zu 3, 11, 3. St. schreibt nach eigener Verm. καὶ ταῖς ἰδίαις διαφοραῖς.

13. τοσοῦτον — ἀφ' ὧν, so reichl. (überflüssig) standen dem Perikles Mittel zu Gebote, mit denen. Sinn: Aus dem langen Widerstande der Ath. gegen die sehr verstärkten Pelop. geht hervor, wie reichl., ja übergenug die Mittel des Perikl. zum Siege über die Pelop. allein (αὐτῶν) waren. αὐτὸς ändern Cl. u. St. in αὐτούς, wohl unnötig, da Perikles ja in dieser ganzen Erörterung als das fast monarchische Haupt des Staates dargestellt wird.

κεῖται ἀντιπέρας Ἥλιδος· εἰσὶ δὲ Ἀχαιῶν τῶν ἐκ Πελοπον-
νήσου ἄποικοι καὶ Ἀθηναίοις ξυνεμάχουν. ἐπέπλεον δὲ Λακε-
2 δαιμονίων χίλιοι ὀπλῖται καὶ Κνημος Σπαρτιάτης ναύαρχος.
ἀποβάντες δὲ ἐς τὴν γῆν ἐδήλωσαν τὰ πολλὰ. καὶ ἐπειδὴ οὐ
ξυνεχώρουν, ἀπέπλευσαν ἐπ' οἶκον.

67. Καὶ τοῦ αὐτοῦ θέρους τελευτῶντος Ἀριστεὺς Κορίν-
θιος καὶ Λακεδαιμονίων πρέσβεις Ἀνήριστος καὶ Νικόλαος καὶ
Σπρατόδημος καὶ Τεγεάτης Τιμαγόρας καὶ Ἀργεῖος ἰδίᾳ Πόλλις,
πορευόμενοι ἐς τὴν Ἀσίαν ὡς βασιλέα, εἴ πως πείσειαν αὐτὸν
χρήματά τε παρέχειν καὶ ξυμπολεμεῖν, ἀφικνοῦνται ὡς Σιτάλκην
πρῶτον τὸν Τήρῳ ἐς Θράκην, βουλόμενοι πείσαι τε αὐτόν, εἰ
δύναιτο, μεταστάντα τῆς Ἀθηναίων ξυμμαχίας στρατεῦσαι ἐπὶ
τὴν Ποτιδαίαν, οὗ ἦν στρατεύμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκοῦν,
καὶ ἥπερ ὥρμητο, δι' ἐκεῖνον πορευθῆναι πέραν τοῦ Ἑλλησ-
πόντου ὡς Φαρνάκην τὸν Φαρναβάζου, ὃς αὐτοὺς ἐμελλεν ὡς
βασιλέα ἀναπέμψειν. παρατυχόντες δὲ Ἀθηναίων πρέσβεις 2
Λεάρχης Καλλιμάχου καὶ Ἀμεινιάδης Φιλήμονος παρὰ τῷ
Σιτάλκῃ πείθουσι τὸν Σάδοκον τὸν γεγεννημένον Ἀθηναῖον,
Σιτάλκου υἱόν, τοὺς ἄνδρας ἐγκειρίσαι σφίσιν, ὅπως μὴ διαβάν-
τες ὡς βασιλέα τὴν ἐκεῖνον πόλιν τὸ μέρος βλάψωσιν. ὁ δὲ 3
πεισθεὶς πορευομένους αὐτοὺς διὰ τῆς Θράκης ἐπὶ τὸ πλοῖτον
ὃ ἐμελλον τὸν Ἑλλήσποντον περαιώσκειν, πρὶν ἐσβαίνειν ξυλ-
λαμβάνει, ἄλλους ξυμπέμψας μετὰ τοῦ Λεάρχου καὶ Ἀμεινιάδου,
καὶ ἐκέλευσεν ἐκείνοις παραδοῦναι· οἱ δὲ λαβόντες ἐκόμισαν ἐς
τὰς Ἀθήνας. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν δείσαντες οἱ Ἀθηναῖοι 4
τὸν Ἀριστεά μὴ αὐτίς σφᾶς ἔτι πλείω κακουργῇ διαφυγών, ὅτι
καὶ πρὸ τούτων τὰ τῆς Ποτιδαίας καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης πάντ'
ἐφαίνετο πράξας, ἀκρίτους καὶ βουλομένους ἔστιν ἂν εἰπεῖν
αὐθημερόν ἀπέκτειναν πάντας καὶ ἐς φάραγγας ἐσέβαλον,
δικαιοῦντες τοῖς αὐτοῖς ἀμύνεσθαι οἷσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι

67. 1. Ἀριστεὺς s. 1, 60 ff. —
Σιτάλκην 29, 1. — ἰδίᾳ ist zuge-
fügt, weil der Staat Argos neutral
war (K. 9, 2). — ἐπὶ τὴν Π.,
natürl. nicht gegen, sondern nach
P. — πορευθῆναι, befördert
werden. — Φαρνάκην. 1, 129, 1.
2. τὸν γεγ. Ἀθ. 29, 5. — τὸ μέ-
ρος, so viel von ihm abhängt.
zu 1, 74, 3. Härter ist die andere

Erklärung, welche es zu τὴν ἐκεί-
νον πόλιν zieht.

3. ξυλλαβ., läßt sie verhaf-
ten.

4. δείσαντες κτέ. vgl. die Motive
zur Hinrichtung des Nikias 7, 86.

4. — τὰ τῆς Π. κτέ. 1, 60, 2. —
οἷσπερ — ὑπῆρξαν, womit — an-
gefangen hatten. Kr. 47, 13, 8
führt an Demosth. 20, 46 προ-

ὑπῆρξαν, τοὺς ἐμπόρους οὓς ἔλαβον Ἀθηναίων καὶ τῶν ξυμμάχων ἐν ὀλίκῃ περὶ Πελοπόννησον πλέοντας ἀποκτείναντες καὶ ἐς φάραγγας ἐσβαλόντες. πάντας γὰρ δὴ κατ' ἀρχὰς τοῦ πολέμου οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅσους λάβοιεν ἐν τῇ θαλάσῃ ὡς πολεμίους διέφθειρον, καὶ τοὺς μετὰ Ἀθηναίων ξυμπολεμοῦντας καὶ τοὺς μὴδ' ἐτέρων.

68. Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, τοῦ θέρους τελευτῶντος, καὶ Ἀμπρακιῶται αὐτοὶ τε καὶ τῶν βαρβάρων πολλοὺς ἀναστήσαντες ἐστράτευσαν ἐπ' Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικὸν καὶ τὴν ἄλλην Ἀμφιλοχίαν. ἔχθρα δὲ πρὸς τοῖς Ἀργείοις ἀπὸ τοῦδε αὐτοῖς ἦρξατο πρῶτον γενέσθαι. Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικὸν καὶ Ἀμφιλοχίαν τὴν ἄλλην ἔκτισε μετὰ τὰ Τρωικὰ οἴκαδε ἀναχωρήσας καὶ οὐκ ἀρεσκόμενος τῇ ἐν Ἄργει καταστάσει Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιάρω ἐν τῷ Ἀμπρακιῷ κόλπῳ, ὁμῶνυμον τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι Ἄργος ὀνομάσας. καὶ ἦν ἡ πόλις αὕτη μεγίστη τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ τοὺς δυνατωτάτους εἶχεν οἰκίτορας. ὑπὸ ξυμφορῶν δὲ πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον πιεζόμενοι Ἀμπρακιῶτας ὁμόρους ὄντας τῇ Ἀμφιλοχικῇ ξυνοίκους ἐπηγάγοντο, καὶ ἡλληνίσθησαν τὴν νῦν γλῶσσαν τότε πρῶτον ἀπὸ τῶν Ἀμπρακιωτῶν ξυνοικησάντων· οἱ δὲ ἄλλοι Ἀμφίλοχοι βάρβαροί εἰσιν. ἐκβάλλουσιν οὖν τοὺς Ἀργείους οἱ Ἀμπρακιῶται χρόνῳ καὶ αὐτοὶ ἰσχύουσι τὴν πόλιν. οἱ δ' Ἀμφίλοχοι γενομένου τούτου διδῶσιν ἑαυτοὺς Ἀκαρῶσι, καὶ προσπαρακαλέσαντες ἀμφοτέροι Ἀθηναίους, οἱ αὐτοῖς Φορμίωνά τε στρατηγὸν ἐπεμφαν καὶ ναῦς τριάκοντα, ἀφικομένου δὴ τοῦ Φορμίωνος αἰρουῶσι κατὰ κράτος Ἄργος καὶ τοὺς Ἀμπρακιῶτας ἠνδραπόδισαν, κοινῇ τε

ὑπάρχειν τῷ ποιεῖν εἶναι. Doch kann οἷσπερ auch als Attrakt. für ἄπερ gefasst werden, schwerl. aber für ὥνπερ, wie Cl. will wegen der übrigen Stellen des Thuk., wo ὑπάρχ. und προὔπαρχ. den Genet. hat.

68. 3. οὐκ ἀρεσκόμενος, weil zwischen Alkmaion, der Bruder des Amphilochos, seine Mutter Eriphyle getötet hatte. s. 102, 5.

5. ἡλληνίσθησαν Verbesserung von Lobeck statt ἑλληνίσθησαν. Der trans. Gebrauch von ἑλληνίζειν ist sehr selten. Hier wohl aufzulösen: Ἑλληνες γενόμενοι ἐδιδάχθησαν, um die Verbindung mit dem Akk. zu erklären.

7. ἀφικομένου δὴ Konj. von St. Die Hs. δέ, das mit προσπαρακαλέσαντες nicht wohl zu vereinigen ist. Cl., der δέ beibehält, schreibt vorher de conj. προσπαρακαλέσαντες. Schütz, Ztschr. für Gymnasialwes. XXXV. S. 467 verteidigt δέ, welches „in echt thukydid. Weise hinzugesetzt“ sei, um den logischen Zusammenhang mit προσκαλέσαντες (mit wenigen Hdd.) zu bezeichnen. — ὥκισαν. Die meisten Hs. ὥκισαν, hier weniger angemessen. vgl. zu 1, 7.

7. ἀφικομένου δὴ Konj. von St. Die Hs. δέ, das mit προσπαρακαλέσαντες nicht wohl zu vereinigen ist. Cl., der δέ beibehält, schreibt vorher de conj. προσπαρακαλέσαντες. Schütz, Ztschr. für Gymnasialwes. XXXV. S. 467 verteidigt δέ, welches „in echt thukydid. Weise hinzugesetzt“ sei, um den logischen Zusammenhang mit προσκαλέσαντες (mit wenigen Hdd.) zu bezeichnen. — ὥκισαν. Die meisten Hs. ὥκισαν, hier weniger angemessen. vgl. zu 1, 7.

ᾠκισαν αὐτὸ Ἀμφίλοχοι καὶ Ἀκαρνᾶνες. μετὰ δὲ τοῦτο ἡ ξυμ- 8
μαχία ἐγένετο πρῶτον Ἀθηναίοις καὶ Ἀκαρνᾶσιν. οἱ δὲ 9
Ἀμπρακιοῦται τὴν μὲν ἐχθραν ἐς τοὺς Ἀργεῖους ἀπὸ τοῦ
ἀνδραποδισμοῦ σφῶν αὐτῶν πρῶτον ἐποιήσαντο, ὕστερον δὲ
ἐν τῷ πολέμῳ τήνδε τὴν στρατείαν ποιοῦνται αὐτῶν τε καὶ
Χαόνων καὶ ἄλλων τινῶν τῶν πλησιοχώρων βαρβάρων· ἐλθόντες
τε πρὸς τὸ Ἄργος τῆς μὲν χώρας ἐκράτουν, τὴν δὲ πόλιν ὥς
οὐκ ἐδύναντο ἐλεῖν προσβαλόντες, ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου καὶ
διελύθησαν κατὰ ἔθνη. τοσαῦτα μὲν ἐν τῷ θέρει ἐγένετο.

69. Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου χειμῶνος Ἀθηναῖοι ναῦς ἔστει-
λαν εἴκοσι μὲν περὶ Πελοπόννησον καὶ Φορμίωνα στρατηγόν,
ὃς ὀρμώμενος ἐκ Ναυπάκτου φυλακὴν εἶχε μῆτ' ἐκπλεῖν ἐκ
Κορίνθου καὶ τοῦ Κρισαίου κόλπου μηδένα μῆτ' ἐσπλεῖν,
ἐτέρας δὲ ἕξ ἐπὶ Καρίας καὶ Λυκίας καὶ Μελήσανδρον στρα-
τηγόν, ὅπως ταῦτά τε ἀργυρολογῶσι καὶ τὸ ληστικὸν τῶν Πε-
λοποννησίων μὴ ἑῶσιν αὐτόθεν ὀρμώμενον βλέπτειν τὸν πλοῦν
τῶν ὀλκάδων τῶν ἀπὸ Φασήλιδος καὶ Φοινίκης καὶ τῆς ἐκεῖθεν
ἡπείρου. ἀναβας δὲ στρατιᾷ Ἀθηναίων τε τῶν ἀπὸ τῶν νεῶν 2
καὶ τῶν ξυμμάχων ἐς τὴν Λυκίαν ὁ Μελήσανδρος ἀποθνήσκει
καὶ τῆς στρατιᾶς μέρος τι διέφθειρε νικηθεὶς μάχῃ.

70. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος οἱ Ποτιδιαῖται ἐπειδὴ οὐκέτι
ἐδύναντο πολιορκούμενοι ἀντέχειν, ἀλλ' αἱ τε ἐς τὴν Ἀττικὴν
ἐσβολαὶ Πελοποννησίων οὐδὲν μᾶλλον ἀπανίστασαν τοὺς Ἀθη-
ναίους, ᾧ τε σῆτος ἐπελελοίπει, καὶ ἄλλα τε πολλὰ ἐπεγεγέννητο
αὐτόθι ἤδη βρώσεως πέρι ἀναγκαίας καὶ τινες καὶ ἀλλήλων
ἐγέγυντο, οὕτω δὲ λόγους προσφέρουσι περὶ ξυμβάσεως τοῖς
στρατηγοῖς τῶν Ἀθηναίων τοῖς ἐπὶ σφίσι τεταγμένοις, Ξενοφῶντί
τε τῷ Εὐριπίδου καὶ Ἐστιοδώρῳ τῷ Ἀριστοκλείδου καὶ Φανο-
μάχῳ τῷ Καλλιμάχου. οἱ δὲ προσεδέξαντο, ὁρῶντες μὲν τῆς 2
στρατιᾶς τὴν ταλαιπωρίαν ἐν χωρίῳ χειμερινῷ, ἀνηλωκυίας τε

8. ἡ ξυμμαχία. K. 9, 4.

69. 1. ὀρμώμενος ἐκ. 1, 64, 2.
— Κρισαίου κόλπου der alte Name
für den korinth. Busen. — ταῦτα,
diese Gegenden. — μὴ ἑῶσιν,
wie 1, 37, 1 μὴ ἀλογίστως, ein
Begriff. — τῆς ἐκεῖθεν für τῆς
ἐκεῖ wegen πλοῦν.

70. 1. βρώσεως πέρι ἀναγκαίας.

Heißt ἀναγκ. wie gewöhnl. not-
wendig (s. 1, 2, 2 τῆς καθ' ἡμέραν
ἀναγκαίου τροφῆς), oder: durch
die Not aufgedrungen? Für
Letzteres spricht die Abwesenheit
des Art. Wegen dieser Bedeutung
s. 5, 8, 3. 6, 37, 2.

2. μὲν — τέ. zu 1, 144, 2. —
ἀνηλωκυίας κτέ. 13, 3. 3, 17, 3. —

- 3 ἤδη τῆς πόλεως δισχίλια τάλαντα ἐς τὴν πολιορκίαν. ἐπὶ τοῖσδε οὖν ξυνέβησαν, ἐξελθεῖν αὐτοὺς καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τοὺς ἐπικούρους ξὺν ἐνὶ ἱματίῳ, γυναῖκας δὲ ξὺν δυοῖν, καὶ
 4 ἀργυρίον τι ζητὸν ἔχοντας ἐφόδιον. καὶ οἱ μὲν ὑπόσπονδοι ἐξῆλθον ἐπὶ τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἕκαστος ἧ ἑδύνατο. Ἀθηναῖοι δὲ τοὺς τε στρατηγούς ἐπητιάσαντο ὅτι ἄνευ αὐτῶν ξυνέβησαν (ἐνόμιζον γὰρ ἂν κρατῆσαι τῆς πόλεως ἧ ἐβούλοντο), καὶ ὕστερον ἐποίκους ἑαυτῶν ἐπεμψαν ἐς τὴν Ποτίδαιαν καὶ
 5 κατῴκισαν. ταῦτα μὲν ἐν τῷ χειμῶνι ἐγένετο, καὶ τὸ δεύτερον ἔτος ἐτελευταίῳ τῷ πολέμῳ τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

71. Τοῦ δ' ἐπιγυγνομένου θέρους οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐς μὲν τὴν Ἀττικὴν οὐκ ἐσέβαλον, ἐστράτευσαν δ' ἐπὶ Πλάταιαν. ἡγεῖτο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεύς. καὶ καθίσας τὸν στρατὸν ἐμελλε δηώσειν τὴν γῆν. οἱ δὲ Πλαταιῆς εὐθύς πρέσβεις πέμψαντες πρὸς αὐτὸν
 2 ἔλεγον τοιάδε. „Ἀρχίδαμε καὶ Λακεδαιμόνιοι, οὐ δίκαια ποιεῖτε οὐδ' ἄξια οὔτε ὑμῶν οὔτε πατέρων ὧν ἐστε, ἐς γῆν τὴν Πλαταιῶν στρατεύοντες. Πανσανίας γὰρ ὁ Κλεομβρότου, Λακεδαιμόνιος, ἐλευθερώσας τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν Μήδων μετὰ Ἑλλήνων τῶν ἐθελησάντων ξυνάρασθαι τὸν κίνδυνον

ἐς τὴν πολ. Die meisten Hs. und Ausg. ohne Artik., der doch nicht entbehrlich scheint.

3. παῖδας καὶ γυναῖκας, seltener die im Deutschen übliche Stellung. γυναῖκας δὲ ξὺν δυοῖν ist gleichsam eine nachträgliche Korrektur. s. 1, 108, 3.

4. ἐδύνατο. Meineke vermutet, daß nach diesem Worte ein Verb., etwa κατεσκευάσατο ausgefallen sei; vgl. 17, 2. 5, 1. Aus Diod. 12, 46 gehe nicht hervor, daß die Potidaier anderwärts als in Chalkidike ein Unterkommen gesucht hätten. St. schiebt aus eben jener Stelle <κατῴκησαν> nach καὶ ein.

71. Nach dem ersten, mißlungenen Versuche der Thebaier auf Plataia (K. 2—6) hat der ganze pelop. Bund, dem die Sonderstellung der mit Athen verbündeten Stadt unerträglich schien, die Sache zu der seinigen gemacht und unternimmt jetzt (429) einen neuen,

weit ernstern Angriff gegen dieselbe, um sie entweder auf seine Seite zu ziehen oder doch zur Neutralität zu zwingen. Die genaue Beschreibung der Belagerungs- und Verteidigungsarbeiten ist ebenso interessant, als die Schilderung der Katastrophe erschütternd.

1. ἔλεγον. zu 1, 26, 1. Classens Angabe: „Thuk. gebraucht vor der Einführung direkter Reden das Impf. u. den Ao. ohne Unterschied, nach dem Schlufs der Rede im Rückblick auf dieselbe stets den Ao.“ ist in ihrem zweiten Teile nicht genau; s. 2, 65, 1. 90, 1 (coll. 88, 1). 4, 96, 1. 7, 16, 1. 78, 1. Freilich hält er diese Stellen für nicht gegen s. Regel sprechend; 90, 1 nahm er den Aor. aus einigen Hdd. auf.

2. πατέρων kann des Art. entbehren, weil derselbe durch ὧν ἐστε (= τῶν ὑμετέρων) ersetzt

τῆς μάχης ἢ παρ' ἡμῖν ἐγένετο, θύσας ἐν τῇ Πλαταιῶν ἀγορᾷ
 Διὶ ἐλευθερίῳ ἱερὰ καὶ ξυγκαλέσας πάντας τοὺς ξυμμάχους
 ἀπεδίδου Πλαταιεῦσι γῆν καὶ πόλιν τὴν σφετέραν ἔχοντας
 αὐτονόμους οἰκεῖν, στρατεῦσαι τε μηδένα ποτὲ ἀδίκως ἐπ'
 αὐτοὺς μηδ' ἐπὶ δουλείᾳ· εἰ δὲ μή, ἀμύνειν τοὺς παρόντας
 ξυμμάχους κατὰ δύναμιν. τάδε μὲν ἡμῖν πατέρες οἱ ὑμέτεροι 3
 ἔδοσαν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ προθυμίας τῆς ἐν ἐκείνοις τοῖς κιν-
 δύνοις γενομένης, ὑμεῖς δὲ τὰναντία δοῦτε· μετὰ γὰρ Θηβαίων
 τῶν ἡμῖν ἐχθίστων ἐπὶ δουλείᾳ τῇ ἡμέτερᾳ ἦκατε. μάρτυρας 4
 δὲ θεοὺς τοὺς τε ὀρκίους τότε γενομένους ποιούμενοι καὶ τοὺς
 ὑμετέρους πατρώους καὶ ἡμετέρους ἐγγχωρίους, λέγομεν ὑμῖν
 τὴν γῆν τὴν Πλαταιίδα μὴ ἀδικεῖν μηδὲ παραβαίνειν τοὺς
 ὄρκους, εἴαν δὲ οἰκεῖν αὐτονόμους καθάπερ Πανσανίας ἐδι-
 καίωσεν.“

72. Τοσαῦτα εἰπόντων Πλαταιῶν Ἀρχίδαμος ὑπολαβὼν
 εἶπε· „Δίκαια λέγετε, ὦ ἄνδρες Πλαταιῆς, ἣν ποιῆτε ὁμοῖα τοῖς
 λόγοις. καθάπερ γὰρ Πανσανίας ὑμῖν παρέδωκεν, αὐτοὶ τε
 αὐτονομεῖσθε καὶ τοὺς ἄλλους ξυνελευθεροῦτε ὅσοι μετασχόντες
 τῶν τότε κινδύνων ὑμῖν τε ξυνώμοσαν καὶ εἰσὶ νῦν ὑπ' Ἀθη-
 ναίοις, παρασκευὴ τε τοσῆδε καὶ πόλεμος γεγένηται αὐτῶν ἕνεκα
 καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθερώσεως. ἥς μάλιστα μὲν μετασχόντες
 καὶ αὐτοὶ ἐμμένετε τοῖς ὄρκιοις· εἰ δὲ μή, ἅπερ καὶ τὸ πρότερον
 ἤδη προυκαλεσάμεθα, ἡσυχίαν ἄγετε νεμόμενοι τὰ ὑμέτερα
 αὐτῶν, καὶ ἔστε μηδὲ μεθ' ἐτέρων, δέχεσθε δὲ ἀμφοτέρους
 φίλους, ἐπὶ πολέμῳ δὲ μηδ' ἐτέρους. καὶ τάδε ἡμῖν ἀρκέσει.“
 Ὁ μὲν Ἀρχίδαμος τοσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ Πλαταιῶν πρέσβεις 2
 ἀκούσαντες ταῦτα ἐσῆλθον ἐς τὴν πόλιν, καὶ τῷ πλήθει τὰ
 ῥηθέντα κοινώσαντες ἀπεκρίναντο αὐτῷ ὅτι ἀδύνατα σφίσιν
 εἶη ποιεῖν ἢ προκαλεῖται ἄνευ Ἀθηναίων, παῖδες γὰρ σφῶν
 καὶ γυναῖκες παρ' ἐκείνοις εἶεν· δεδιέναι δὲ καὶ περὶ τῇ πάσῃ

wird. zu 1, 85, 1. — εἰ δὲ μή. zu 1, 28, 3.

4. ὀρκίους. zu 1, 71, 5. — τοὺς ὑμ. — ἐγγχωρίους, Zeus u. Apollon.

72. 1. αὐτονομεῖσθε Imperativ. — παρασκευὴ τε — αὐτῶν κτέ. Der vorherg. Relativsatz wird durch einen demonstrativen erweitert. s. K. 4, 5 ὃ ἦν τοῦ τείχους καὶ αἱ

πλησίον θύραι ἀνεωγμέναι ἔτυχον αὐτοῦ. 74, 3 u. a. vgl. zu 1, 106, 1.

2. εἶεν Über d. Optat. Kr. 54, 6, 4. Zur Sache K. 6, 4. — οὐκ ἐπιτρέπωσι, näml. neutral zu bleiben. — πειράσσουσι nach den besten Codd. statt πειράσσωσι. Über die Gründe s. unsere Dissert. über die Finals. S. 108. (Dion. Hal.: — σῶσι.)

πόλει μὴ ἐκείνων ἀποχωρησάντων Ἀθηναῖοι ἐλθόντες σφίσι
οὐκ ἐπιτρέπωσιν, ἢ Θηβαῖοι, ὥς ἔνορχοι ὄντες κατὰ τὸ ἀμφο-
τέρους δέχεσθαι, αὐτὶς σφῶν τὴν πόλιν πειράσουσι καταλαβεῖν.
3 ὁ δὲ θαρσύνων αὐτοὺς πρὸς ταῦτα ἔφη. „Ῥεῖς δὲ πόλιν μὲν
καὶ οἰκίας ἡμῖν παράδοτε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ γῆς ὅρους
ἀποδείξατε καὶ δένδρα ἀριθμῶ τὰ ὑμέτερα καὶ ἄλλο εἴ τι
δυνατὸν ἐς ἀριθμὸν ἐλθεῖν. αὐτοὶ δὲ μεταχωρήσατε ὅποι
βούλεσθε, ἕως ἂν ὁ πόλεμος ᾗ. ἐπειδὴν δὲ παρέλθῃ, ἀποδώ-
σομεν ὑμῖν ἃ ἂν παραλάβωμεν. μέχρι δὲ τοῦδε ἔξομεν παρα-
καταθήκην, ἐργαζόμενοι καὶ φορὰν φέροντες ἢ ἂν ἡμῖν μέλλῃ
ἱκανῇ ἔσεσθαι.“

73. Οἱ δ' ἀκούσαντες ἐσῆλθον αὐτὶς ἐς τὴν πόλιν, καὶ
βουλευσάμενοι μετὰ τοῦ πλήθους ἔλεξαν ὅτι βούλονται ἃ προ-
καλεῖται Ἀθηναῖοις κοινῶσαι πρῶτον καί, ἣν πεῖθωσιν αὐτούς,
ποιεῖν ταῦτα· μέχρι δὲ τούτου σπείσασθαι σφίσι ἐκέλευον καὶ
τὴν γῆν μὴ δηοῦν. ὁ δὲ ἡμέρας τε ἐσπείσατο ἐν αἷς εἰκὸς ἦν
2 κομισθῆναι καὶ τὴν γῆν οὐκ ἔτεμνεν. ἐλθόντες δὲ οἱ Πλαταιῆς
πρέσβεις ὥς τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλευσάμενοι μετ' αὐτῶν
3 πάλιν ἦλθον ἀπαγγέλλοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει τοιάδε· „Οὐτ' ἐν
τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ, ᾧ ἄνδρες Πλαταιῆς, ἀφ' οὗ ξίμμαχοι ἐγε-
νόμεθα, Ἀθηναῖοι φασιν ἐν οὐδενὶ ὑμᾶς προέσθαι ἀδικουμένους
οὔτε νῦν περιόψεσθαι, βοηθήσειν δὲ κατὰ δύναμιν. ἐπισκῆπ-
τουσί τε ὑμῖν πρὸς τῶν ὄρκων οὓς οἱ πατέρες ὥμοσαν μηδὲν
νεωτερίζειν περὶ τὴν ξυμμαχίαν.“

74. Τοιαῦτα τῶν πρέσβων ἀπαγγελλάντων οἱ Πλαταιῆς
ἐβουλεύσαντο Ἀθηναίους μὴ προδιδόναι, ἀλλ' ἀνέχεσθαι καὶ
γῆν τεμνομένην, εἰ δεῖ, ὀρῶντας καὶ ἄλλο πάσχοντας ᾧ τι ἂν
ξυμβαίῃ, ἐξελεῖν τε μηδένα ἔτι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπο-
κρίνασθαι ὅτι ἀδύνατα σφίσι ποιεῖν ἐστὶν ἃ Λακεδαιμόνιοι
2 προκαλοῦνται. ὥς δὲ ἀπεκρίναντο, ἐντεῦθεν δὴ πρῶτον μὲν ἐς

3. Der Vorschlag des Archid. verliert viel von seiner Sonderbarkeit, wenn man sich erinnert, wie häufig im Altertume gewaltsame Verpflanzungen ganzer Einwohnerschaften vorkamen.

73. 1. κομισθῆναι, dafs sie (die nach Athen zu Sendenden) zurückgekehrt seien.

3. περιόψεσθαι. Auch hierher ge-

hört ἀδικουμένους. — πρὸς τῶν ὄ., bei dem Eide.

74. 1. ὀρῶντας. „ὀρῶντες“ würde man erwarten; allein das δεῖ des Zwischensatzes wirkt ein. vgl. Lob. zum Phryn. p. 755.“ K.

2. πρῶτον μὲν. Das ἐπειτα liegt der Sache nach in 75, 1. — Ἀ. βασιλεύς. Wie 4, 101, 5. Σιτάκης Ὀδρυσῶν βασιλεύς und oft Λακε-

ἐπιμαρτυρίαν καὶ θεῶν καὶ ἡρώων τῶν ἐγγωρίων Ἀρχίδαμος βασιλεὺς κατέστη, λέγων ᾧδε: „Θεοὶ ὅσοι γῆν τὴν Πλαταιίδα 3 ἔχετε καὶ ἡρώες, ξυνίστορες ἔστε ὅτι οὔτε τὴν ἀρχὴν ἀδίκως, ἐκλιπόντων δὲ τῶνδε πρότερον τὸ ξυνώμοτον, ἐπὶ γῆν τήνδε ἤλθομεν, ἐν ᾗ οἱ πατέρες ἡμῶν εὐξάμενοι ὑμῖν Μήδων ἐκράτησαν καὶ παρέσχετε αὐτὴν εὐμενῇ ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν, οὔτε νῦν, ἣν τι ποιῶμεν, ἀδικήσομεν· προκαλεσάμενοι γὰρ πολλὰ καὶ εἰκότα οὐ τυγχάνομεν. ξυγγνώμονες δὲ ἔστε τῆς μὲν ἀδικίας κολάζεσθαι τοῖς ὑπάρχουσι προτέροις, τῆς δὲ τιμωρίας τυγχάνειν τοῖς ἐπιφέρουσι νομίμως.“

75. Τοσαῦτα ἐπιθειάσας καθίστη ἐς πόλεμον τὸν στρατόν, καὶ πρῶτον μὲν περιεστειρόωσεν αὐτοὺς τοῖς δένδροισιν ἃ ἔκοψαν, τοῦ μὴδὲνα ἔτι ἐξιέναι, ἔπειτα χῶμα ἔχουν πρὸς τὴν πόλιν, ἐλπίζοντες ταχίστην αἵρεσιν ἔσεσθαι αὐτῶν στρατεύματος τοσοῦτου ἐργαζομένου. ξύλα μὲν οὖν τέμνοντες ἐκ τοῦ Κι- 2 θαιρῶνος παρρηκοδόμουν ἐκατέρωθεν, φορητὸν ἀντὶ τοίχων τιθέντες, ὅπως μὴ διαχέοιτο ἐπὶ πολὺ τὸ χῶμα. ἐφόρουν δὲ ὕλην ἐς αὐτὸ καὶ λίθους καὶ γῆν καὶ εἴ τι ἄλλο ἀνύτειν μέλλοι ἐπιβάλλομενον. ἡμέρας δὲ ἔχουν ἑβδομήκοντα καὶ νύκτας 3 ξυνεχῶς, διηρημένοι κατ' ἀναπαύλας, ὥστε τοὺς μὲν φέρειν, τοὺς δὲ ὕπνον τε καὶ σίτον αἰρεῖσθαι. Λακεδαιμονίων τε οἱ ξυναγοὶ ἐκάστης πόλεως ξυνεφεστῶτες ἠνάγκαζον ἐς τὸ ἔργον.

δαιμονίων βασιλεὺς, so kann gewiss auch βασιλεὺς allein ohne Art. stehn, der daher hier mit den best. Codd. wegzulassen ist trotz Dion. Hal. Θουκ. χ. 36, 10.

3. ἐκλιπόντων δέ. Ganz ähnlich ist δὲ zum Anschluß eines gen. abs. gebraucht 3, 55, 1. 6, 64, 1, und dieser Umstand schützt die Partik. an u. St. zu entschieden, als daß ihr Fehlen in einigen guten Hs., worauf hin Cl. sie tilgt, sie verdächtigen darf. — καὶ — αὐτήν. zu 72, 1. — ξυγγνώμονες δὲ ἔστε, seid damit einverstanden, eine sonst nicht vorkommende Bedeutung des Adj., die sich aber durch den ebenfalls ungewöhnl. Gebrauch des Verb. ξυγγινώσκω in dem Sinne von mitbeschließen, beistimmen (Thuk. 2, 60, 4. 7, 73, 2. 8, 24, 5)

THUCYDIDIS I. 1.

genügend legitimiert. — τῆς ἀδικίας κολάζ. s. 6, 38, 4. κολάζων — ὧν βούλονται μὲν, δύνανται δ' οὐ. — τοῖς ἐπιφέρουσι, sc. τὴν τιμωρίαν.

75. 1. ἐπιθειάσας. 8, 53, 2. = ἐπικαλεσάμενος, κατενέχμενος (nach den Scholien). — ταχίστην αἵρεσιν als Prädik. zusammengefaßt ist unbedenklich u. die, wenn auch leichte, Änderung Classens ταχίστην τὴν αἵρ. (von St. aufgenommen) unnötig.

2. φορητὸν, kreuzweise, nach Art einer geflochtenen Binsenmatte.

3. κατ' ἀναπαύλας, „rastweise, sodafs einzelne Abteilungen sich in Rast und Arbeit ablösten.“ K. — ξυναγοὶ sind die von Sparta den Bundesgen. gegebenen Anführer, also nicht Mietstruppenanführer, sondern Fremdenanführer. — ξυνεφεστῶτες, i. e. ἐφεστῶτες ξὺν

- 4 οἱ δὲ Πλαταιῆς ὁρῶντες τὸ χῶμα αἰρόμενον, ξύλινον τεῖχος
 ξυνθέντες καὶ ἐπιστήσαντες τῷ ἑαυτῶν τείχει ἢ προσεχοῦτο,
 ἐσφοκοδόμεον ἐς αὐτὶ πλίνθους ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκιῶν καθαιροῦν-
 5 τες. ξύνδεσμος δ' ἦν αὐτοῖς τὰ ξύλα, τοῦ μὴ ὑψηλὸν γιγνώ-
 μενον ἀσθενὲς εἶναι τὸ οἰκοδόμημα· καὶ προκαλύμματα εἶχε
 δέρεαι καὶ διφθέρας, ὥστε τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὰ ξύλα
 μήτε πυρφόροις οἰστοῖς βάλλεσθαι ἐν ἀσφαλείᾳ τε εἶναι.
 6 ἤρετο δὲ τί ὕψος τοῦ τείχους μέγα, καὶ τὸ χῶμα οὐ σχολαίτε-
 ρον ἀντανῆει αὐτῷ. καὶ οἱ Πλαταιῆς τοιόνδε τι ἐπινόουσι·
 διελόντες τοῦ τείχους ἢ προσέπιπτε τὸ χῶμα ἐσφόρουεν τὴν γῆν.

76. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι αἰσθόμενοι ἐν ταρσοῖς καλὰ-
 μον πηλὸν ἐνείλλοντες ἐσέβαλλον ἐς τὸ διηρημένον, ὅπως μὴ
 2 διαχεόμενον ὥσπερ ἡ γῆ φοροῖτο. οἱ δὲ ταύτῃ ἀποκληόμενοι
 τοῦτο μὲν ἐπέσχον, ὑπόνομον δ' ἐκ τῆς πόλεως ὀρύξαντες καὶ
 ξυντεκμηράμενοι ὑπὸ τὸ χῶμα ὑφείλκον αὐτῆς παρὰ σφᾶς τὸν
 χοῦν· καὶ ἐλάνθανον ἐπὶ πολὺ τοὺς ἔξω, ὥστ' ἐπιβάλλοντας
 ἤσσον ἀνύτειν ὑπαγομένον αὐτοῖς κάτωθεν τοῦ χώματος καὶ
 3 ἰζάνοντος αἰεὶ ἐπὶ τὸ κενούμενον. δεδιότες δὲ μὴ οὐδ' οὕτω
 δύνωνται ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀντέχειν, προσεπεξηῦρον τόδε·
 τὸ μὲν μέγα οἰκοδόμημα ἐπαύσαντο ἐργαζόμενοι τὸ κατὰ τὸ
 χῶμα, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν αὐτοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ βραχέος
 τείχους ἐκ τοῦ ἐντὸς μνηοειδὲς ἐν τὴν πόλιν προσσφοκοδόμεον,

τοῖς ἐξ αὐτῶν τῶν πόλεων στρατη-
 γοῖς.

4. ἢ προσεχοῦτο, i. e. ἢ τὸ χῶμα
 ἐχοῦτο πρὸς τὴν πόλιν. Über den
 Zweck dieses Walles 76, 4. 77, 3. —
 ἐσφοκοδόμεον eine sonst nicht nach-
 gewiesene Komposition.

5. τοῦ μὴ, damit nicht. s. zu
 1, 23 u. 1, 4. — δέρεαι sind
 wahrsch. rohe, διφθέραι gegerbte
 Häute, Leder.

6. ἤρετο — μέγα. zu 1, 93, 2.
 — διελόντες. Die Erklärung von
 τοιόνδε schließt sich ohne γὰρ an.
 zu 2, 60, 4. — τοῦ τείχους gen.
 part. wegen ἢ. — προσέπιπτε.
 Nur mit dem untern Teile seiner
 nicht senkrecht, sondern schräg
 abfallenden Seite konnte der Wall
 die Mauer berühren; denn es war
 zwischen beiden noch eine Lücke
 (77, 3).

76. 1. ἐσέβαλλον zuerst Bekk.
 mit einigen Hs. Vulg. ἐσέβαλον
 Cl. u. St., ἐνείλλοντες verträgt sich
 damit nicht gut. — διαχεόμενον.
 Das Neutr. wohl wegen des vor-
 schwebenden allgemeinen Begriffes:
 die Masse, τὸ ἐσβληθέν. zu
 47, 3.

2. καὶ — χῶμα, „eosque (cunicu-
 los) conjectura sub aggerem dirigen-
 tes“. Pt. Prägnanter Ausdruck. zu
 K. 4, 3; denn eigentlich ist ξυντεκ-
 μαίρεσθαι nur conjectura assequi.
 Andere indes wollen ὑπὸ τὸ χ. mit
 ὀρύξαντες verbinden, sodafs καὶ
 ξυντεκμ. als διὰ μέσον zu betrach-
 ten wäre.

3. ἔνθεν — αὐτοῦ, an beiden
 Enden desselben. — τοῦ βρα-
 χέος τ. ist die ursprüngl. Mauer. —
 ἐκ τοῦ ἐντὸς, nach innen. zu 1,
 64, 1. — μνηοειδὲς, eine halb-

ὅπως, εἰ τὸ μέγα τεῖχος ἀλίσκοιτο, τοῦτ' ἀντέχοι, καὶ δέοι τοὺς ἐναντίους αὐτῆς πρὸς αὐτὸ χοῦν, καὶ προχωροῦντας ἔσω διπλάσιόν τε πόνον ἔχειν καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ μᾶλλον γίνεσθαι. ἅμα δὲ τῇ χώσει καὶ μηχανὰς προσῆγον τῇ πύλῃ οἱ Πελοπον-⁴ νήσιοι, μίαν μὲν ἢ τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος κατὰ τὸ χῶμα προσαχθεῖσα ἐπὶ μέγα τε κατέσεισε καὶ τοὺς Πλαταιέας ἐφόβησεν, ἄλλας δὲ ἄλλῃ τοῦ τείχους, ἃς βρόχους τε περιβάλλοντες ἀνέκλων οἱ Πλαταιῆς, καὶ δοκοὺς μεγάλας ἀρτήσαντες ἀλύσεσι μακραῖς σιδηραῖς ἀπὸ τῆς τομῆς ἐκατέρωθεν ἀπὸ κεραίων δύο ἐπικεκλιμένων καὶ ὑπερτεινουσῶν ὑπὲρ τοῦ τείχους ἀνεκλύσαντες ἐγκαρσίας, ὅποτε προσπεσεῖσθαι πῃ μέλλοι ἡ μηχανή, ἀφίεσαν τὴν δοκὸν χαλαραῖς ταῖς ἀλύσεσι καὶ οὐ διὰ χειρὸς ἔχοντες, ἡ δὲ ὀρμὴ ἐμπίπτουσα ἀπεκαύλιζε τὸ προέχον τῆς ἐμβολῆς.

77. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι, ὥς αἱ τε μηχαναὶ οὐδὲν ὠφέλουν καὶ τῷ χώματι τὸ ἀντιτείχισμα ἐρίγγετο, νομίσαντες ἄπορον εἶναι ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν ἔλεῖν τὴν πόλιν πρὸς τὴν περιτείχισιν παρεσκευάζοντο. πρότερον δὲ² πυρὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πειρᾶσαι εἰ δύναιτο πνεύματος γενομένου ἐπιφλέξαι τὴν πόλιν, οὖσαν οὐ μεγάλην· πᾶσαν γὰρ δὴ ἰδέαν ἐπενούουν, εἰ πως σφίσιν ἄνευ δαπάνης καὶ πολιορκίας προσαχθεῖη. φοροῦντες δὲ ὕλης φακέλλους παρέβαλλον ἀπὸ τοῦ χώματος ἐς τὸ μεταξὺ πρῶτον τοῦ τείχους καὶ τῆς προσχώ-

mondförmige (Mauer). — ἐν ἀμφιβόλῳ erklärt Krüg.: in einer von mehreren Seiten durch Geschosse bestrichenen Lage, nämlich von vorn und von beiden Seiten, wie es auch 4, 32, 3 gebraucht ist, und wie Appian bell. Mithrid. 37 eine solche Bedrängnis des Sulla beschreibt: βαλλόμενος ἄνωθεν ἐκ τε μετώπου καὶ τῶν κεραίων, ὥς ἐν μηχανοειδὲς χωρίοις. Weniger genau ist die von andern adoptierte Erklärung des Schol.: ἐκατέρωθεν βάλλεσθαι. Hesych. ἐκ. περιβαλλόμενοι.

4. τοῦ μεγ. οἰκοδ. verb. mit ἐπὶ μέγα, welches den Objektsakk. vertritt. zu 1, 50, 2. — καὶ δοκοὺς κτέ. An den relat. Satz schließt sich ein selbständiger an. zu 1, 106, 1. — ἀρτήσαντες nach der Auf-

fassung anderer Sprachen = ἀρτήσεως. zu 1, 60, 1. — ἀπὸ τῆς τ. ἐ., zu beiden Seiten am Ende, an beiden Enden, näml. der Balken. — ἀπὸ — τείχους, an zwei auf die Mauer gelehnten und über dieselbe hinausragenden Stangen. Auch dies ἀπὸ ist mit ἀρτήσαντες zu verbinden. — ἐγκαρσίας, transversas, querliegend. Die Übersetzung schräg ist mir unklar. — χαλαραῖς τ. ἀ. = ταῖς ἀλύσεσι, χαλῶντες (αὐτάς), daher mit dem folg. Partiz. durch καὶ verbunden. s. 2, 65, 11. zu 1, 80, 1. — Wegen διὰ zu 22, 1. — τῆς ἐμβολῆς, des Kopfes der Maschine, dessen Spitze τὸ προέχον.

77. 1. δεινῶν, Zwangsmittel.

σεως, ταχὺ δὲ πλήρους γενομένου διὰ πολυχειρίαν ἐπιπαρένησαν καὶ τῆς ἄλλης πόλεως ὅσον ἐδύναντο ἀπὸ τοῦ μετεώρου πλεῖστον ἐπισχεῖν, ἐμβαλόντες δὲ πῦρ ξὺν θείῳ καὶ πίσσῃ ἤψαν
 4 τὴν ὕλην. καὶ ἐγένετο φλόξ τοσαύτη ὅσην οὐδεὶς πω ἐς γε ἐκείνον τὸν χρόνον χειροποίητον εἶδεν· ἥδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὐτὴν ἀπὸ ταύτομάτου πῦρ καὶ
 5 φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε. τοῦτο δὲ μέγα τε ἦν καὶ τοὺς Πλαταιέας τὰλλα διαφυγόντας ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι· ἐντὸς γὰρ πολλοῦ χωρίου τῆς πόλεως οὐκ ἦν πελάσαι, πνεῦμά τε εἰ ἐπεγένετο αὐτῇ ἐπίφορον, ὅπερ καὶ ἡλπιζον οἱ ἐναντίοι, οὐκ
 6 ἂν διέφυγον. νῦν δὲ καὶ τότε λέγεται ξυμβῆναι, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ πολὺ καὶ βροντὰς γενομένας σβέσαι τὴν φλόγα καὶ οὕτω παυθῆναι τὸν κίνδυνον.

78. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ καὶ τούτου διήμαρτον, μέρος μὲν τι καταλιπόντες τοῦ στρατοπέδου, τὸ δὲ λοιπὸν ἀφέντες, περιετείχιζον τὴν πόλιν κύκλῳ, διελόμενοι κατὰ πόλεις τὸ χωρίον· τάφος δὲ ἐντὸς τε ἦν καὶ ἔξωθεν ἐξ ἧς ἐπλινθεύ-
 2 σαντο. καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἐξεύραστο περὶ ἀρκτούρου ἐπιτολάς, καταλιπόντες φύλακας τοῦ ἡμίσεος τείχους (τὸ δὲ ἡμισὺ Βοιωτοὶ ἐφύλασσαν) ἀνεχώρησαν τῷ στρατῷ καὶ διελύθησαν κατὰ
 3 πόλεις. Πλαταιῆς δὲ παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τοὺς πρεσ-

3. τῆς ἄλλης πόλεως hängt von ὅσον πλεῖστον ab. Gemeint ist, wie ich glaube, ein Teil in der Stadt, nicht die Außenseite derselben; denn 1) τῆς ἄλλης πόλεως kann nicht bedeuten τοῦ ἄλλου τείχους; 2) die Außenseite konnten sie auch anders als „von der Höhe ihres Walles herab“ (ἀπὸ τοῦ μετεώρου) erreichen. Die Geschosse der Belagerten, die sie, wie man einwirft, an anderen Orten bestrichen haben würden, hatten sie doch auch nicht abgehalten den Wall aufzuführen. Endlich nicht die Ausdehnung des Feuers nach den Seiten, sondern nach vorn liefs einen Erfolg hoffen.

4. ἀπ' αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ τριφθεῖναι. — ἐντὸς κτέ., innerhalb eines weiten Raumes der Stadt. — πελάσαι, sc. τῷ πυρί.

6. ὕδωρ κτέ., asyndetisch ange-

fügte Epexegeze zu τότε ξυμβῆναι. zu 60, 4.

78. 1. τὸ δὲ λοιπὸν ἀφέντες. Diese Worte, in den besten Hs. fehlend, sind von vielen verdächtigt worden; doch sind sie nicht wohl zu entbehren, wenn man nicht mit Cl. u. St. auch μέρος — στρατοπέδον für unecht ansieht. — ἐντὸς, innerhalb der Circumvallationslinie, also zwischen derselben und der Stadtmauer.

2. περὶ ἀρκτούρου ἐπιτολάς, wenige Tage vor dem Herbst-Aequinoctium. Dies ist die ἐφά ἐπιτολή, der Anfang des Arkturus am Morgen. Die ἐσπερία ἐπιτολή fällt um die Mitte des März. — τῷ στρατῷ. Die Truppen, welche damals, als ein großer Teil des sehr starken Heeres entlassen ward, die περιτείχισις begannen, konnten noch immer ganz füglich ὁ στρατός genannt werden.

βυτάτους τε καὶ πλήθος τὸ ἄχρηστον τῶν ἀνθρώπων πρότερον ἐκκεκομισμένοι ἦσαν ἐς τὰς Ἀθήνας, αὐτοὶ δ' ἐπολιορκούντο ἐγκαταλελειμμένοι τετρακόσιοι, Ἀθηναίων δὲ ὀγδοήκοντα, γυναικες δὲ δέκα καὶ ἑκατὸν σιτοποιοί. τοσοῦτοι ἦσαν οἱ ξύμ-
παντες ὅτε ἐς τὴν πολιορκίαν καθίσταντο, καὶ ἄλλος οὐδεὶς ἦν ἐν τῷ τείχει οὔτε δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος. τοιαύτη μὲν ἡ Πλαταιῶν πολιορκία κατεσκευάσθη.

79. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους καὶ ἅμα τῇ τῶν Πλαταιῶν ἐπιστρατεία Ἀθηναῖοι δισχιλίους ὀπλίταις ἑαυτῶν καὶ ἱππεῦσι διακοσίοις ἐστράτευσαν ἐπὶ Χαλκιδέας τοὺς ἐπὶ Θράκης καὶ Βοττιαίους ἀκμάζοντος τοῦ σίτου· ἐστρατήγει δὲ Ξενοφῶν ὁ Εὐριπίδου τρίτος αὐτός. ἐλθόντες δὲ ὑπὸ Σπάρταλον τὴν² Βοττικὴν τὸν σῖτον διέφθειρον. ἐδόκει δὲ καὶ προσχωρήσειν ἡ πόλις ὑπὸ τινων ἔνδοθεν πρᾶσόντων· προσπεμφάντων δὲ ἐς Ὀλύνθον τῶν οὐ ταῦτα βουλομένων ὀπλίταις τε ἤλθον καὶ στρατιὰ ἐς φυλακὴν· ἥς ἐπεξελεύσεως ἐκ τῆς Σπαρτώλου ἐς μάχην καθίστανται οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς αὐτῇ τῇ πόλει. καὶ οἱ³ μὲν ὀπλῖται τῶν Χαλκιδέων καὶ ἐπικούροί τινες μετ' αὐτῶν νικῶνται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀναχωροῦσιν ἐς τὴν Σπάρταλον, οἱ δὲ ἱππῆς τῶν Χαλκιδέων καὶ ψилоὶ νικῶσι τοὺς τῶν Ἀθηναίων ἱππέας καὶ ψιλοὺς. εἶχον δὲ τινες οὐ πολλοὺς⁴ πελταστὰς ἐκ τῆς Κρουσίδος γῆς καλουμένης. ἄρτι δὲ τῆς μάχης γεγενημένης ἐπιβοηθοῦσιν ἄλλοι πελτασταὶ ἐκ τῆς Ὀλύνθου. καὶ οἱ ἐκ τῆς Σπαρτώλου ψилоὶ ὡς εἶδον, θαρσέ-
σαντες τοῖς τε προσγιγνομένοις καὶ ὅτι πρότερον οὐχ ἡσῶντο, ἐπιτίθενται αὐτοῖς μετὰ τῶν Χαλκιδέων ἱππέων καὶ τῶν προσβοηθησάντων τοῖς Ἀθηναίοις· καὶ ἀναχωροῦσι πρὸς τὰς δύο

3. ἄχρηστον, die besten Codd. Sonst bei Thuk. ἀχρεῖος (s. 1, 93, 6), doch jenes ebenso bei Xen. Anab. 3, 4, 26. — *πλήθος ἄχρηστον* umfasst eigentlich auch die Kinder und Greise u. scheint fast müßig; es sind darunter offenbar die zwar Dienstpflichtigen, aber Dienstuntauglichen zu denken. — *ἐκκεκ.* ἦσαν. s. 6, 4. Warum dort das Akt., hier das Med.?

79. 1. τῶν Πλατ. Über den Gen. zu 1, 108, 5. — Xenophon s. 70, 1. Χαλκ. etc. 1, 57, 5.

2. διέφθειρον, handschriftl. besser

bezeugt, erscheint auch passender (weshalb?) als *διέφθειραν*, das bei St. u. in meiner Textausg. durch Versehen stehen geblieben ist. *ὀπλῖταις τε καὶ στρατιὰ*, Hopliten und andere Truppen, näml. Reiter und Leichtbewaffnete, wie das Folg. zeigt. Über die Verbindung zu 1, 80, 3.

4. εἶχον, sc. οἱ Χαλκιδῆς. Dies scheint wegen des folg. Satzes die natürlichste Erklärung. Cl. jedoch ergänzt *οἱ Ἀθηναῖοι*; s. dessen Note. — *Κρουσίς, μοῖρα τ. Μυθονίας* (St. Byz.).

5. ἀναχωροῦσι, sc. οἱ Ἀθηναῖοι.

6 τάξεις ἃς κατέλιπον παρὰ τοῖς σκευοφόροις. καὶ ὁπότε μὲν ἐπίοιεν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνεδίδουσιν, ἀναχωροῦσι δὲ ἐνέκειντο καὶ ἐσηκόντιζον. οἳ τε ἱππῆς τῶν Χαλκιδέων προσιππεύοντες ἢ δοκοίῃ προσέβαλλον, καὶ οὐχ ἥκιστα φοβήσαντες ἔτρεψαν τοὺς
7 Ἀθηναίους καὶ ἐπεδίωξαν ἐπὶ πολὺ. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐς τὴν Ποτίδαιαν καταφεύγουσι, καὶ ὕστερον τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους κομισάμενοι ἐς τὰς Ἀθήνας ἀναχωροῦσι τῷ περιόντι τοῦ στρατοῦ· ἀπέθανον δὲ αὐτῶν τριάκοντα καὶ τετρακόσιοι καὶ οἱ στρατηγοὶ πάντες. οἱ δὲ Χαλκιδῆς καὶ οἱ Βοττιαῖοι τροπαῖόν τε ἔστησαν καὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς αὐτῶν ἀνελόμενοι διελύθησαν κατὰ πόλεις.

80. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους, οὐ πολλῷ ὕστερον τούτων, Ἀμπρακιῶται καὶ Χάονες βουλόμενοι Ἀκαρνανίαν πᾶσαν καταστρέψασθαι καὶ Ἀθηναίων ἀποστῆσαι πείθουσι Λακεδαιμονίους ναυτικόν τε παρασκευάσασθαι ἐκ τῆς ξυμμαχίδος καὶ ἱπλῆτας χιλίους πέμψαι ἐς Ἀκαρνανίαν, λέγοντες ὅτι, ἦν ναυσὶ καὶ πέσῳ ἅμα μετὰ σφῶν ἔλθωσιν, ἀδυνάτων ὄντων ξυμβοηθεῖν τῶν ἀπὸ θαλάσσης Ἀκαρνανῶν ῥαδίως ἂν Ἀκαρνανίαν σχόντες καὶ τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας κρατήσουσι, καὶ ὁ περίπλους οὐκέτι ἔσοιτο Ἀθηναίοις ὁμοίως περὶ Πελοπόννησον.
2 ἐλπίδα δ' εἶναι καὶ Ναύπακτον λαβεῖν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πεισθέντες Κνῆμον μὲν ναύαρχον ἔτι ὄντα καὶ τοὺς ὀπλίτας ἐπὶ ναυσὶν ὀλίγαις εὐθὺς πέμπουσι, τῷ δὲ ναυτικῷ περιήγγειλαν
3 παρασκευασάμενῳ ὥς τάχιστα πλεῖν ἐς Λευκάδα. ἦσαν δὲ Κορίνθιοι ξυμπροθυμούμενοι μάλιστα τοῖς Ἀμπρακιώταις ἀποίκους οὔσι. καὶ το μὲν ναυτικὸν ἐκ τε Κορίνθου καὶ Σικυνῶνος καὶ τῶν ταύτῃ χωρίων ἐν παρασκευῇ ἦν, τὸ δ' ἐκ Λευκάδος καὶ Ἀμπρακίας πρότερον ἀφικόμενον ἐν Λευκάδι περιέμενε.
4 Κνῆμος δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ χίλιοι ὀπλῆται ἐπειδὴ ἐπεραιώθησαν λαθόντες Φορμίωνα, ὃς ἦρχε τῶν εἰκοσὶ νεῶν τῶν Ἀττικῶν

6. ἀναχωροῦσι nur zwei gute Codd.: allein die Vulg. ἀποχωροῦσι, wenn sie abzogen, ist gegen den Zusammenhang.

80. 1. ξυμμαχίδος. zu 1, 110, 4. — κρατήσουσι — ἔσοιτο. Weder für den Ind. noch für den Opt. Fut. mit ἂν giebt es bei Thuk. ein sicheres Beispiel. Es wird daher ἂν zu σχόντες zu ziehen sein in dem Sinne: nachdem sie sich

bemächtigt haben würden. vgl. Kr. 54, 12, 6. — ὁμοίως Vat. Die übrigen Hs. unrichtig ὁμοίος.

2. ἔτι, wie schon im vorigen Jahre: 66, 2. Der Regel nach war, wenigstens einige Jahre später, die Amtsführung eines spart. Admirals auf ein Jahr beschränkt: Xen. Hell. 1, 6, 1. Thuk. 8, 20, 1. 55, 1.

4. Φορμίωνα. 69, 1.

αἱ περὶ Ναύπακτον ἐφρούρουν, εὐθὺς παρεσκευάζοντο τὴν
κατὰ γῆν στρατείαν. καὶ αὐτῷ παρήσαν Ἑλλήνων μὲν Ἀμπρα- 5
κιῶται καὶ Λευκάδιοι καὶ Ἀνακτόριοι καὶ οὗς αὐτὸς ἔχων ἦλθε
χίλιοι Πελοποννησίων, βάρβαροι δὲ Χάονες χίλιοι ἀβασίλευτοι,
ὧν ἡγοῦντο ἐπετησίῳ προστασίᾳ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ γένους Φώτνος
καὶ Νικάνωρ. ἐστρατεύοντο δὲ μετὰ Χαόνων καὶ Θεσπρωτοὶ
ἀβασίλευτοι. Μολοσσοὺς δὲ ἦγε καὶ Ἀτινᾶνας Σαβύλινθος, 6
ἐπίτροπος ὧν Θαρύπου τοῦ βασιλέως, ἔτι παιδὶς ὄντος, καὶ
Παραναίους Ὅροιδος, βασιλεὺς ὧν. Ὅρέσται δὲ χίλιοι, ὧν
ἐβασίλευεν Ἀντίοχος, μετὰ Παραναίων ξυνεστρατεύοντο Ὅροίδῳ
Ἀντιόχῳ ἐπιτρέψαντος. ἐπεμψε δὲ καὶ Περγάδικας κρύφα τῶν 7
Ἀθηναίων χιλίους Μακεδόνων, οἳ ὕστερον ἦλθον. τούτῳ τῷ 8
στρατῷ ἐπορεύετο Κνήμος, οὗ περιμένοντας τὸ ἀπὸ Κορίνθου
ναυτικόν· καὶ διὰ τῆς Ἀργείας ἰόντες Λιμναίαν, κώμην ἀτείχι-
στον, ἐπόρθησαν. ἀφικνοῦνται τε ἐπὶ Στράτον, πόλιν μεγίστην
τῆς Ἀκαρνανίας, νομίζοντες, εἰ ταύτην πρώτην λάβοιεν, ῥαδίως
ἂν σφίσι τὰλλα προσχωρήσαι.

81. Ἀκαρνανες δὲ αἰσθόμενοι κατὰ τε γῆν πολλὴν στρα-
τιὰν ἐσβεβληκυῖαν ἐκ τε θαλάσσης ναυσὶν ἅμα τοὺς πολεμίους
παρεσομένους, οὔτε ξυνεβοήθουν ἐφύλασσόν τε τὰ αὐτῶν ἕκαστοι,
παρὰ τε Φορμίωνα ἐπεμπον κελεύοντες ἀμύνειν· ὁ δὲ ἀδύνατος
ἔφη εἶναι ναυτικοῦ ἐκ Κορίνθου μέλλοντος ἐκπλεῖν Ναύπακτον
ἐρήμην ἀπολιπεῖν. οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι τρία 2
τέλη ποιήσαντες σφῶν αὐτῶν ἐχώρουν πρὸς τὴν τῶν Στρατίων
πόλιν, ὅπως ἐγγὺς στρατοπεδευσάμενοι, εἰ μὴ λόγῳ πείθοιεν,
ἐργῶ πειρῶντο τοῦ τείχους. καὶ μέσον μὲν ἔχοντες προσῆσαν 3
Χάονες καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, ἐκ δεξιᾶς δ' αὐτῶν Λευκάδιοι
καὶ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ μετὰ τούτων, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Κνήμος καὶ
οἱ Πελοποννήσιοι καὶ Ἀμπρακιῶται· διεῖχον δὲ πολὺν ἀπ' ἀλ-
λήλων καὶ ἔστιν ὅτε οὐδὲ ἐωρῶντο. καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες τεταρ- 4

5. οὗς — ἔχων ἦλθε. Über die Stellung zu 1, 9, 2. — ἐπετησίῳ scheint durch die Nachahmung bei Cass. Dio 50, 10. 52, 9 gesichert zu sein. Die Hs. wohl sämtlich ἐπ' ἐτησίῳ, worin ἐπὶ ungewöhnl. ist.

8. προσχωρήσαι. Die Hs. προσχωρήσειν. zu 1, 27, 2. Über Stratos

s. Kiepert, Lehrb. d. a. Geogr. S. 294.

81. 3. μέσον ohne Art. öfter, desgl. δεξιὸν κέρας 6, 67, 1, εὐώ-
νυμον κ. 1, 48, 4. — προσῆσαν, natürlich πρὸς τὴν πόλιν (§. 2). — οἱ μετὰ τούτων sind wahrsch. eine Art Perioiken oder σύμμοροι, wie sie bei den Thebaiern hießen (4, 93, 4).

μένοι τε προσῆσαν καὶ διὰ φυλακῆς ἔχοντες, ἕως ἐστρατοπε-
 δεύσαντο ἐν ἐπιτηδείῳ· οἱ δὲ Χάονες σφίσι τε αὐτοῖς πιστεύ-
 οντες καὶ ἀξιούμενοι ὑπὸ τῶν ἐκείνῃ ἡπειρωτῶν μαχιμώτατοι
 εἶναι οὐτ' ἐπέσχον τὸ στρατόπεδον καταλαβεῖν, χωρήσαντές τε
 ῥύμῃ μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων ἐνόμισαν αὐτοβοεῖ ἂν τὴν
 5 πόλιν ἐλεῖν καὶ αὐτῶν τὸ ἔργον γενέσθαι. γνόντες δ' αὐτοὺς
 οἱ Στρατίοι ἔτι προσιόντας καὶ ἡγησάμενοι, μεμυνμένων εἰ
 κρατήσκειαν, οὐκ ἂν ἔτι σφίσι τοὺς Ἕλληνας ὁμοίως προσελθεῖν,
 προλοχίζουσι τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐνέδραις, καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς
 ἦσαν, ἐκ τε τῆς πόλεως ὁμοσε χωρήσαντες καὶ ἐκ τῶν ἐνεδρῶν
 6 προσπίπτουσι. καὶ ἐς φόβον καταστάντων διαφθείρονται τε
 πολλοὶ τῶν Χαόνων, καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι ὥς εἶδον αὐτοὺς
 7 ἐνδόντας, οὐκέτι ὑπέμειναν, ἀλλ' ἐς φυγὴν κατέστησαν. τῶν
 δὲ Ἑλληνικῶν στρατοπέδων οὐδέτερον ἦσθετο τῆς μάχης, διὰ τὸ
 πολὺ προσελθεῖν αὐτοὺς καὶ στρατόπεδον οἰηθῆναι καταληψομέ-
 8 νους ἐπείγασθαι. ἐπεὶ δὲ ἐνέκειντο φεύγοντες οἱ βάρβαροι, ἀνελάμ-
 βανόν τε αὐτοὺς καὶ ξυναγαγόντες τὰ στρατόπεδα ἡσύχαζον αὐτοῦ
 τὴν ἡμέραν, ἐς χεῖρας μὲν οὐκ ἰόντων σφίσι τῶν Στρατίων διὰ τὸ
 μῆπω τοὺς ἄλλους Ἀκαρνᾶνας ξυμβεβοηθηκέναι, ἄποθεν δὲ σφεν-
 δονῶντων καὶ ἐς ἀπορίαν καθιστάντων· οὐ γὰρ ἦν ἄνευ ὅπλων
 κινηθῆναι. δοκοῦσι δ' οἱ Ἀκαρνᾶνες κράτιστοι εἶναι τοῦτο ποιεῖν.

82. Ἐπειδὴ δὲ νύξ ἐγένετο, ἀναχωρήσας ὁ Κνήμος τῇ
 στρατιᾷ κατὰ τάχος ἐπὶ τὸν Ἀναπον ποταμόν, ὃς ἀπέχει στα-
 δίους ὀγδοήκοντα Στάτων, τοὺς τε νεκροὺς κομίζεται τῇ ὕστε-
 ραίᾳ ὑποσπόνδους καὶ Οἰνιαδῶν ξυμπαραγενομένων κατὰ φιλίαν
 ἀναχωρεῖ παρ' αὐτοὺς πρὶν τὴν ξυμβοήθειαν ἐλθεῖν. κακείθεν
 ἐπ' οἶκον ἀπῆλθον ἕκαστοι. οἱ δὲ Στρατίοι τροπαῖον ἔστησαν
 τῆς μάχης τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους.

4. διὰ φυλακῆς ἔχοντες intrans.
 vgl. zu 22, 1. — οὐτ' ἐπέσχον κτέ.,
 hielten nicht an, um den (er-
 forderl.) Lagerplatz in Besitz
 zu nehmen. So faßt man diese
 Worte wohl am einfachsten auf,
 obschon der Artik. bei στρατ. etwas
 beffremdl. ist; vgl. §. 7. Andere
 wollen τὸ καταλαβεῖν verbinden;
 aber 7, 33, 3 u. Soph. Phil. 881,
 wo ἐπισχεῖν mit τὸ u. dem Inf. kon-
 struiert ist, bedeutet es: sich ent-
 halten, zögern, was dem Sinn un-
 serer Stelle völlig zuwider ist. —

αὐτοβοεῖ noch siebenmal bei Thuk.,
 sonst nur bei Späteren. Schol. Patm.:
 ἐκ μιᾶς μάχης καὶ σὺν αὐτῇ βοή-
 θειαν δὲ ἔλεγον τὴν μάχην, erinnert
 an das homer. βοήν ἀγαθὴς Μενέ-
 λαος, womit die Äußerung v. Marc.
 v. Thuc. § 52 stimmt.

7. οἰηθῆναι. Subj. sind die Grie-
 chen.

8. ἐνέκειντο, herandrängten,
 gew. von den Verfolgenden — ἄνευ
 ὅπλων, ohne schwere Rüstung
 (Schilde). — τοῦτο, τὸ σφενδονᾶν.

82. Oiniadai unweit der Ache-

83. Τὸ δ' ἐκ τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων τῶν ἐκ τοῦ Κρισαίου κόλπου ναυτικόν, ὃ ἔδει παραγευέσθαι τῷ Κνήμῳ, ὅπως μὴ ξυμβοηθῶσιν οἱ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω Ἀκαρνανες, οὐ παραγίνεται, ἀλλ' ἡναγκάσθησαν περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐν Στρατῷ μάχης ναυμαχῆσαι πρὸς Φορμίωνα καὶ τὰς εἰκοσι ναῦς τῶν Ἀθηναίων αἱ ἐφρούρουν ἐν Ναυπάκτῳ. ὁ 2 γὰρ Φορμίων παραπλέοντας αὐτοὺς ἔξω τοῦ κόλπου ἐτήρει, βουλόμενος ἐν τῇ εἰρηνωρίᾳ ἐπιθέσθαι. οἱ δὲ Κορίνθιοι καὶ 3 οἱ ξύμμαχοι ἔπλεον μὲν οὐχ ὥς ἐπὶ ναυμαχίαν, ἀλλὰ στρατιωτικώτερον παρεσκευασμένοι ἐς τὴν Ἀκαρνανίαν, καὶ οὐκ ἂν οἰόμενοι πρὸς ἐπὶ καὶ τεσσαράκοντα ναῦς τὰς σφετέρας τολμῆσαι τοὺς Ἀθηναίους εἰκοσι ταῖς ἑαυτῶν ναυμαχίαν ποιήσασθαι· ἐπειδὴ μέντοι ἀντιπαραπλέοντάς τε ἑώρων αὐτούς, παρὰ γῆν σφῶν κομιζομένων, καὶ ἐκ Πατρῶν τῆς Ἀχαΐας πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἥπειρον διαβαλλόντων ἐπὶ Ἀκαρνανίας κατείδον τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Εὐήνου ποταμοῦ προσπλέοντας σφίσι καὶ οὐκ ἔλαθον νυκτὸς ὑφορμισάμενοι, οὕτω δὴ ἀναγκάζονται ναυμαχεῖν κατὰ μέσον τὸν πορθμόν. στρα- 4 ηγοὶ δὲ ἦσαν μὲν καὶ κατὰ πόλεις ἐκάστων οἱ παρεσκευάζοντο, Κορινθίων δὲ Μαχάων καὶ Ἰσοκράτης καὶ Ἀγαθαρχίδας. καὶ 5 οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐτάξαντο κύκλον τῶν νεῶν ὥς μέριστον οἰοί τ' ἦσαν μὴ διδόντες διέκπλουν, τὰς προφάρας μὲν ἔξω, ἔσω δὲ τὰς πρύμνας, καὶ τά τε λεπτὰ πλοῖα ἃ ξυνέπλει ἐντὸς ποι-

loosmündungen, in dem Sumpfland, sehr fest. s. 102. 2. — ξυμβοήθεια scheint ein ἄπαξ λεγόμενον.

83. 1. τὸ δ' ἐκ κτέ. 80, 3. — τῶν ἐκ für τῶν ἐν gesetzt wegen παραγίνεται. — ἄνω verb. mit ξυμβοηθῶσιν, nach dem innern Lande. — τῆς ἐν Στρ. μάχης klammert St. nach van Herw. als unecht ein. Mir würde, wenn der Genet. nicht haltbar sein sollte (den Cl. erklärt mit τῇ τῆς — μάχης) Madvigs Verm. τῇ — μάχῃ mehr zusagen.

2. ἔξω τοῦ κ., aus dem Busen hinaus. — βουλόμενος κτέ. Der Grund hievon 89, 8.

3. στρατιωτικώτερον dasselbe, was 87, 2, ἐπὶ στρατείαι: mehr zu einer Landexpedition. — ἂν

gehört zu τολμῆσαι. — ἀντιπαραπλέοντας, adversam oram legentes. die aitolische Küste. — σφῶν κομιζομένων genet. absol. bei gleichem Subj. mit ἑώρων, hier wohl darum gebraucht, um den Gegensatz zu ἀντιπαραπλέοντας schärfer zu markieren: οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιπαρέπλεον, παρὰ γῆν σφῶν κομιζομένων. Ebenso gleich nachher διαβαλλόντων bei κατείδον. Die grammat. Hauptverba treten sächlich in den Hintergrund, vgl. zu 3, 13, 7. 112, 6. — ἐπὶ Ἀκαρν. nähere Bestimmung von πρὸς — ἥπειρον. — οὐκ ἔλαθον. sc. οἱ Κορίνθιοι. — ὑφορμισάμενοι, näml. im Hafen von Patrai. — πορθμόν, Überfahrt.

4. παρεσκευάζοντο wie 23, 2 u. a.

5. διέκπλουν. zu 1, 49, 3. —

οὔνται καὶ πέντε ναῦς τὰς ἄριστα πλεούσας, ὅπως ἐκπλέοιεν διὰ βραχέος παραγινόμενοι, εἴ πη προσπίπτοιεν οἱ ἐναντίοι.

84. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατὰ μίαν ναὺν τεταγμένοι περιέπλεον αὐτοὺς κύκλῳ καὶ ξυνήγρον ἐς ὀλίγον, ἐν χοῷ αἰεὶ παραπλέοντες καὶ δόκησιν παρέχοντες ἀντίκα ἐμβαλεῖν· προείρητο δ' αὐτοῖς ὑπὸ Φορμίωνος μὴ ἐπιχειρεῖν πρὶν ἢ αὐτὸς σημήνῃ.
- 2 ἤλπιζε γὰρ αὐτῶν οὐ μενεῖν τὴν τάξιν, ὥσπερ ἐν γῇ πεζήν, ἀλλὰ ξυμπεσεῖσθαι πρὸς ἀλλήλας τὰς ναῦς καὶ τὰ πλοῖα ταραχὴν παρέξειν, εἴ τ' ἐκπνεύσειεν ἐκ τοῦ κόλπου τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἀναμένων τε περιέπλει καὶ εἰώθει γίνεσθαι ἐπὶ τὴν ἔω, οὐδένα χρόνον ἡσυχάσειν αὐτούς· καὶ τὴν ἐπιχειρήσιν ἐφ' ἑαυτῷ τε ἐνόμιζεν εἶναι, ὁπότεν βούληται, τῶν νεῶν ἄμεινον πλεουσῶν,
- 3 καὶ τότε καλλίστην γίνεσθαι. ὥς δὲ τό τε πνεῦμα κατήει καὶ αἱ νῆες ἐν ὀλίγῳ ἤδη οὔσαι ὑπ' ἀμφοτέρων, τοῦ τε ἀνέμου τῶν τε πλοίων, ἅμα προσκειμένων ἐταράσσοντο, καὶ ναῦς τε νηὶ προσέπιπτε καὶ τοῖς κοντοῖς διεωθοῦντο, βοῇ τε χρώμενοι καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀντιφυλακῇ τε καὶ λοιδορίᾳ οὐδὲν κατήκουον οὔτε τῶν παραγγελλομένων οὔτε τῶν κλευστῶν, καὶ τὰς κώπας ἀδύνατοι ὄντες ἐν κλυδωνίῳ ἀναφέρειν ἄνθρωποι ἄπειροι τοῖς κυβερνήταις ἀπειθεστέρας τὰς ναῦς παρείχον· τότε δὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον σημαίνει, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι προσπεσόντες πρῶτον μὲν καταδύουσι τῶν στρατηγίδων νεῶν μίαν, ἔπειτα δὲ καὶ πάσας ἧ' χωρήσειαν διέφθειρον, καὶ κατέστησαν ἐς ἀλήκην μὲν

διὰ βραχέος, aus einer kurzen Entfernung. Ungewiss, an welcher Seite der Feind angreifen würde, stellte man die Schnellsegler dahin, von wo sie am schnellsten nach jedem Punkte der Peripherie gelangen konnten, also in die Mitte des Kreises. — παραγινόμενοι, sc. οἱ ναῦται. s. 1, 110, 4. 2, 91, 4 u. a. — προσπίπτοιεν. Die meisten guten Hs. προσπλέοιεν, doch drückt dieses den Angriff weniger bestimmt aus und ist gleich nach ξυνέπλει, πλεούσας, ἐκπλέοιεν lästig.

84. 1. κατὰ μίαν ν., ein Schiff hinter dem andern.

2. παρέξειν. Die neuesten Ausg. mit vielen der besten Hdschr. παρῆχειν, dessen Rechtfertigung mir nicht gelungen scheint. — καὶ

εἰώθει. Aus dem Akk. ὅπερ ergänzt man hiezu leicht den Nom. — ἐπὶ τὴν ἔω. Seltener Gebrauch von ἐπὶ. Mehrere Codd. περί. Arrian Anab. 3, 18, 7 ἔλαθεν ἐπὶ τὴν ἔω ἐπιπесῶν lesen die neuesten Ausg. de conj. ὑπό. — ἐφ' ἑαυτῷ, in seiner Hand.

3. διεωθοῦντο, sich von einander stießen. — ἀντιφυλακῇ, gegenseitiges Zurufen, sich in acht zu nehmen vor dem Zusammenstoßen. Das Wort kommt sonst nicht vor. — τῶν κλευστῶν, der Taktangeber. Diese hatten aber zugleich ein gewisses Aufsichtsrecht über die Ruderer. — τότε — τοῦτον. zu 1, 58, 1. Übrigens beachte man die lebensvolle Anschaulichkeit dieser prachtvollen Schilderung. — ἐς ἀλήκην, „zum Wider-

μηδένα τρέπεσθαι αὐτῶν ὑπὸ τῆς ταραχῆς, φεύγειν δ' ἐς Πάτρας καὶ Δύμην τῆς Ἀχαΐας. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καταδιώξαντες 4 καὶ ναῦς δώδεκα λαβόντες τοὺς τε ἄνδρας ἐξ αὐτῶν τοὺς πλείστους ἀνελόμενοι ἐς Μολύκρειον ἀπέπλεον, καὶ τροπαῖον στήσαντες ἐπὶ τῷ Ῥίῳ καὶ ναῦν ἀναθέντες τῷ Ποσειδῶνι ἀνεχώρησαν ἐς Ναύπακτον. παρέπλευσαν δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι 5 εὐθὺς ταῖς περιλοίοις τῶν νεῶν ἐκ τῆς Δύμης καὶ Πατρῶν ἐς Κυλλήνην τὸ Ἠλεῖον ἐπίνειον· καὶ ἀπὸ Λευκάδος Κνήμος καὶ αἱ ἐκεῖθεν νῆες, ἃς ἔδει ταύταις ξυμῖξαι, ἀφικνοῦνται μετὰ τὴν ἐν Σιράτῳ μάχην ἐς τὴν Κυλλήνην.

85. Πέμπουσι δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ Κνήμῳ ξυμβούλους ἐπὶ τὰς ναῦς Τιμοκράτη καὶ Βρασίδαν καὶ Λυκόφρονα, κελεύοντες ἄλλην ναυμαχίαν βελτίω κατασκευάζεσθαι καὶ μὴ ὑπ' ὀλίγων νεῶν εἶργεσθαι τῆς θαλάσσης. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς 2 ἄλλως τε καὶ πρῶτον ναυμαχίας πειρασαμένοις πολὺς ὁ παράλογος εἶναι καὶ οὐ τοσοῦτῳ ῥόντῳ τὸ ναυτικὸν λείπεσθαι, γεγενῆσθαι δέ τινα μαλακίαν, οὐκ ἀντιτιθέντες τὴν Ἀθηναίων ἐκ πολλοῦ ἐμπειρίαν τῆς σφετέρως δι' ὀλίγου μελέτης. ὀργῇ οὖν ἀπέστελλον. οἱ δὲ ἀφικόμενοι μετὰ Κνήμου ναῦς τε 3 περὶ ἡγέλλον κατὰ πόλεις καὶ τὰς προὔπαρχούσας ἐξηρτύνοντο ὡς ἐπὶ ναυμαχίαν. πέμπει δὲ καὶ ὁ Φορμίων ἐς τὰς Ἀθήνας 4 τὴν τε παρασκευὴν αὐτῶν ἀγγελοῦντας καὶ περὶ τῆς ναυμαχίας ἣν ἐνίκησαν φράσσοντας, καὶ κελεύων αὐτῷ ναῦς ὅτι πλείστας διὰ τάχους ἀποστείλαι, ὥς καθ' ἡμέραν ἐκάστην ἐλπίδος οὔσης αἰεὶ ναυμαχήσειν. οἱ δὲ ἀποπέμπουσιν εἰκοσι ναῦς αὐτῷ, τῷ 5 δὲ κομίζοντι αὐτὰς προσεπέστειλαν ἐς Κρήτην πρῶτον ἀφικέσθαι. Νικίας γὰρ Κρής Γορτύνιος, πρόξενος ὢν, πείθει αὐτοὺς ἐπὶ

stande, bei den Attikern nicht weiter üblich, bei Herod. und Späteren nicht selten, ἐς ἄλλην ὑπομῖναι 3, 108, 1. K.

4. ἀνελόμενοι, nachdem sie sie auf ihre Schiffe genommen.

5. αἱ ἐκεῖθεν νῆες. 80, 3. — ξυμῖξαι, nicht ξυμῖξαι, ist zu accentuieren zufolge der Lehre der alten Grammatiker (s. L. Dindorf in Steph. Thes. unt. μίγνυμι zu E.) und den besten Codd. des Thuk.

85. 1. ξυμβούλους. Solche wur-

den den Admiralen häufig beigegeben: 3, 69, 1. 76. 8, 39, 2. Dagegen scheinen Symbolen beim König nur ein Ausnahmefall zu sein. zu 5, 63, 4.

2. πρῶτον, in diesem Kriege näml.; denn in den Perserkriegen z. B. hatten die Laked. mehrmals an Seeschlachten teilgenommen. — ἀπέστελλον. zu 1, 26, 1.

4. αὐτῶν, τῶν Λακεδ. — ἐλπίς Aussicht auf —. vgl. 64, 1. 102, 3.

5. πρόξενος. zu 29, 1.

Κυδωνίαν πλεῦσαι, φάσκων προσποιήσκειν αὐτήν, οὐδαν πολε-
 6 μίαν· ἐπῆγε δὲ Πολιχνίταις χαριζόμενος ὁμόροις τῶν Κυδωνια-
 τῶν. καὶ ὁ μὲν λαβὼν τὰς ναῦς ᾗχετο ἐς Κρήτην καὶ μετὰ
 τῶν Πολιχνιτῶν ἐδήγου τὴν γῆν τῶν Κυδωνιατῶν, καὶ ὑπὸ
 ἀνέμων καὶ ὑπὸ ἀπλοίας ἐνδιέτριψεν οὐκ ὀλίγον χρόνον.

86. Οἱ δ' ἐν τῇ Κυλλήνῃ Πελοποννήσιοι ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ
 οἱ Ἀθηναῖοι περὶ Κρήτην κατεῖχοντο, παρεσκευασμένοι ὡς ἐπὶ
 ναυμαχίαν παρέπλευσαν ἐς Πάνορμον τὸν Ἀχαϊκόν, οὐπερ
 2 αὐτοῖς ὁ κατὰ γῆν στρατὸς τῶν Πελοποννησίων προσεβεβοηθή-
 και. παρέπλευσε δὲ καὶ ὁ Φορμίων ἐπὶ τὸ Ῥίον τὸ Μολυκρικόν
 καὶ ὠρμίσατο ἔξω αὐτοῦ ναυσὶν εἰκοσιν, αἵσπερ καὶ ἐναυμάχη-
 3 σεν. ἦν δὲ τοῦτο μὲν τὸ Ῥίον φίλιον τοῖς Ἀθηναίοις, τὸ δ'
 ἕτερον Ῥίον ἐστὶν ἀντιπέρας τὸ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· διέχετον
 δὲ ἀπ' ἀλλήλων σταδίους μάλιστα ἐπτὰ τῆς θαλάσσης, τοῦ δὲ
 4 Κρισαίου κόλπου στόμα τοῦτο ἐστίν. ἐπὶ οὖν τῷ Ῥίῳ τῷ
 Ἀχαϊκῷ οἱ Πελοποννήσιοι, ἀπέχοντι οὐ πολὺ τοῦ Πανόρμου,
 ἐν ᾧ αὐτοῖς ὁ περὶ τὴν ὠρμίσαντο καὶ αὐτοὶ ναυσὶν ἐπτὰ καὶ
 5 ἑβδομήκοντα, ἐπειδὴ καὶ τοὺς Ἀθηναίους εἶδον. καὶ ἐπὶ μὲν
 ἕξ ἢ ἐπτὰ ἡμέρας ἀνθώρουν ἀλλήλοις μελετῶντες τε καὶ
 παρασκευαζόμενοι τὴν ναυμαχίαν, γνώμην ἔχοντες οἱ μὲν μὴ
 ἐκπλεῖν ἔξω τῶν Ῥίων ἐς τὴν εὐρυχωρίαν, φοβούμενοι τὸ
 6 πρότερον πάθος, οἱ δὲ μὴ ἐσπλεῖν ἐς τὰ στενὰ, νομίζοντες πρὸς
 ὁ κείνων εἶναι τὴν ἐν ὀλίγῳ ναυμαχίαν. ἔπειτα ὁ Κνήμιος καὶ
 ὁ Βρασίδης καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Πελοποννησίων στρατηγοί, βου-
 λόμενοι ἐν τάχει τὴν ναυμαχίαν ποιῆσαι πρὶν τι καὶ ἀπὸ τῶν
 Ἀθηναίων ἐπιβοηθῆσαι, ξυνεκάλεσαν τοὺς στρατιώτας πρῶτον
 καὶ ὁρῶντες αὐτῶν τοὺς πολλοὺς διὰ τὴν προτέραν ἥσαν
 φοβουμένους καὶ οὐ προθύμους ὄντας παρεκελεύσαντο καὶ
 ἔλεξαν τοιάδε.

87. „Ἡ μὲν γενομένη ναυμαχία, ᾧ ἄνδρες Πελοποννήσιοι,
 εἴ τις ἄρα δι' αὐτὴν ὑμῶν φοβεῖται τὴν μέλλουσαν, οὐχί

6. ὑπὸ ἀπλοίας. Dafs ἄπλοια
 hier Windstille bedeutet und
 nicht die durch die widrigen Winde
 bewirkte Unmöglichkeit des Schif-
 fens, macht die wiederholte Prä-
 pos. wahrscheinl. Also erst wi-
 drige Winde, dann Windstille
 hielten ihn zurück. Cl. u. St. halten

mit Kr. καὶ ὑπὸ ἀνέμων für ein
 Glossem.

86. 2. Ῥίον τὸ Μολυκρ. od.
 Antirrhone. 84, 4.

3. τῆς θαλάσσης. zu 6, 1, 2.

4. εἶδον, sc. ὁρμισαμένους.

6. ποιῆσαι. herbeiführen. zu
 34, 1

δικαίαν ἔχει τέκμαρσιν τὸ ἐκφοβῆσαι. τῇ τε γὰρ παρασκευῇ
 ἐνδεῆς ἐγένετο, ὥσπερ ἴστε, καὶ οὐχὶ ἐς ναυμαχίαν μᾶλλον ἢ
 ἐπὶ στρατείαν ἐπλέομεν· ξυνέβη δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς τύχης οὐκ
 ὀλίγα ἐναντιωθῆναι, καὶ πού τι καὶ ἡ ἀπειρία πρῶτον ναυμα-
 χοῦντας ἐσφηλεν. ὥστε οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν κακίαν τὸ 3
 ἡσσήσθαι προεγένετο, οὐδὲ δίκαιον τῆς γνώμης τὸ μὴ κατὰ
 κράτος νικηθέν, ἔχον δὲ τινα ἐν αὐτῷ ἀντιλογίαν, τῆς γε ξυμ-
 φορᾶς τῷ ἀποβάντι ἀμβλύνεσθαι, νομίσαι δὲ ταῖς μὲν τύχαις
 ἐνδέχεσθαι σφάλλεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ταῖς δὲ γνώμαις τοὺς
 αὐτοὺς αἰεὶ ἀνδρείους ὀρθῶς εἶναι, καὶ μὴ ἀπειρίαν τοῦ ἀνδρείου
 παρόντος προβαλλομένους εἰκότως ἂν ἐν τινι κακοὺς γενέσθαι.
 ὑμῶν δὲ οὐδ' ἡ ἀπειρία τοσοῦτον λείπεται ὅσον τόλμῃ προέχετε· 4
 τῶνδε δὲ ἡ ἐπιστήμη, ἣν μάλιστα φοβεῖσθε, ἀνδρίαν μὲν ἔχουσα
 καὶ μνήμην ἔξει ἐν τῷ δεινῷ ἐπιτελεῖν ἃ ἔμαθεν, ἄνευ δὲ
 εὐψυχίας οὐδεμία τέχνη πρὸς τοὺς κινδύνους ἰσχύει. φόβος
 γὰρ μνήμην ἐκπλήσσει, τέχνη δὲ ἄνευ ἀλκῆς οὐδὲν ὠφελεῖ.
 πρὸς μὲν οὖν τὸ ἐμπειρότερον αὐτῶν τὸ τολμηρότερον ἀντι- 5
 τάξασθε, πρὸς δὲ τὸ διὰ τὴν ἡσσαν δεδιέναι τὸ ἀπαράσκειν
 τότε τυχεῖν. περιγίγνεται δὲ ὑμῖν πληθὺς τε νεῶν καὶ πρὸς 6
 τῇ γῇ οἰκείᾳ οὔσῃ ὀπλιτῶν παρόντων ναυμαχεῖν· τὰ δὲ πολλὰ
 τῶν πλειόνων καὶ ἄμεινον παρεσκευασμένων τὸ κράτος ἐστίν.

87. 1 δικαίαν κτέ. Dafs τό ἐκ-
 φοβῆσαι wirkliches Obj. von ἔχει,
 τέκμ. Prädikatsnom. ist, scheint
 mir nicht zweifelhaft. Bei dem
 etwa gleichwertigen Ausdruck: ἐν
 τῆς γενομένης ναυμαχίας οὐχὶ
 δικαίαν ἂν τις ποιοίτο τέκμαρσιν
 τὸ ἐκφοβῆσαι würde man an τὸ
 ἐκφ. keinen Anstofs nehmen, auch
 sicherlich die Einschüchterung für
 die Zukunft verstehn. Also: die
 gelieferte Seeschlacht ge-
 stattet durchaus nicht mit
 Grund die Einschüchterung
 aus ihr zu folgern. St. schreibt,
 wie schon Steph. wollte, τοῦ ἐκφο-
 βῆσαι. Cl. fafst τὸ ἐκφ. als Inf.
 d. Wirkung.

2. ἐπὶ στρατείαν. zu 83, 3.

3. κατὰ, wegen. — προεγένετο
 Konj. von Ullrich statt προεγένετο,
 was in seiner gewöhnl. Bedeutung
 „hinzukommen“ nicht sinngemäfs
 ist. — τῆς γνώμης abhängig von

τὸ — νικηθέν, eigentl.: das nicht
 durch Gewalt Besiegte der
 Gesinnung, die Gesinnung, inso-
 fern sie nicht durch die Tapferkeit
 der Gegner gebrochen ist. So Krüg.;
 andere Ausl., τῆς γνώμης zu ἀμ-
 βλύνεσθαι ziehend, nehmen eine
 unverbürgte Konstruktion an. vgl.
 zu 65, 4. Cl. streicht mit dem Vat.
 μὴ u. erklärt: „Der entschlossene
 Mut, der mit höchster Anstrengung
 (der Feinde) besiegt ist, doch in
 sich Gründe genug zu dem ent-
 gegengesetzten Erfolge trägt.“ —
 ἀντιλογίαν, Gegenrede, Recht-
 fertigung. — νομίσαι, sc. δίκαιον.

4. οὐδεμία τέχνη. Dies neue
 Subj. liefs der angefangene Satz-
 bau nicht erwarten; es dient nur,
 um ἐπιστήμῃ mit Nachdruck zu
 erneuern.

5. ἀπαράσκειν τυχεῖν. zu 1, 32, 3.

6. περιγίγνεται ὑμῖν, voraus
 habt ihr.

7 ὥστε οὐδὲ καθ' ἓν εὐρίσκομεν εἰκότως ἂν ἡμᾶς σφαλλομένους·
καὶ ὅσα ἡμάρομεν πρότερον, νῦν αὐτὰ ταῦτα προσγεγνημένα
8 διδασκαλίαν παρέξει. θαρσύντες οὖν καὶ κυβερνῆται καὶ
ναῦται τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπεσθε, χώραν μὴ προλείποντες
9 ἢ ἂν τις προσταχθῇ. τῶν δὲ πρότερον ἡγεμόνων οὐ χεῖρον τὴν
ἐπιχείρησιν ἡμεῖς παρασκευάσομεν καὶ οὐκ ἐνδύσομεν πρόφασιν
οὐδενὶ κακῷ γενέσθαι· ἦν δέ τις ἄρα καὶ βουληθῇ, κολασθήσεται
τῇ πρεπούσῃ ζημίᾳ, οἱ δὲ ἀγαθοὶ τιμῆσονται τοῖς προσήκουσιν
ἀθλοῖς τῆς ἀρετῆς.“

88. Τοιαῦτα μὲν τοῖς Πελοποννησίοις οἱ ἄρχοντες παρ-
εκελεύσαντο. ὁ δὲ Φορμίων δεδιὼς καὶ αὐτὸς τὴν τῶν στρα-
τιωτῶν ὀρρωδίαν καὶ αἰσθόμενος ὅτι τὸ πλῆθος τῶν νεῶν
κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ξυνιστάμενοι ἐφοβοῦντο, ἐβούλετο ξυγκαλέ-
σας θαρσύναι τε καὶ παραίνεσιν ἐν τῷ παρόντι ποιήσασθαι.
2 πρότερον μὲν γὰρ ἀεὶ αὐτοῖς ἔλεγε καὶ προπαρεσκεύαζε τὰς
γνώμας ὥς οὐδὲν αὐτοῖς πλῆθος νεῶν τοσοῦτον, ἦν ἐπιπλέῃ, ὃ
τι οὐχ ὑπομενετέον αὐτοῖς ἐστί· καὶ οἱ στρατιῶται ἐκ πολλοῦ
ἐν σφίσιν αὐτοῖς τὴν ἀξίωσιν ταύτην εἰλήφεσαν μηδένα ὄχλον
3 Ἀθηναῖοι ὄντες Πελοποννησίων νεῶν ὑποχωρεῖν. τότε δὲ πρὸς
τὴν παροῦσαν ὅψιν ἐρῶν αὐτοὺς ἀθυμοῦντας ἐβούλετο ὑπόμνη-
σιν ποιήσασθαι τοῦ θαρσεῖν, καὶ ξυγκαλέσας τοὺς Ἀθηναίους
ἔλεξε τοιάδε.

89. „Ὅρῶν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες στρατιῶται, πεφοβημένους
τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ξυνεκάλεσα, οὐκ ἀξίων τὰ μὴ δεινὰ
2 ἐν ὀρρωδίᾳ ἔχειν. οὗτοι γὰρ πρῶτον μὲν διὰ τὸ προνενικῆσθαι
καὶ μηδὲ αὐτοὶ οἶσθαι ὁμοῖοι ἡμῖν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν νεῶν
καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ ἴσου παρεσκευάσαντο· ἔπειτα ὧ μάλιστα
πιστευόντες προσέρχονται, ὥς προσῆκον σφίσιν ἀνδρείοις εἶναι,
οὐ δι' ἄλλο τι θαρσοῦσιν ἢ διὰ τὴν ἐν τῷ πεζῷ ἐμπειρίαν τα
πλείω κατορθοῦντες, καὶ οἴονται σφίσι καὶ ἐν τῷ ναυτικῷ

7. αὐτὰ ταῦτα προσγ., indem eben dieses, was wir früher gefehlt und versäumt haben, jetzt hinzukommt.

8. τὸ καθ' ἑαυτόν. zu 11, 3.

9. οὐ χεῖρον = βέλτιον, Litotes. — κακῷ gehört zu γενέσθαι, bekannte Attrakt.

88. 2. αὐτοῖς (das erste) „für sie, ihnen gegenüber“. K. Doch ist dies hart, auch ἦν ἐπιπλέῃ sehr müßig,

zumal in dieser Stellung. Viell. schrieb Thuk. τοσοῦτον ἂν ἐπιπλέοι.

89. 1. ξυνεκάλεσα. s. zu 60, 1.

2. καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ ἴσου, s. 1, 77, 3, hier: und nicht (bloß) in gleicher Zahl, negative Erweiterung des affirmativen τὸ πλῆθος τῶν νεῶν, die vor uns stehende Menge der Sch. — ὥς προσῆκον. zu 1, 74, 1. — Dem δι' ἄλλο τι entspricht nicht διὰ τὴν — ἐμπειρίαν,

ποιήσιν τὸ αὐτό. τὸ δ' ἐκ τοῦ δικαίου ἡμῖν μᾶλλον νῦν 3
 περιέσται, εἶπερ καὶ τούτοις ἐν ἐκείνῳ, ἐπεὶ εὐψυχία γε οὐδὲν
 προφέρουσι, τῷ δὲ ἐκάτεροι ἐμπειρότεροι εἶναι θρασύτεροί
 ἔσμεν. Λακεδαιμόνιοι τε ἡγούμενοι τῶν ξυμμάχων δια τὴν 4
 σφετέραν δόξαν ἄκοντας προσάγουσι τοὺς πολλοὺς ἐς τὸν
 κίνδυνον, ἐπεὶ οὐκ ἂν ποτε ἐπεχείρησαν ἡσσηθέντες παρὰ πολὺ
 αὐθις ναυμαχεῖν. μὴ δὴ αὐτῶν τὴν τόλμαν δείσῃτε. πολὺ δὲ 5
 ὑμεῖς ἐκείνοις πλέω φόβον παρέχετε καὶ πιστότερον κατὰ τε τὸ
 προνευικηκεῖν καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἡγοῦνται μὴ μέλλοντάς τι ἄξιον
 τοῦ παρὰ πολὺ πρᾶξιν ἀνθίστασθαι ἡμᾶς. ἀντίπαλοι μὲν γὰρ 6
 οἱ πλείους, ὥσπερ οὗτοι, τῇ δυνάμει τὸ πλεον πῖσυνον ἢ τῇ
 γνώμῃ ἐπερχονται· οἱ δ' ἐκ πολλῶ ὑποδεστέρων καὶ ἅμα οὐκ
 ἀναγκαζόμενοι, μέγα τι τῆς διανοίας τὸ βέβαιον ἔχοντες ἀντι-
 τολμῶσιν. ἂ λογιζόμενοι οὗτοι τῷ οὐκ εἰκότι πλεον πεφόβην-
 ται ἡμᾶς ἢ τῇ κατὰ λόγον παρασκευῇ. πολλὰ δὲ καὶ στρατόπεδα 7
 ἤδη ἔπεσεν ὑπ' ἐλασσόνων τῇ ἀπειρίᾳ, ἔστι δὲ ἂ καὶ τῇ ἀτολμίᾳ·
 ὧν οὐδετέρου ἡμεῖς νῦν μετέχομεν. τὸν δὲ ἀγῶνα οὐκ ἐν τῷ 8
 κόλπῳ ἐκὼν εἶναι ποιήσομαι οὐδ' ἐσπλεύσομαι ἐς αὐτόν. ὁρῶ
 γὰρ ὅτι πρὸς πολλὰς ναῦς ἀνεπιστήμονας ὀλίγαις ναυσὶν
 ἐμπειροῖς καὶ ἄμεινον πλεούσαις ἢ στενοχωρία οὐ ξυμφέρει.
 οὔτε γὰρ ἂν ἐπιπλεύσειέ τις ὥς χορὴ ἐς ἐμβολὴν μὴ ἔχων τὴν

sondern κατορθοῦντες. — ποιήσιν. Das Subj. hiezu ist aus ὃ μάλιστα κτέ. zu entnehmen: das Selbstvertrauen. — τὸ αὐτό, sc. τὸ κατορθοῦν.

3. Die Vulg. hat ἐκάτεροι τι, doch die besten Codd. ohne τι.

4. διὰ — δόξαν, um ihres eignen Ruhmes willen, also διὰ sonst = propter, hier = causa (ἐνεκα), wie auch 4, 102, 4. 5, 53 und wohl 4, 40, 2. — ἐπεὶ κτέ., da sie sonst nie versucht haben würden, sc. οἱ ξυμμάχοι.

5. ἂν gehört zu ἀνθίστασθαι. — τοῦ παρὰ πολὺ, sc. προνευικηκεῖν. s. 8, 41, 1 τὸ ἐς τὴν Χίον, sc. πλεῖν. Ob τοῦ παρὰ πολὺ ohne Ergänzung (Liebhold in Fleckeis. CXIX, 808 schiebt πόνον ein) verstanden werden und den großen Unterschied in den Streitkräften, wie Cl. will, bezeichnen kann, ist mir zweifelhaft. Cl. schreibt auch mit der

Minderzahl der Hdd. ὑμᾶς st. ἡμᾶς. Vielleicht streicht St. τοῦ παρὰ πολὺ mit Recht.

6. ἀντίπαλοι = ἀντίπαλοι ὄντες, wenn sie dem Gegner gewachsen sind. — ὥσπερ οὗτοι bezieht man wohl besser auf das Folg., als auf ἀντίπαλοι. — οἱ δ' ἐκ κτέ. sc. ἐπερχόμενοι. — τῷ οὐκ εἰκότι, wegen des Unwahrscheinlichen, Unerwarteten unserer Gegenwehr. — ἢ τῇ κατὰ λ. π. Sinn: als sie uns fürchten würden, wenn wir verhältnismäßig (so stark wie sie) gerüstet wären. Dem Gedanken nach sehr ähnl. 6, 34, 8 εἰ δ' ἴδοιεν παρὰ γνώμην τολμήσαντας, τῷ ἄδοκῳ μᾶλλον ἂν καταπλαγεῖεν ἢ τῇ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς δυνάμει.

7. οὐδετέρου κτέ. „Wohl aber unser Gegner“ meint der Redner.

8. ἐκὼν εἶναι gehört zusammen. Über das sog. pleonast. εἶναι zu

πρόσοψιν τῶν πολεμίων ἐκ πολλοῦ, οὔτε ἂν ἀποχωρήσειεν ἐν
 δέοντι πιεζόμενος· διέκπλοι τε οὐκ εἰσὶν οὐδὲ ἀναστροφαί,
 ἅπερ νεῶν ἄμεινον πλεουσῶν ἔργα ἐστίν, ἀλλ' ἀνάγκη ἂν εἴη
 τὴν ναυμαχίαν πεζομαχίαν καθίστασθαι, καὶ ἐν τούτῳ αἱ
 9 πλείους νῆες κρείσσους γίνονται. τούτων μὲν οὖν ἐγὼ ἔξω
 τὴν πρόνοιαν κατὰ τὸ δυνατόν· ὑμεῖς δὲ εὐτακτοὶ παρὰ ταῖς
 ναυσὶ μένοντες τὰ τε παραγγελλόμενα ὀξέως δέχεσθε, ἄλλως τε
 καὶ δι' ὀλίγου τῆς ἐφορμῆσεως οὔσης, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ κόσμον
 καὶ σιγὴν περὶ πλείστον ἡγεῖσθε, ὃ ἔς τε τὰ πολλὰ τῶν πολε-
 μικῶν ξυμφέροι καὶ ναυμαχίᾳ οὐχ ἥκιστα, ἀμύνασθε δὲ τούσδε
 10 ἄξίως τῶν προειργασμένων. ὁ δὲ ἀγὼν μέγας ὑμῖν, ἢ κατα-
 λῦσαι Πελοποννησίων τὴν ἐλπίδα τοῦ ναυτικοῦ ἢ ἐργυτέρω
 11 καταστήσαι Ἀθηναίους τὸν φόβον περὶ τῆς θαλάσσης. ἀναμι-
 μνήσκω δ' αὖ ὑμᾶς ὅτι νενικήκατε αὐτῶν τοὺς πολλούς· ἡσση-
 μένων δὲ ἀνδρῶν οὐκ ἐθέλουσιν αἱ γινῶμαι πρὸς τοὺς αὐτοὺς
 κινδύνους ὁμοῖαι εἶναι.“

90. Τοιαῦτα δὲ καὶ ὁ Φορμίων παρεκελεύετο. οἱ δὲ
 Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ αὐτοῖς οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ ἐπέπλεον ἐς
 τὸν κόλπον καὶ τὰ στενά, βουλόμενοι ἄκοντας ἔσω προαγα-
 γεῖν αὐτούς, ἀναγαγόμενοι ἅμα ἔω ἔπλεον, ἐπὶ τεσσάρων ταξά-
 μενοι τὰς ναῦς, ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν γῆν ἔσω ἐπὶ τοῦ κόλπου,

1, 21, 1. — πρόσοψιν, das Hin-
 blicken auf. Ebenso 4, 29, 4. An
 beiden Stellen ändern es einige
 ohne Grund in πρόσοψιν. — διέκπλοι.
 zu 1, 49, 3.

9. παρὰ hat Krüg. als „sinn- und
 sprachwidrig“ eingeklammert, Cl.
 auch ταῖς ναυσὶ. Zwar scheint auch
 43, 2 παρὰ eigentümlich, fast für
 ἐν, gebraucht zu sein; aber die Ver-
 mutung eines Fehlers wird da-
 durch bestärkt, daß gute Hs. zwi-
 schen ταῖς und ναυσὶ noch ein
 unbrauchbares τέ haben. Lupus
 (Fleckeis. CXI, 165): παρὰ = in d.
 Nähe der Schiffe am Ufer. — δι' —
 οὔσης, „quum (hostium) statio, unde
 nos observant, non longe absit (ita
 ut facile nos aggredi possint).“ P.
 — περὶ πλείστον ἡγεῖσθε. Üblicher
 περὶ πλείστον ποιεῖσθαι. — ὃ ἔς τε
 Emendation von Steph. für ὅσπερ.
 Der Wechsel zwischen ἐς τὰ πολλὰ
 und ναυμαχίᾳ ist ganz thukydi-

deisch. — Vor ξυμφέροι haben die
 besten Codd. noch ein καί, äußerst
 hart.

11. αὖ. s. § 2. — ὁμοῖαι, wie
 vor der Niederlage.

90. 1. τοιαῦτα δὲ καί. zu 1, 44, 1.
 — ἀναγαγόμενοι mit Cl., s. zu 1,
 29, 1. — ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν γῆν ist
 schwerlich richtig; denn die Pelop.
 sind ja bereits an ihrem Ufer, und
 für παρὰ (längs), wie der Schol.
 erklärt, kann ἐπί gewiß nicht stehn.
 Zwei schlechte Codd., die παρὰ
 selbst haben, sind jedenfalls kor-
 rigiert. Schütz a. a. O. hält παρὰ
 f. richtig. Poppo vermutet ἐπὶ τῇ
 ἑ. γῇ, Bloomfield ἐπὶ τὴν αὐτῶν
 γῆν (d. i. das Ufer, wo die Athener
 stehen, bei Naupaktos). Cl., wel-
 chem St. folgt, verbindet ἐπὶ τὴν
 ἑ. γ. mit dem unmittelbar Vorher-
 gehenden und ἐπὶ τοῦ κόλπου mit
 dem Folg., wobei er aber genötigt
 ist, die wirkliche Bedeutung „ge-

δεξιῷ κέρα ἡγουμένῳ, ὥσπερ καὶ ὠρμουν· ἐπὶ δ' αὐτῷ εἴκοσι 2
 ἔταξαν τὰς ἄριστα πλεούσας, ὅπως, εἰ ἄρα νομίσας ἐπὶ τὴν
 Ναύπακτον αὐτοὺς πλεῖν ὁ Φορμίων καὶ αὐτὸς ἐπιβοηθῶν
 ταύτῃ παραπλέοι, μὴ διαφύγοιεν πλέοντα τὸν ἐπίπλουν σφῶν
 οἱ Ἀθηναῖοι ἔξω τοῦ ἑαυτῶν κέρως, ἀλλ' αὐταὶ αἱ νῆες περι- 3
 κλήσειαν. ὁ δέ, ὅπερ ἐκεῖνοι προσεδέχοντο, φοβηθεὶς περὶ τῷ 3
 χωρίῳ, ἐρήμῳ ὄντι, ὥς ἑώρα ἀναγομένους αὐτοὺς, ἄκων καὶ
 κατὰ σπουδὴν ἐμβιβάσας ἔπλει παρὰ τὴν γῆν· καὶ ὁ πεζὸς ἄμα
 τῶν Μεσσηνίων παρεβοήθει. ἰδόντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι 4
 κατὰ μίαν ἐπὶ κέρως παραπλέοντας καὶ ἤδη ὄντας ἐντὸς τοῦ
 κόλπου τε καὶ πρὸς τῇ γῇ, ὅπερ ἐβούλοντο μάλιστα, ἀπὸ
 σημείου ἐνὸς ἄφρω ἐπιστρέψαντες τὰς ναῦς μετωπηδὸν ἔπλεον,
 ὥς εἶχε τάχους ἕκαστος, ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἤλπιζον πάσας 5
 τὰς ναῦς ἀπολήψεσθαι. τῶν δὲ ἑνδεκα μὲν αἵπερ ἡγοῦντο 5
 ὑπεκφεύγουσι τὸ κέρας τῶν Πελοποννησίων καὶ τὴν ἐπιστροφὴν
 ἐς τὴν εὐρυχωρίαν· τὰς δὲ ἄλλας ἐπικαταλαβόντες ἐξέωσαν
 τε πρὸς τὴν γῆν ὑποφενγούσας καὶ διέφθειραν, ἄνδρας τε τῶν
 Ἀθηναίων ἀπέκτειναν ὅσοι μὴ ἐξένευσαν αὐτῶν. καὶ τῶν 6
 νεῶν τινὰς ἀναδούμενοι εἶλκον κενάς (μίαν δὲ αὐτοῖς ἀνδρά-
 σιν εἶλον ἤδη)· τὰς δὲ τινὰς οἱ Μεσσηνιοὶ παραβοηθήσαντες
 καὶ ἐπεσβαίνοντες ξύν τοῖς ὅπλοις ἐς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπι-
 βάντες ἀπὸ τῶν καταστροφμάτων μαχόμενοι ἀφείλοντο ἑλκο-
 μένας ἤδη.

91. Ταύτῃ μὲν οὖν οἱ Πελοποννήσιοι ἐκράτουν τε καὶ

gen ihre Küste“ (also die Vorder-
 teile ihrer Küste zugewendet) in
 das Gegenteil „ihre Küste im
 Rücken“ zu verwandeln.

2. πλέοντα neben τὸν ἐπίπλουν
 verdient wohl nicht die zu seiner
 Verteidigung aufgewandte Mühe.
 Aber kaum besser ist die Konj.
 πλέοντες. Vielleicht schrieb Thuk.
 πλέω ὄντα, wodurch dann die kühne
 Hoffnung der Pelop. noch motiviert
 würde: ihrer angreifenden
 Flotte, die ja stärker sei.
 Diese Vermutung ziehe ich auch
 jetzt noch der ähnlichen von Kū-
 pers: πλέονα vor. ἐπίπλους auch
 8, 102, 2. im gleichen, konkreten
 Sinne. — ἔξω τοῦ ε. κ. aus dem
 Bereiche ihres Flügels hin-
 aus, gehört ebenfalls zu διαφύ-

γοιεν, wie § 5 (vgl. 91, 1) zu ὑπεκ-
 φεύγουσι nicht nur τὸ κέρας, son-
 dern auch ἐς τὴν εὐρυχωρίαν.

4. κατὰ μίαν. zu 84, 1. — ἐπὶ
 κέρως, in langer Linie, auch 6,
 32, 2 u. a. — μετωπ. wieder in
 Frontstellung.

5. ὑπεκφ. κτέ. zu § 2. — εὐρυ-
 χωρίαν. Die Gegend bei Naupaktos
 ist gemeint, wo der Meerbusen sich
 erweitert.

6. αὐτοῖς ἀνδράσιν, samt der
 Mannschaft. Kr. 48, 15, 19. —
 (μίαν — ἤδη). Diesen Satz hat zu-
 erst Cl. richtig als „eine zunächst
 durch κενάς veranlaßte Parenthese,
 welche einen vor dem obigen ἐξέ-
 ὤσαν vorausliegenden Vorfall“ ent-
 hält, bezeichnet. — ἐπεσβαίνοντες
 ebenso 4, 14, 2.

διέφθειραν τὰς Ἀττικὰς ναῦς· αἱ δὲ εἰκοσι νῆες αὐτῶν αἱ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως ἐδίωκον τὰς ἑνδεκα ναῦς τῶν Ἀθηναίων αἵπερ ὑπεξέφυγον τὴν ἐπιστροφὴν ἐς τὴν εὐρυχωρίαν. καὶ φθάνουσιν αὐτοὺς πλὴν μιᾶς νεὼς προκαταφυροῦσαι ἐς τὴν Ναύπακτον, καὶ ἰσχουσai ἀντίπρωροι κατὰ τὸ Ἀπολλώνιον παρεσκευάζοντο ἀμυνόμενοι, ἣν ἐς τὴν γῆν ἐπὶ σφᾶς πλέωσιν.
 2 οἱ δὲ παραγενόμενοι ὕστερον ἐπαιάνιζόν τε ἅμα πλείοντες ὥς νενικηκότες, καὶ τὴν μίαν ναῦν τῶν Ἀθηναίων τὴν ὑπόλοιπον
 3 ἐδίωκε Λευκαδία ναὺς μία πολὺν πρὸ τῶν ἄλλων. ἔτυχε δὲ ὀλκὰς ὁμοῦσα μετέωρος, περὶ ἣν ἡ Ἀττικὴ ναὺς φθάσασα τῇ
 4 Λευκαδίᾳ διωκούσῃ ἐμβάλλει μέσῃ καὶ καταδύει. τοῖς μὲν οὖν Πελοποννησίοις γενομένου τούτου ἀπροσδοκίτου τε καὶ παρὰ λόγον φόβος ἐμπίπτει· καὶ ἅμα ἀτάκτως διώκοντες διὰ τὸ κρατεῖν αἱ μὲν τινες τῶν νεῶν καθεῖσαι τὰς κόπας ἐπέστησαν τοῦ πλοῦ, ἀξύνφορον δρωῖντες πρὸς τὴν ἐξ ὀλίγου ἀντεξόρμησιν, βουλόμενοι τὰς πλείους περιμεῖναι, αἱ δὲ καὶ ἐς βράχεια ἀπειρία χωρίων ὤκειλαν.

92. Τοὺς δ' Ἀθηναίους ἰδόντας ταῦτα γιγνόμενα θάρσος τε ἔλαβε καὶ ἀπὸ ἐνὸς κελεύσματος ἐμβοήσαντες ἐπ' αὐτοὺς ὤρμησαν. οἱ δὲ διὰ τὰ ὑπάρχοντα ἀμαρτήματα καὶ τὴν παρούσαν ἀταξίαν ὀλίγον μὲν χρόνον ὑπέμειναν, ἔπειτα δὲ ἐτράποντο
 2 ἐς τὸν Πάνορμον, ὃθενπερ ἀνηγάργοντο. ἐπιδιώκοντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὰς τε ἐγγὺς οὐσας μάλιστα ναῦς ἔλαβον ἐξ καὶ τὰς ἐαυτῶν ἀφείλοντο ἃς ἐκεῖνοι πρὸς τῇ γῇ διαφθείραντες τὶ πρῶτον ἀνεδήσαντο· ἄνδρας τε τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τινὰς δὲ
 3 καὶ ἐξώρρησαν. ἐπὶ δὲ τῆς Λευκαδίας νεῶς, ἣ περὶ τὴν ὀλκάδα

91. 1. διέφθειραν. Die meisten Hs. ἐφθειρον oder ἐφθειραν. Thuk. gebraucht aber, wie St. bemerkt, von Schiffen nur διαφθείρω. — ἀμυνόμενοι, Wechsel des Genus. s. § 4. zu 83, 3.

3. περὶ ἣν ist wohl mit φθάσασα zu verb., wie auch φθάνειν ἐς und ἐπὶ gesagt wird. Das in den meisten Codd. und der Vulg. nach φθάσασα noch folgende καὶ περιπλεύσασα scheint Glossen zu sein, zumal da es in zwei guten Codd. ganz fehlt, in zwei andern nachgetragen ist, in einem καὶ διαπλεύσασα, in einem καὶ περιπλεύσασα lautet.

4. ἐπέστησαν. Die Bedeutung zeigt, welcher Ao. es ist. — πρὸς — ἀντεξ., in Ansehung des nahen Anlaufes gegen sie, den der Feind nehmen konnte. — βράχεια, vada, ursprünglich wohl dasselbe, was βραχεία (so St.), da ein Sing. βράχος erst bei Spätern vorkommt.

92. 1. ὀλίγον — ὑπέμειναν ist διὰ μέσου gesetzt; denn es steht, wie Cl. richtig bemerkt, in keiner Kausalverbindung zu den ausgesprochenen Gründen διὰ — ἀταξίαν. vgl. zu 1, 6, 5. — Πάνορμον 86, 1.

κατέδυν, Τιμοκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος πλέων, ὡς ἡ ναῦς
 διεφθείρετο, ἔσφαξεν αὐτόν, καὶ ἐξέπεσεν ἐς τὸν Νανπακτίων
 λιμένα. ἀναχωρήσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τροπαῖον ἔστησαν ὅθεν 4
 ἀναγαγόμενοι ἐκράτησαν, καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ ναυάρια
 ὅσα πρὸς τῇ ἑαυτῶν ἦν ἀνείλοντο, καὶ τοῖς ἐναντίοις τὰ
 ἐκείνων ὑπόσπονδα ἀπέδωκαν. ἔστησαν δὲ καὶ οἱ Πελοπον- 5
 νήσιοι τροπαῖον, ὡς νενικηκότες, τῆς τροπῆς, ἃς πρὸς τῇ γῇ
 ναῦς διεφθειραν· καὶ ἦν περ ἔλαβον ναῦν, ἀνέθεσαν ἐπὶ τὸ
 ῥίον τὸ Ἀχαϊκὸν παρὰ τὸ τροπαῖον. μετὰ δὲ ταῦτα φοβούμενοι 6
 τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ὑπὸ νύκτα ἐσέπλευσαν ἐς
 κόλπον τὸν Κρισαῖον καὶ Κόρινθον πάντες πλὴν Λευκαδίων.
 καὶ οἱ ἐκ τῆς Κρήτης Ἀθηναῖοι ταῖς εἴκοσι ναυσίν, αἷς ἔδει 7
 πρὸ τῆς ναυμαχίας τῷ Φορμίωνι παραγενέσθαι, οὐ πολλῶ ὅστε-
 ρον τῆς ἀναχωρήσεως τῶν νεῶν ἀφικοῦνται ἐς τὴν Ναύπακτον.
 καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

93. Πρὶν δὲ διαλύσαι τὸ ἐς Κόρινθον τε καὶ τὸν Κρισαῖον
 κόλπον ἀναχωρήσαν ναυτικόν, ὁ Κνήμιος καὶ ὁ Βρασιδάς καὶ
 οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Πελοποννησίων ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος
 ἐβούλοντο διδασκάντων Μεγαρέων ἀποπειρᾶσαι τοῦ Πειραιῶς
 τοῦ λιμένος τῶν Ἀθηναίων· ἦν δὲ ἀφύλακτος καὶ ἄκλῆστος
 εἰκότως διὰ τὸ ἐπικρατεῖν πολὺ τῷ ναυτικῷ. ἐδόκει δὲ λα- 2
 βόντα τῶν ναυτῶν ἕκαστον τὴν κώπην καὶ τὸ ὑπηρέσιον καὶ
 τὸν τροπωτήρα περὶ ἰέναι ἐκ Κορίνθου ἐπὶ τὴν πρὸς Ἀθήνας
 θάλασσαν, καὶ ἀφικομένους κατὰ τάχος ἐς Μέγαρα καθελκύσαν-
 τας ἐκ Νισαίας τοῦ νεωρίου αὐτῶν τεσσαράκοντα ναῦς, αἱ
 ἔτυχον αὐτόθι οὔσαι, πλεῦσαι εὐθὺς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ· οὔτε 3
 γὰρ ναυτικὸν ἦν προφυλάσσειν ἐν αὐτῷ οὐδέν, οὔτε προσδοκίαν
 οὐδεμίαν μὴ ἂν ποτε οἱ πολέμιοι ἐξαπιναιῶς οὕτως ἐπιπλεύσειαν,

4. ἀναγαγόμενοι. Die Codd. außer zweien und die meisten Ausg. ἀναγόμενοι, hier nicht sachgemäÙ.

5. τῆς τροπῆς ἃς — ναῦς δ. = τῆς τροπῆς τῶν νεῶν ἃς δ. zu 1, 50, 1. — ἀνέθεσαν, näml. dem Poseidon als Weihgeschenk. s. 84, 4.

6. κόλπον τὸν Κρισαῖον. Sonst immer τὸν Κρισ. κ., welches deshalb Cl. auch hier setzt, jedoch richtig bemerkend, daÙ viell. κόλπον als Glossem zu τὸν Κρισαῖον an falscher Stelle eingeschoben sei,

wie 3, 107, 1 ὁ Ἀμπρακινός u. 6, 30, 1 u. sonst ὁ Ἰόνιος ohne κόλπος stehe.

7. αἷς, mit welchen.

93. 1. ἐπικρατεῖν, sc. τοὺς Ἀθηναίους.

2. τὸ ὑπηρέσιον, das Sitzkissen. — τὸν τροπωτήρα, den Ruderriemen. — αὐτῶν, τῶν Μεγαρέων.

3. μὴ ἂν — ἐπιπλεύσειαν. μὴ steht wie nach den Ausdrücken der Furcht. vgl. ὑποτοπήσας μὴ 13, 1.

ἐπεὶ οὐτ' ἀπὸ τοῦ προφανοῦς τολμῆσαι ἂν καθ' ἡσυχίαν, οὐτ'
 4 εἰ διανοοῦντο, μὴ οὐκ ἂν προαισθῆσθαι. ὥς δὲ ἔδοξεν αὐτοῖς,
 καὶ ἐχώρουν εὐθύς· καὶ ἀφικόμενοι νυκτὸς καὶ καθελκύναντες
 ἐκ τῆς Νισαίας τὰς ναῦς ἔπλεον ἐπὶ μὲν τὸν Πειραιᾶ οὐκέτι,
 ὥσπερ διανοοῦντο, καταδείσαντες τὸν κίνδυνον (καὶ τις καὶ
 ἄνεμος λέγεται αὐτοὺς κωλύσαι), ἐπὶ δὲ τῆς Σαλαμῖνος τὸ
 ἀκρωτήριον τὸ πρὸς Μέγαρον ὄρων· καὶ φρούριον ἐπ' αὐτοῖ ἦν
 καὶ νεῶν τριῶν φυλακὴ τοῦ μὴ ἐσπλεῖν Μεγαρεῦσι μὴδ'
 ἐκπλεῖν μὴδέν. τῷ τε φρουρίῳ προσέβαλον καὶ τὰς τριήρεις
 ἀφείλκυσαν κενάς, τὴν τε ἄλλην Σαλαμῖνα ἀπροσδοκήτοις
 ἐπιπεσόντες ἐπόρθουν.

94. Ἐς δὲ τὰς Ἀθήνας φροντοὶ τε ἤφροντο πολέμιοι καὶ
 ἐκπληξῆς ἐγένετο οὐδεμιᾶς τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐλάσσω.
 οἱ μὲν γὰρ ἐν τῷ ἄστει ἐς τὸν Πειραιᾶ φῶντο τοὺς πολεμίους
 ἐσπεπλευκέναι ἤδη, οἱ δ' ἐν τῷ Πειραιεῖ τὴν τε Σαλαμῖνα
 ἡρῆσθαι ἐνόμιζον καὶ παρὰ σφᾶς ὅσον οὐκ ἐσπλεῖν αὐτούς·
 2 ὅπερ ἂν, εἰ ἐβουλήθησαν μὴ κατοκνήσαι, ῥαδίως ἂν ἐγένετο,
 καὶ οὐκ ἂν ἄνεμος ἐκώλυσε. βοηθήσαντες δὲ αἱ ἡμέρᾳ
 πανδημεὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐς τὸν Πειραιᾶ ναῦς τε καθείλκον καὶ
 ἐσβάντες κατὰ σπουδὴν καὶ πολλῷ θορύβῳ ταῖς μὲν ναυσὶν ἐπὶ
 τὴν Σαλαμῖνα ἔπλεον, τῷ πεζῷ δὲ φυλακὰς τοῦ Πειραιῶς
 3 καθίσταντο. οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ὥς ἤσθοντο τὴν βοήθειαν,
 καταδραμόντες τῆς Σαλαμῖνος τὰ πολλὰ καὶ ἀνθρώπους καὶ
 λείαν λαβόντες καὶ τὰς τρεῖς ναῦς ἐκ τοῦ Βουδόρου τοῦ

ἂν ist potential; s. zu 1, 85; mit
 ὅτι würde es heißen: οὐ προσ-
 εδόκουν ὅτι ἂν ποτε ἐξαπινάως
 ἐπιπλεύσειαν sc. εἰ ἐπιπλεύσειαν.
 Den Hauptton hat ἐξαπινάως. —
 ἐπεὶ — τολμῆσαι ἂν. zu 1, 91, 5.
 — οὐτ' — οὐτ' Verbesserung von
 Bekk., die Codd. fehlerhaft οὐδ'
 — οὐδ'. — διανοοῦντο, sc. τολμῆσαι.
 Das Subj. wechselt im nächsten
 Verb. — μὴ οὐκ nach schon vor-
 angegangener Negat. (οὐτ') so ge-
 braucht wie in τὸ δὲ οὐ βέβαιον
 (ἔχοντες) μὴ οὐ προαναλώσειν 1,
 141, 5. vgl. Ko. 130, 15. Auch
 steht ἂν ebenso wie hier bei μὴ
 οὐ und dem Inf. Herod. 8, 119, 2.
 Xenoph. de vect. 3, 7. s. Matth.
 Gramm. 609, 1. Einige Ausleger

nahmen ohne Grund an μὴ οὐ An-
 stols. — προαισθῆσθαι, Cl. zieht
 mit mehreren guten Hdd. das Präs.
 vor wegen der „Allgemeinheit“
 des Gedankens.

4. καὶ (auch) ἐχώρουν ist Nach-
 satz. s. 21, 1. — οὐκέτι ist prä-
 gnant mit ἔπλεον verbunden; eigtl.
 wird gedacht: sie hatten nicht mehr
 die Absicht, nach dem Peiraeus
 zu schiffen. Dieselbe Brachylogie
 4, 105, 1 μὴ — οὐκέτι προσχωροῖη
 für προσχωρεῖν ἐτοιμὸς εἶη. s. 7,
 73, 3. — ἀκρωτήριον — φρούριον
 nämll. Budoron, s. 94, 3.

94. 1. φροντοὶ — πολέμιοι. vgl.
 d. Schol. zu uns. Stelle, u. Anm.
 zu 3, 22, 7. — ὅσον οὐκ. zu 4, 125,
 1: — ἂν — ἂν. zu 1, 36, 3.

φρουρίου κατὰ τάχος ἐπὶ τῆς Νισαίας ἔπλεον· ἔστι γὰρ ὁ τι καὶ αἱ νῆες αὐτοὺς διὰ χρόνου καθελκυσθεῖσαι καὶ οὐδὲν στέγουσαι ἐφόβουν. ἀφικόμενοι δὲ ἐς τὰ Μέγαρα πάλιν ἐπὶ τῆς Κορίνθου ἀπεχώρησαν πεζοί· οἱ δ' Ἀθηναῖοι οὐκέτι καταλα-³ βόντες πρὸς τῇ Σαλαμῖνι ἀπέπλευσαν καὶ αὐτοί· καὶ μετὰ τοῦτο φυλακὴν ἅμα τοῦ Πειραιῶς μᾶλλον τὸ λοιπὸν ἐποιοῦντο λιμένων τε κλήσει καὶ τῇ ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ.

95. Ὑπὸ δὲ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, τοῦ χειμῶνος τούτου ἀρχομένου, Σιτάλης ὁ Τήρεω Ὀδρύσης, Θρακῶν βασιλεὺς, ἐστράτευσεν ἐπὶ Περγίκαν τὸν Ἀλεξάνδρου, Μακεδονίας βασιλέα, καὶ ἐπὶ Χαλκιδέας τοὺς ἐπὶ Θράκης, δύο ὑποσχέσεις τὴν μὲν βουλόμενος ἀναπράξαι, τὴν δὲ αὐτὸς ἀποδοῦναι. ὁ τε γὰρ² Περγίκας αὐτῷ ὑποσχόμενος, εἰ Ἀθηναῖοις τε διαλλάξειεν ἑαυτὸν κατ' ἀρχὰς τῷ πολέμῳ πιεζόμενον καὶ Φίλιππον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ πολέμιον ὄντα μὴ καταγάγοι ἐπὶ βασιλείᾳ, ἃ ὑπεδέξατο οὐκ ἐπέτελει· τοῖς τε Ἀθηναῖοις αὐτὸς ὡμολογῇ, ὅτε τὴν ξυμμαχίαν ἐποιεῖτο, τὸν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδικὸν πόλεμον καταλύσειν. ἀμφοτέρων οὖν ἕνεκα τὴν ἐφοδὸν ἐποιεῖτο³ καὶ τὸν τε Φίλιππον υἱὸν Ἀμύνταν ὡς ἐπὶ βασιλείᾳ τῶν Μακεδόνων ἦγε καὶ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεις, οἱ ἔτυχον παρόντες τούτων ἕνεκα, καὶ ἡγεμόνα Ἄγνωνα· ἔδει γὰρ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ναυσί τε καὶ στρατιᾷ ὡς πλείστη ἐπὶ τοὺς Χαλκιδέας παραγενέσθαι.

96. Ἀνίστησιν οὖν ἐκ τῶν Ὀδρυσῶν ὁρμώμενος πρῶτον

3. ἔστι γὰρ ὁ τι, denn einigermaßen. ὁ τι ist Verbesserung von Abresch für ὅτε. — αἱ νῆες, die vierzig 93, 2. — πεζοί bedurfte wohl nicht der Änderung in πεζῇ (Cl.), was nur schlechtere Codd. bieten. 7, 75, 7 πεζοὺς ἀντὶ ναυβατῶν πορευομένων. Es soll auch hier hervorgehoben werden, daß die Seeleute „als Fußgänger marschieren.“ — κλήσει, die breiten Häfeneingänge (zumal b. Peiraeus) wurden durch 2 von der Befestigungsmauer auslaufende Molen verengt. Die beiden Ecktürme konnten durch eine Kette verbunden, der Hafen somit gesperrt werden. Beim Peiraeus standen die beiden Türme 50 m von ein-

ander, bei Zea 96 m, bei Munychia 37 m. Curtius, Karten v. Attika. Text. S. 11 ff.

95. 1. Ἀλεξάνδρου, 99, 3. — δύο ὑποσχέσεις τὴν μὲν — τὴν δέ. Bei Einteilungen ist diese Gleichheit der Casus sehr häufig.

2. ὑποσχόμενος absol.: der ihm Versprechungen gemacht hatte. zu 1, 54, 2. — διαλλάξειεν. 29, 6. — Φίλιππον. zu 1, 57, 3. — τοῖς τε Ἀθ. κτέ. 29, 5.

3. Ἀμύνταν, der Großvater Alexanders d. Gr., Philippos selbst muß nicht mehr gelebt haben. — πρέσβεις, die auch 101, 1 erwähnten. — Ἄγνωνα 58, 1. — ἡγεμόνα, als Anführer des nach den folg.

μὲν τοὺς ἐντὸς τοῦ Αἴμου τε ὄρους καὶ τῆς Ῥοδόπης Θοῤῃκας, ὅσων ἤρχε μέχρι θαλάσσης ἐς τὸν Εὐξεινὸν τε πόντον καὶ τὸν Ἑλλησποντον, ἔπειτα τοὺς ὑπερβάντι Αἴμον Γέτας καὶ ὅσα ἄλλα μέρη ἐντὸς τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ πρὸς θάλασσαν μᾶλλον τὴν τοῦ Εὐξεινοῦ πόντου κατῳκητο· εἰσὶ δ' οἱ Γέται καὶ οἱ ταύτη ὁμοροὶ τε τοῖς Σκύθαις καὶ ὁμόσκεινοι, πάντες ἱπο-
 2 τοξόται. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θοῤῃκῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιοφόρων, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλείστοι οἰκοῦντες· καὶ τοὺς μὲν μισθῶ ἔπειθεν, οἱ δ' ἔθε-
 3 λονται ξυνηκολούθουν. ἀνίστη δὲ καὶ Ἀγριᾶνας καὶ Λαιαίους καὶ ἄλλα ὅσα ἔθνη Παιονικά, ὧν ἤρχε, καὶ ἔσχατοι τῆς ἀρχῆς οὗτοι ἦσαν. μέχρι γὰρ Λαιαίων Παιόνων καὶ τοῦ Στρονμόνος ποταμοῦ, ὃς ἐκ τοῦ Σκόμβρου ὄρους δι' Ἀγριάνων καὶ Λαιαίων
 4 ῥεῖ, ὠρίζετο ἡ ἀρχὴ τὰ πρὸς Παίονας αὐτονόμους ἤδη. τὰ δὲ πρὸς Τριβαλλοὺς, καὶ τούτους αὐτονόμους, Τρηῆρες ὠρίζον καὶ Τιλαταῖοι· οἰκοῦσι δ' οὗτοι πρὸς βορέαν τοῦ Σκόμβρου ὄρους καὶ παρήκουσι πρὸς ἡλίου δύσειν μέχρι τοῦ Ὀσκίου ποταμοῦ. ῥεῖ δ' οὗτος ἐκ τοῦ ὄρους ὀθενπερ καὶ ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος· ἔστι δὲ ἐρῆμον τὸ ὄρος καὶ μέγα, ἐχόμενον τῆς Ῥοδόπης.

97. Ἐγένετο δὲ ἡ ἀρχὴ ἡ Ὀδρυσῶν μέγεθος ἐπὶ μὲν θάλασσαν καθήκουσα ἀπὸ Ἀβδήρων πόλεως ἐς τὸν Εὐξεινον πόντον [τὸν] μέχρι Ἰστροῦ ποταμοῦ· αὕτη περίπλους ἐστὶν ἡ γῆ τὰ ξυνοματώτα, ἣν αἰετὰ πρῶνταν ἰστῆται τὸ πνεῦμα, νηὶ στρογγύλῃ τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἰσων νυκτῶν· ὁδῶ δὲ τὰ ξυν-

Worten erwarteten attischen Heeres, das aber ausblieb 101, 1.

96. 1. ὑπερβάντι wird fast einer Präposition (jenseit) gleich. vgl. zu 49, 5.

3. μέχρι γὰρ κτέ. In dieser kritisch sehr unsichern Stelle habe ich, wie St., jetzt den Text so gegeben, wie ihn Cl. teils nach Arnolds teils nach eigener Vermutung konstituiert hat. Nur Σκόμβρον habe ich mit Poppo u. St. dem Σκορίου der meisten guten Hs. vorgezogen, weil so der Name bei Aristot. Meteor. 1, 13 lautet. Skombros = Witoschgebirge. — τὰ — ἤδη, an der Seite nach den von hier an (ἤδη lokal) unabhängigen Paionern.

4. Ὀσκιος der h. Isker. — Nach

ἐκ τοῦ ὄρους will Meineke Ὀρβηλοῦ einsetzen, welches nach Herod. 5, 16, 4 der Name dieses Gebirgszuges (des Rilo Daghs) war. — Νέστος jetzt bulgar. Mesta. — Ἐβρος die Maritza.

97. 1. [τὸν] habe ich mit andern als unpassend eingeklammert; auch in einigen Hs. steht es nicht. — περίπλους „erklärt man mit dem Schol. umschiffbar, adjektivisch wie πρόπλους 6, 44, 4. 46, 1. Doch ist es wegen der Genetive substantivisch zu fassen. Herod. 2, 29, 2: τὸ χωρίον τοῦτο ἔστι ἐπὶ ἡμέρας τέσσαρας πλῆος. vgl. eb. 2, 158, 1 u. Gramm. 60, 2, 2.“ K. — τὰ ξυνοματώτα adv. „am kürzesten“, „auf dem kürzesten Wege.“ — νηὶ στρογγύλῃ. Ein solches Frachtschiff mit

τομώτατα ἐξ Ἀβδηρῶν ἐς Ἴστρον ἀνὴρ εὖζωνος ἐνδεκαταῖος
 τελεῖ. τὰ μὲν πρὸς θάλασσαν τοσαύτη ἦν, ἐς ἥπειρον δὲ ἀπὸ 2
 Βυζαντίου ἐς Λαϊαίους καὶ ἐπὶ τὸν Στρυμόνα (ταύτη γὰρ διὰ
 πλείστον ἀπὸ θαλάσσης ἄνω ἐρίγνεται) ἡμερῶν ἀνδρὶ εὖζώνῳ
 τριῶν καὶ δέκα ἀνύσαι. φόρος τε ἐκ πάσης τῆς βαρβάρου καὶ 3
 τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ὅσον προσῆξαν ἐπὶ Σεύθου, ὃς ὕστερον
 Σιτάλκον βασιλεύσας πλείστον δὴ ἐποίησε, τετρακοσίων ταλάντων
 ἀργυρίου μάλιστα δύναμις, ἃ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἶη· καὶ δῶρα
 οὐκ ἐλάσσω τούτων χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου προσεφέρετο, χωρὶς
 δὲ ὅσα ὑφαντά τε καὶ λεία καὶ ἡ ἄλλη κατασκευή, καὶ οὐ μόνον
 αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς παραδυναστεύουσιν τε καὶ γενναίοις Ὀδρυ-
 σῶν. κατεστήσαντο γὰρ τοῦναντίον τῆς Περσῶν βασιλείας τὸν 4
 νόμον, ὅνα μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις Θραξί, λαμβάνειν μᾶλλον ἢ
 διδόναι, καὶ αἵσχιον ἦν αἰτηθέντα μὴ δοῦναι ἢ αἰτήσαντα μὴ
 τυχεῖν· ὅμως δὲ κατὰ τὸ δύνασθαι ἐπὶ πλέον αὐτῷ ἐχρήσαντο·
 οὐ γὰρ ἦν πρᾶξι οὐδὲν μὴ διδόντα δῶρα. ὥστε ἐπὶ μέγα 5
 ἤλθεν ἡ βασιλεία ἰσχύος. τῶν γὰρ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὅσαι μεταξὺ
 τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου μερίστη ἐγένετο
 χρημάτων προσόδῳ καὶ τῇ ἄλλῃ εὐδαιμονίᾳ, ἰσχύι δὲ μάχης καὶ
 στρατοῦ πλήθει πολὺ δευτέρα μετὰ τὴν τῶν Σκυθῶν. ταύτη 6
 δὲ ἀδύνατα ἐξισοῦσθαι οὐχ ὅτι τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἀλλ' οὐδ' ἐν

rundem, tiefgehendem Bauche fuhr
 Tag und Nacht und zwar mit Segeln,
 während die flachgebauten Kriegs-
 schiffe (*νῆες μακράι*) nur gerudert
 zu werden und nur am Tage zu
 fahren pflegten. — ὁδῶ auf dem
 Landwege. — τελεῖ erscheint wie
 ein Intrans., eigentl. ist zu ergän-
 zen τὴν ὁδόν. vgl. 4, 78, 5.

2. διὰ πλείστον — ἐρίγνεται, er-
 streckte es sich am weitesten,
 eigentl.: in der weitesten Entfer-
 nung. — ἀνύσαι, sc. ἦν. Mittelst
 der Angaben bei Herod. 4, 86 u.
 101 berechnet Cl. die Länge des
 Seeweges (§ 1) auf ca. 125 Meilen,
 die der beiden Landwege auf gegen
 60, resp. 70 M.

3. προσῆξαν für προσήγαγον hat
 Thuk. gewiß nicht geschrieben. Da
 nun auch die meisten u. besten Hs.
 ὅσων statt ὅσον haben, so hat sehr
 wahrscheinl. Dobrees Konj.: ὅσων
 περ ἦσαν (von Cl. u. St. aufgenom-

men) das Richtige getroffen. Über
 andere Heilungsversuche s. Classen
 krit. Bem. Schütz a. a. O. schlägt
 jetzt *προσήνεγκαν* vor. — δύναμις,
 Betrag. — εἶη. Der Optat. wird
 wohl von Haacke richtig als Be-
 zeichnung der sich jährlich wie-
 derholenden Abgaben erklärt.
 Ganz so 1, 99, 3 ἀπὸ τῆς δαπάνης
 ἦν ἐκεῖνοι ξυμφέροιεν vom jährl.
 Tribut. Einige billigen ἦει aus
 mehrern Codd. 1, 4 steht allerdings
λέναι von den Einkünften, jedoch
 mit hinzugefügtem Dativ. — ὑφαντά,
 mit Stickereien verzierte Ge-
 webe; λεία, glatte Stoffe.

4. ὅμως δὲ Gegens. zu ὅντα μὲν.
 — κατὰ τὸ δύνασθαι = κατὰ (διὰ)
 τὴν δύναμιν.

5. ἐπὶ μέγα — ἰσχύος. s. 1, 118,
 2 ἐπὶ μέγα ἐχώρησαν δυνάμεως. 1,
 17. — πολὺ — Σκυθῶν, „secundum
 quidem a Scythis, sed tamen longe
 inferius“. P.

6. οὐχ ὅτι, nicht allein. Kr.

τῇ Ἀσίᾳ ἔθνος ἐν πρὸς ἐν οὐκ ἔστιν ὃ τι δυνατὸν Σκύθαις ὁμογνωμονοῦσι πᾶσιν ἀντιστῆναι. οὐ μὴν οὐδ' ἐς τὴν ἄλλην εὐβουλίαν καὶ ξύνεσιν περὶ τῶν παρόντων ἐς τὸν βίον ἄλλοις ὁμοιοῦνται.

98. Σιτάλκης μὲν οὖν βασιλεύων χώρας τοσαύτης παρεσκευάζετο τὸν στρατόν. καὶ ἐπειδὴ αὐτῷ ἐτοῖμα ἦν, ἄρας ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν πρῶτον μὲν διὰ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, ἔπειτα διὰ Κερκίνης ἐρήμου ὄρους, ὃ ἔστι μεθόριον Σιντῶν καὶ Παιόνων. ἐπορεύετο δὲ δι' αὐτοῦ τῇ ὁδῷ ἦν πρότερον αὐτὸς
 2 ἐποιήσατο τεμῶν τὴν ὕλην, ὅτε ἐπὶ Παίονας ἐστράτευσεν. τὸ δὲ ὄρος ἐξ Ὀδρυσῶν διόντες ἐν δεξιᾷ μὲν εἶχον Παίονας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Σιντούς καὶ Μαιδούς. διελθόντες δὲ αὐτὸ ἀφίκοντο
 3 ἐς Δόβηρον τὴν Παιονικήν. πορευομένῳ δὲ αὐτῷ ἀπερίγνετο μὲν οὐδὲν τοῦ στρατοῦ εἰ μὴ τι νόσῳ, προσερίγνετο δέ. πολλοὶ γὰρ τῶν αὐτονόμων Θρακῶν ἀπαράκλητοι ἐφ' ἀρπαγὴν ἠκολούθουν, ὥστε τὸ πᾶν πλῆθος λέγεται οὐκ ἔλασσαν πεντεκαί-
 4 δεκα μυριάδων γενέσθαι καὶ τούτου τὸ μὲν πλεόν πεζὸν ἦν, τριτημόριον δὲ μάλιστα ἱππικόν. τοῦ δ' ἱππικοῦ τὸ πλεῖστον αὐτοὶ Ὀδρῦσαι παρείχοντο καὶ μετ' αὐτοὺς Γέται. τοῦ δὲ πεζοῦ οἱ μαχαιοφόροι μαχιμώτατοι μὲν ἦσαν οἱ τῆς Ῥοδόπης αὐτόνομοι καταβάντες, ὁ δὲ ἄλλος ὅμιλος ξύμμικτος πλήθει φοβερώτατος ἠκολούθει.

99. Ξυνηθροίζοντο οὖν ἐν τῇ Δοβήρῳ καὶ παρεσκευάζοντο ὅπως κατὰ κορυφὴν ἐσβαλοῦσιν ἐς τὴν κάτω Μακεδονίαν, ἧς ὁ

67, 14, 3. — οὐ μὴν οὐδ', aber auch nicht, wie 1, 3, 3. 82, 1. 6, 55, 3. Der Gedankengang dürfte dieser sein: An Kriegsmacht sind die Skythen, wenn einig, jedem Volke überlegen, also nicht mit andern zu vergleichen; aber (freilich) auch in Hinsicht auf — gleichen sie andern nicht, sondern stehen in diesen Dingen ihnen nach. Dafs Thuk. mit οὐχ ὁμοιοῦνται gemeint habe ὑπερβάλλονσι (wie der Schol. und einige Herausg. erklären), ist doch der Sache wegen undenkbar, da der kritische Geschichtschreiber gewifs nicht an die von idealisierenden Dichtern gerühmte εὐνομία der Skythen (v. Strab. VII. p. 463.) glaubte. — περὶ — βίον, „de rebus ad vitae

fructum suppeditantibus.“ G. Übrigens scheinen diese Äußerungen über die Skythen durch die widersprechenden Angaben des Herod. 4, 46. 5, 3 veranlaßt zu sein. vgl. zu 1, 20, 3.

98. 1. ἐτοῖμα ἦν. zu 1, 7.

3. ἀπερίγνετο = ἀπάλλυτο Schol.

4. ξύμμικτος prädikativ: als ein gemischter.

99. 1. κατὰ κορυφὴν ist auffallend; man erwartet κατὰ κορυφῆς, von der Höhe herab, wie κατ' ἄκρας 4, 112, 3. Wenn Prokop mehrmals den Akk. setzt (s. Poppo), so beweist das nur, dafs auch er es bei Thuk. so vorfand. — παρεσκευάζοντο ὅπως — ἐσβαλοῦσιν, vgl. 1, 65, 1. 5, 53 mit d. Part. Fut. wie öfters.

Περδίκκας ἦρχε. τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ *Αυγκησταί* καὶ 2
Ἐλιμιῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ξύμμαχα μὲν ἐστὶ τού-
 τοις καὶ ὑπὸ ἡμᾶς, βασιλείας δ' ἔχει καθ' αὐτά. τὴν δὲ περὶ 3
 θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκκου πατήρ
 καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργεῶν,
 πρῶτον ἐκτῆσαντο καὶ ἐβασίλευσαν ἀναστήσαντες μάχῃ ἐκ μὲν
 Πιερίας Πίερας, οἱ ὕστερον ὑπὸ τὸ Πάγγαιον πέραν Στρυμό-
 νος ὤκησαν Φάργητα καὶ ἄλλα χωρία (καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς
 κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ), ἐκ δὲ
 τῆς Βοττίας καλουμένης Βοττιαίους, οἱ νῦν ὄμοροι Χαλκιδέων
 οἰκοῦσι· τῆς δὲ Παιονίας παρὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν στενὴν 4
 τινα καθήκουσαν ἄνωθεν μέχρι Πέλλης καὶ θαλάσσης ἐκτῆ-
 σαντο, καὶ πέραν Ἀξίου μέχρι Στρυμόνος τὴν Μυγδονίαν κα-
 λουμένην Ἠδῶνας ἐξελάσαντες νέμονται. ἀνέστησαν δὲ καὶ ἐκ 5
 τῆς νῦν Ἑορδίας καλουμένης Ἑορδούς, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ ἐφθά-
 ρησαν, βραχὺ δὲ τι αὐτῶν περὶ Φύσκαν κατῴκηται, καὶ ἐξ
 Ἀλμωπίας Ἀλμωπας. ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων οἱ 6
 Μακεδόνες οὗτοι ἃ καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι, τὸν τε Ἀνθεμοῦντα καὶ
 Γρησιτωνίαν καὶ Βισαλτίαν καὶ Μακεδόνων αὐτῶν πολλήν. τὸ
 δὲ ξύμπαν Μακεδονία καλεῖται καὶ Περδίκκας Ἀλεξάνδρου βα-
 σιλεὺς αὐτῶν ἦν ὅτε Σιτάκης ἐπῆει.

100. Καὶ οἱ μὲν Μακεδόνες οὗτοι ἐπιόντος πολλοῦ στρα-
 τοῦ ἀδύνατοι ὄντες ἀμύνεσθαι ἔς τε τὰ καρτερά καὶ τὰ τεῖχη
 ὅσα ἦν ἐν τῇ χώρᾳ ἐσεκομίσθησαν. ἦν δὲ οὐ πολλά, ἀλλὰ 2
 ὕστερον Ἀρχέλαος ὁ Περδίκκου υἱὸς βασιλεὺς γενόμενος τὰ
 νῦν ὄντα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκδομήσας καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε καὶ
 τὰλλα διεκόσμησε τὰ τε κατὰ τὸν πόλεμον ἵπποις καὶ ὄπλοις
 καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι ἢ ξύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς
 ὅκτω οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι. ὁ δὲ στρατὸς τῶν Θορακῶν ἐκ 3

3. *περὶ*, aus einigen Hs. zuerst
 v. Cl. aufgenommen, ist passender
 zur Bezeichnung der Lage der dem-
 nächst genannten Landschaften als
 d. Vulg. *παρά*. — *ἐβασίλευσαν*. zu
 1, 3, 2. — *κόλπος*, Thalbuch.

4. *στενήν* ist substantivisch. —
 Ἀξιὸς der Vardar.

5. *αὐτῶν* konnte wegbleiben, doch
 s. zu 72, 1.

6. *αὐτῶν* ist zu *Μακεδόνων* hin-
 zugefügt, weil die ebengenannten
 Völker nicht makedonischen Stam-

mes waren. Diese Mak. im Binnen-
 lande wurden von den zuerst
 unter die Herrschaft der Temeniden
 gekommenen Maked. der Küste, die
 vorher οἱ *Μακεδόνες οὗτοι* genannt
 sind, unterworfen.

100. 2. *τὰ τε*. Da *τέ* hier schwerl.
 und heißen kann, so dürfte es
 mit Krüg., dem jetzt auch Cl. bei-
 stimmt, zu streichen sein. — *κρείσ-
 σονι* ist prädikativ aufzufassen: ἢ
ἄλλῃ παρασκευῇ ἢ — *διεκόσμησε*
κρείσσων ἦν. — ὅκτω ohne Art. zu

τῆς Διοβήρου ἐσέβαλε πρῶτον μὲν ἐς τὴν Φιλίππου πρότερον οὔσαν ἀρχήν, καὶ εἶλεν Εἰδομενὴν μὲν κατὰ κράτος, Γορτυνίαν δὲ καὶ Ἀταλάντην καὶ ἄλλα ἅττα χωρία ὁμολογία, διὰ τὴν Ἀμύντου φιλίαν προσχωροῦντα, τοῦ Φιλίππου νιέος, παρόντος· Εὐρωπὸν δὲ ἐπολιόρησαν μὲν, ἐλεῖν δὲ οὐκ ἐδύναντο. ἔπειτα 4 δὲ καὶ ἐς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν προυχώρει τὴν ἐν ἀριστερᾷ Πέλλης καὶ Κύρρου. ἔσω δὲ τούτων ἐς τὴν Βοττιαίαν καὶ Πιερίαν οὐκ ἀφίκοντο, ἀλλὰ τὴν τε Μυρδονίαν καὶ Γρηστωνίαν 5 καὶ Ἀνθεμοῦντα ἐδήουν. οἱ δὲ Μακεδόνες περὶ μὲν οὐδὲ διανοοῦντο ἀμύνεσθαι, ἵππους δὲ προσμεταπεμφάμενοι ἀπὸ τῶν ἄνω ξυμμάχων, ὅπη δοκοίη, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἐσέβαλλον ἐς 6 τὸ στράτευμα τῶν Θρακῶν. καὶ ἥ μὲν προσπέσειεν, οὐδεὶς ὑπέμενεν ἄνδρας ἱππέας τε ἀγαθοὺς καὶ τεθωρακισμένους, ὑπὸ δὲ πλήθους περικληρόμενοι αὐτοὺς πολλαπλασίῳ τῷ ὀμίλῳ ἐς κίνδυνον καθίστασαν· ὥστε τέλος ἡσυχίαν ἤγον, οὐ νομίζοντες ἱκανοὶ εἶναι πρὸς τὸ πλέον κινδυνεύειν.

101. Ὁ δὲ Σιτάλκης πρὸς τε τὸν Περδίκκην λόγους ἐποιεῖτο ὣν ἕνεκα ἐστράτευσε καί, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι οὐ παρήσαν ταῖς ναυσίν, ἀπιστοῦντες αὐτὸν μὴ ἥξειν, δῶρα δὲ καὶ πρέσβεις ἐπεμψαν αὐτῷ, ἐς τε τοὺς Χαλκιδῆας καὶ Βοττιαίους μέρος τι τοῦ στρατοῦ πέμπει, καὶ τειχήρεις ποιήσας ἐδήου τὴν γῆν. 2 κατημένον δ' αὐτοῦ περὶ τοὺς χώρους τούτους οἱ πρὸς νότον οἰκοῦντες Θεσσαλοὶ καὶ Μάγνητες καὶ οἱ ἄλλοι ὑπήκοοι Θεσσαλῶν καὶ οἱ μέχρι Θερμοπυλῶν Ἕλληνες ἐφοβήθησαν μὴ καὶ 3 ἐπὶ σφᾶς ὁ στρατὸς χωρήσῃ, καὶ ἐν παρασκευῇ ᾗσαν. ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν Στρυμόνος πρὸς βορέαν Θραῖκες ὅσοι πεδία εἶχον, Παναῖοι καὶ Ὀδόμαντοι καὶ Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι. αὐτόνομοι δ' εἰσὶ πάντες. παρέσχε δὲ λόγον καὶ ἐπὶ τοὺς τῶν

1, 51, 4. So. besonders bei Zahlen öfter; s. Poppo 2 ed. min. Da aber der auf keinen Fall entbehr. Art. vor ἄλλοι in den besten Codd. auch fehlt, so hat Dobree nicht ganz ohne Grund ἄλλοι βασιλῆς ὀκτώ als Glossem verdächtigt. Welches die sieben Könige vor unserm Perdikkas waren, ist zu ersehen aus Herod. 8, 139.

4. ἔσω, innerhalb, hier = diesseit.

5. τῶν ἄνω §. 99, 2. — ἐσέβαλλον

von einsprengender Reiterei auch 6, 70, 3. 101, 5.

6. πολλὰ πλ. τῷ ὀμίλῳ, durch die vielfach überlegene Masse.

101. 1. ταῖς ναυσίν. 95, 3. — μὴ pleonastisch nach ἀπιστοῦντες. — δῶρα δὲ Konj. von Poppo für δῶρά τε, was den erforderl. Gegensatz vermissen läßt. — ἐπεμψαν, geschickt hatten. Die Gesandten sind die schon 95, 3 erwähnten.

4. παρέσχε λόγον fast gleich παρ-

Ἀθηναίων πολεμίους Ἑλληνας μὴ ὑπ' αὐτῶν ἀρόμενοι κατα το
 ξυμμαχικὸν καὶ ἐπὶ σφᾶς χωρήσωσιν. ὁ δὲ τὴν τε Χαλκιδικὴν 5
 καὶ Βοττικὴν καὶ Μακεδονίαν ἅμα ἐπέχων ἐφθειρε· καὶ ἐπειδὴ
 αὐτῷ οὐδὲν ἐπράσσειτο ὧν ἔνεκα ἐσέβαλε, καὶ ἡ στρατιὰ σιτόν
 τε οὐκ εἶχεν αὐτῷ καὶ ὑπὸ χειμῶνος ἐταλαιπώρει, ἀναπέλθεται
 ὑπὸ Σεύθου τοῦ Σπαρδάκου, ἀδελφιδοῦ ὄντος καὶ μέγιστον
 μεθ' αὐτὸν δυναμένον, ὥστ' ἐν τάχει ἀπελθεῖν. τὸν δὲ Σεύθην
 κρύφα Περδίκκας ὑποσχόμενος ἀδελφὴν ἑαυτοῦ δώσειν καὶ
 χρήματα ἐπ' αὐτῇ προσποιεῖται. καὶ ὁ μὲν πεισθεὶς καὶ μείνας 6
 τριάκοντα τὰς πάσας ἡμέρας, τούτων δὲ ὀκτὼ ἐν Χαλκιδεῦσιν,
 ἀνεχώρησε τῷ στρατῷ κατὰ τάχος ἐπ' οἶκον· Περδίκκας δὲ
 ὕστερον Στρατονίκην τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν δίδωσι Σεύθῃ,
 ὥσπερ ὑπέσχετο. τὰ μὲν κατὰ τὴν Σιτάλκου στρατείαν οὕτως
 ἐγένετο.

102. Οἱ δὲ ἐν Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι τοῦδε τοῦ χειμῶνος,
 ἐπειδὴ τὸ τῶν Πελοποννησίων ναυτικὸν διελύθη, Φορμίωνος
 ἡγουμένου ἐστράτευσαν, παραπλεύσαντες ἐπ' Ἀστακοῦ καὶ ἀπο-
 βάντες, ἐς τὴν μεσόγειαν τῆς Ἀκαρνανίας τετρακοσίοις μὲν
 ὀπλίταις Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν νεῶν, τετρακοσίοις δὲ Μεσ-
 σηνίων, καὶ ἔκ τε Στράτου καὶ Κορόντων καὶ ἄλλων χωρίων
 ἀνδρας οὐ δοκοῦντας βεβαίους εἶναι ἐξήλασαν, καὶ Κύνητα τὸν
 Θεολύτον ἐς Κόροντα καταγαρόντες ἀνεχώρησαν πάλιν ἐπὶ τὰς
 ναῦς. ἐς γὰρ Οἰνιάδας αἰ ποτε πολεμίους ὄντας μόνους Ἀκαρ- 2
 νάνων οὐκ ἐδόκει δυνατόν εἶναι χειμῶνος ὄντος στρατεύειν·
 ὁ γὰρ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέων ἐκ Πίνδου ὄρους διὰ Δολοπίας
 καὶ Ἀργαίων καὶ Ἀμφιλόχων καὶ διὰ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ πεδίου,
 ἄνωθεν μὲν παρὰ Στράτον πόλιν, ἐς θάλασσαν δ' ἐξίεις παρ'
 Οἰνιάδας καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς περιλιμνάζων, ἄπορον ποιεῖ ὑπὸ
 τοῦ ὕδατος ἐν χειμῶνι στρατεύειν. κεῖνται δὲ καὶ τῶν νήσων 3
 τῶν Ἐχινάδων αἱ πολλαὶ καταντικρὺ Οἰνιαδῶν, τοῦ Ἀχελῷου
 τῶν ἐκβολῶν οὐδὲν ἀπέχουσαι, ὥστε μέγας ὧν ὁ ποταμὸς

ἐσχε φόβον 3, 11, 4. „aber auch
 bis zu den — Hellenen veranlaßte
 er sorgliche Bedenken“. Cl. — ὑπ'
 αὐτῶν, τῶν Ἀθηναίων. — κατὰ τὸ
 ξυμμ. zu 22, 3.

5. ἐπέχων, besetzt haltend,
 wie 7, 62, 4. Diese Erklärung ziehe
 ich jetzt vorzögl. wegen ἅμα der

andern: halt machend vor; der
 Schol.: ἐπικείμενος, doch diese Be-
 deutung hat das Wort bei Thuk.
 sonst nicht.

102. 1. οἱ δὲ ἐν Ναυπάκτῳ Ἀθ.
 92, 7. — ἐπ' Ἀστακοῦ. 30, 1.

2. δ' ἐξίεις Emendation von
 Poppo für διεξίεις.

προσχοῖ αἶψα καὶ εἰς τῶν νήσων αὐτῶν ἡπειρῶνται, ἐλπίς δὲ καὶ
 4 πάσας οὐκ ἐν πολλῷ τινι ἂν χρόνῳ τοῦτο παθεῖν· τί τε γὰρ
 ῥεῦμά ἐστι μέγα καὶ πολὺ καὶ θολερόν, αἶψα τε νῆσοι πυκναὶ καὶ
 ἀλλήλαις τῆς προσχώσεως τῷ μὴ σκεδάννυσθαι ξύνδεσμοι γί-
 γνονται, παραλλάξ καὶ οὐ κατὰ στοῖχον κείμεναι, οὐδ' ἔχουσαι
 5 εὐθείας διόδους τοῦ ὕδατος ἐς τὸ πέλαγος. ἐρῆμοι δ' εἰς καὶ
 ἀλᾶσθαι αὐτὸν μετὰ τὸν φόνον τῆς μητροῦς, τὸν Ἀπόλλω ταύτην
 τὴν γῆν χρῆσαι οἰκεῖν, ὑπειπόντα οὐκ εἶναι λύσιν τῶν δειμά-
 των πρὶν ἂν εὐρὼν ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ κατοικήσῃται, ἥτις ὅτε
 6 τῆς γε ἄλλης αὐτῷ μεμιασμένης. ὁ δ' ἀπορῶν, ὥς φασι, μόλις
 κατενόησε τὴν πρόσχωσιν ταύτην τοῦ Ἀχελῷου, καὶ ἐδόκει
 αὐτῷ ἱκανὴ ἂν κεχωσθαι δίαίτα τῷ σώματι ἀφ' οὗπερ κτείνας
 τὴν μητέρα οὐκ ὀλίγον χρόνον ἐπλανᾶτο. καὶ κατοικισθεὶς ἐς
 τοὺς περὶ Οἰνιάδας τόπους ἐδυνάστευσέ τε καὶ ἀπὶ Ἀκαρνᾶνος
 παιδὸς ἑαυτοῦ τῆς χώρας τὴν ἐπωνυμίαν ἐγκατέλιπε. τὰ μὲν
 περὶ Ἀλκμαίωνα τοιαῦτα λεγόμενα παρελάβομεν.

103. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ ὁ Φορμίων ἄραντες ἐκ τῆς Ἀκαρ-
 νανίας καὶ ἀφικόμενοι ἐς τὴν Ναύπακτον αἶμα ἦρι κατέπλευσαν
 ἐς τὰς Ἀθήνας, τοὺς τε ἐλευθέρους τῶν αἰχμαλώτων ἐκ τῶν
 ναυμαχιῶν ἄγοντες, οἳ ἀνὴρ ἀντ' ἀνδρὸς ἐλύθησαν, καὶ τὰς
 2 ναῦς αὖς εἶλον. καὶ ὁ χειμῶν ἐτελεύτα οὗτος, καὶ τρίτον ἔτος
 τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

3. ἐλπίς zu 85, 4.

4. τῆς προσχώσεως verb. mit ξύν-
 δεσμοι, Bindungsmittel der An-
 schwemmung. — τῷ μὴ σκεδάν-
 νυσθαι, sc. αὐτήν, τὴν πρόσχωσιν,
 dadurch daß sie nicht aus-
 einander getrieben wird. Der
 Zusatz erscheint etwas müßig und
 ist von St. nach van Herw. einge-
 klammert. — παραλλάξ κτέ., in
 dieser Lage: * * * * *

5. ὅτε — ἀλᾶσθαι αὐτόν. zu 1,

91, 5. — τῆς μητροῦς, der Eriphyle.
 vgl. zu 68, 3. — ἐπωνυμίαν, früher
 hieß d. Land Kurētis.

6. ἂν κεχωσθαι = ὅτι κεχωσμένη
 ἂν εἴη. — ἐδυνάστευσεν, wurde
 Herrscher. zu 1, 3, 2.

103. 1. τοὺς ἐλευθέρους. Die
 Sklaven waren verkauft worden. —
 ἐλύθησαν. Nach Bloomfield ist dies
 das erste Beispiel von Auswechse-
 lung der Gefangenen.